

**YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİNDE ÜYELİĞİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN
YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE BELİRLENMESİ**

**MURAT DEMİRBÜK
DOKTORA TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI
Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN
Ekim - 2018
Her hakkı saklıdır**

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİNDE ÜYELİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN YAPISAL
EŞİTLİK MODELİ İLE BELİRLENMESİ

MURAT DEMİRBÜK

TOKAT
Ekim - 2018

Her hakkı saklıdır

Murat DEMİRBUK tarafından hazırlanan ‘Yetiştirici Birliklerinde Üyeliği Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile Belirlenmesi’ adlı tez çalışmasının savunma sınavı 18 Ekim 2018 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği / Oy Çokluğu İle Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI’nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

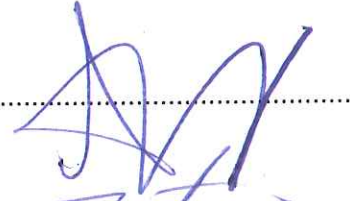
Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN

Üye
Prof. Dr. Adnan ÇİÇEK
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ziya Gökalg GÖKTOLGA
Cumhuriyet Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Kürşat DEMİRYÜREK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Esen ORUÇ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Ebubekir ALTUNTAŞ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Murat DEMİRBÜK

Ekim 2018

ÖZET

DOKTORA TEZİ

YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİNDE ÜYELİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN YAPISAL EŞİTLİK MODELİ İLE BELİRLENMESİ

MURAT DEMİRBÜK

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NURAY KIZILASLAN

Üreticilerin etkili bir biçimde örgütlenmesi tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından biridir. Bu çalışmada Türkiye'de üretici örgütlenmesinin en önemli ayaklarından biri olan Yetiştirici Birliklerine üye olmayı etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile belirlenmesine çalışılmıştır. Çalışmanın kapsamını Sivas ilinde örgütlü bulunan 3 Yetiştirici Birliği üyeleri oluşturmaktadır. Birincil verilerin elde edilmesi için birliklere üye 369 yetiştirici ile anket yapılmıştır. Anketler iki bölümden oluşturulmuş ve tanımsal istatistiklerin yer aldığı ilk bölümde yetiştiricilerin sosyo ekonomik özelliklerine dair veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümden elde edilen verilerin analizinde ki kare, Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılmıştır. Analizler sonucu; Üye olunan birlik ile üye yetiştiricilerin, pazarlama, genel kurullara katılım, eğitim alma ve bilgi kaynakları açısından istatistiksel olarak farklılık gösterdiği, yönetim kurullarında görev alma ve yatırım yapma düşüncesi açısından bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İkinci bölüm ise YEM'in test edilmesine dönük 5'li likert tipi sorulardan oluşmuştur. YEM yapısı gereği teoriye dayalıdır. Önce teorik bir model oluşturulmuştur. Modelde üyeliği etkileyen faktörler olarak Ekonomik, Mesleki, Birlik faaliyetleri, Demokrasi ve Örgütlenme bilinci ile Sosyal ve Çevresel Faktörler belirlenmiştir. Oluşturulan model elde edilen veri ile test edilmiştir. Veri, modeli ilk hali ile doğrulamamış dolayısıyla yöntem gereği modelde modifikasyon yapılarak doğrulanmış bir model elde edilmiştir. Araştırma sonucu belirlenen faktörlerin tamamının birbirleri ile aynı yönlü ve güçlü bir ilişkisinin olduğu görülmüştür. Birlik faaliyetleri faktörü ile sosyal ve çevresel faktörlerden üyeliğe çizilen yolların istatistiksel olarak anlamlı ve üyelik üzerinde doğrudan etkisi olduğu tespit edilmiştir. Birliklerin, özellikle pazarlama organizasyonları, girdi temini ile eğitim ve yayım konularında çok daha ciddi ve yoğun çalışmalar yapmaları gerektiği görülmektedir.

2018, 125 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Birlik, Çiftçi, Örgütlenme, Üyelik, Yapısal Eşitlik Modeli

ABSTRACT

DOCTORATE THESIS

DETERMINATION OF THE FACTORS AFFECTING MEMBERSHIP OF BREEDERS' ASSOCIATION BY STRUCTURAL EQUATION MODELING

MURAT DEMİRBÜK

**TOKAT GAZİOSMANPASA UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES**

DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS

SUPERVISOR: PROF. DR NURAY KIZILASLAN

Effective organization of producers is one of the most important factors to increase agricultural production, to obtain quality products and to raise the living standards of farmers. In this research it was studied to determine the factors affecting membership of the Breeders Association, which was one of the most important components of the producer organization, by using structural equation modelling. The scope of the work was constituted of 3 Breeders Association members organized in the Sivas province of Turkey. A survey was conducted with 369 breeders to collect primary data. The questionnaires were formed in two parts and in the first part where descriptive statistics were included, socio-economic characteristics of farmers were tried to be obtained. Chi-square, Kruskal-Wallis and Mann-Whitney U tests were used in the analysis of the data obtained from this section. It was determined that member of different associations differed statistically in terms of marketing, participation in general assemblies, training and information sources. However there was no difference in terms of taking part in management board and the idea of investing among members. The second part consisted of 5 likert type questions for testing SEM. Due to the nature of the SEM, it was based on the theory. First, a theoretical model was created. Factors affecting membership in the model were Economic, Professional, Union activities, Democracy and Organization awareness and Social and Environmental factors. The created model was tested by data obtained. The model was not initially confirmed by the data. Therefore, a new model was obtained by modifying the first one. It was found that all of the identified factors were in the same direction and strong relationship with each other. It was determined that the ways drawn from union activity and social and environmental factors to membership were statistically significant and had a direct impact on membership. It can be suggested that the associations have to do much more serious and intensive work on the subject of providing input, agricultural extension and especially the marketing organizations for their members.

2018, 125 Pages

Keywords: Union, Farmer, Organization, Membership, Structural Equation Modeling

ÖNSÖZ

Araştırma konusu ve çalışma alanının belirlenmesinden, tezin tamamlanmasına kadar geçen sürede, bilgi ve tecrübeleriyle her zaman yardımlarını gördüğüm, çalışmanın her anını titizlikle izleyerek bu çalışmanın ortaya çıkmasında çok önemli katkıları olan sayın hocam Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN başta olmak üzere Tez İzleme Komitesinde değerli görüş ve önerileriyle yol gösteren sayın Doç. Dr. Esen ORUÇ'a ve özellikle yöntem konusunda her takıldığımda değerli vaktini esirgemeyen, büyük bir sabır ve özenle dinleyip yol gösteren Prof. Dr. Ziya Gökalp GÖKTOLGA hocama, Tarım Ekonomisi Bölümü'ndeki tüm hocalarıma en içten teşekkür ve saygılarımı sunarım. Çalışma süresince desteklerini esirgemeyen Sivas İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Kırsal Kalkınma ve Örgütlenme Şubesinde başta şube müdürümüz Yüksel YILMAZ olmak üzere tüm mesai arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden başlayarak, yüksek lisans ve doktora eğitimi boyunca çok büyük bir sabır ve anlayışla desteğini sürekli hissettiren sevgili eşime ve oğluma sevgilerimi sunuyorum.

Murat DEMİRBÜK

Ekim 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	6
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	18
3.1. Materyal.....	18
3.2. Örnek Hacminin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntem	18
3.3. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem.....	19
3.3.1. Khi kare analizi	20
3.3.2. Kruskal- Wallis testi	21
3.3.3. Mann-Whitney U testi	22
3.3.4. Yapısal eşitlik modeli.....	23
3.3.5. Doğrulamalı faktör analizi	29
3.3.6. Yol analizi	29
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	33
4.1. Tarımda Üretici Örgütlenmesi	33
4.2. Dünyada Üretici Örgütlenmesi.....	34
4.3. AB Ülkelerinde Üretici Örgütlenmesi.....	37
4.4. Türkiye’de Üretici Örgütlenmesi	40
4.5. Sivas’ta Mevcut Durum ve Üretici Örgütlenmesi.....	47
5. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	56
5.1. Yetiştiricilerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerine Ait Bulgular	56
5.2. Yetiştirici Birliklerine Üye Olmayı Etkileyen Faktörlere Ait Bulgular.....	85
5.2.1. Ekonomi faktörü gizil değişkeninin göstergelerinin incelenmesi	86
5.2.2. Meslek faktörü gizil değişkeninin göstergelerinin incelenmesi	87
5.2.3. Birlik faktörü gizil değişkeninin göstergelerinin incelenmesi.....	89

5.2.4. Demokrasi ve örgütlenme faktörü gizil değişkeni göstergelerinin incelenmesi	91
5.2.5. Sosyal ve çevre faktörü gizil değişkeni göstergelerinin İncelenmesi.....	93
5.2.6. Üyelik değişkenini etkileyen faktörlerin birincil seviye faktör analizi	95
5.2.7. Yapısal eşitlik modelinin uygunluğu	103
5.2.8. Üyelik faktörü gizil değişkeni göstergelerinin incelenmesi	104
5.2.9. Yol Analizi	105
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
7. KAYNAKLAR	126
8. EKLER	131
9. ÖZGEÇMİŞ	140

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFA	Açıklayıcı Faktör Analizi
AGFI	Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi
AYB	Arı Yetiştiricileri Birliği
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
COGECA	Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifler Genel Komitesi
COPA	Tarımsal Organizasyonlar Komitesini
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
DKKYB	Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği
DSYB	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GFI	Uyum İyiliği İndeksi
ICA	Dünya Kooperatifler Birliği
IPARD	Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı
NFI	Normlaştırılmış Uyum İndeksi
NNFI	Normlaştırılmamış Uyum İndeksi
OPD	Ortak Piyasa Düzeni
RMSEA	Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü
SRMR	Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü
WFO	Dünya Çiftçi Örgütü
YEM	Yapısal Eşitlik Modeli

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1. Sharma (1996), tarafından çizilen örnek yapısal eşitlik modeli.....	21
Şekil 3.2. Yetiştirici birliklerine üye olmayı etkileyen faktörlere ait teorik model.....	27
Şekil 5.1. Ekonomi Faktörüne Ait DFA Sonucu	86
Şekil 5.2. Meslek Faktörüne Ait DFA Sonucu	88
Şekil 5.3. Birlik Faktörüne Ait DFA Sonucu.....	90
Şekil 5.4. Demokrasi ve Örgütlenme Faktörüne Ait DFA Sonucu	92
Şekil 5.5. Sosyal ve Çevresel Faktörüne Ait DFA Sonucu	94
Şekil 5.6. Birincil seviye faktör analizi.....	96
Şekil 5.7. Düzeltilmiş birincil seviye faktör analizi.....	102
Şekil 5.8. Yapısal eşitlik modeli	103
Şekil 5.9. Üyelik Faktörüne Ait DFA Sonucu	104
Şekil 5.10. Yol analizi.....	106
Şekil 5.11. Anlamsız yollar çıkarıldıktan sonra modelin son hali	109

ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1. Örneklem hesaplamasında kullanılan değerler.....	19
Çizelge 3.2. Standart uyum iyiliği ölçütleri.....	28
Çizelge 4.1. Ziraat odaları ve diğer çiftçi örgütleri.....	41
Çizelge 4.2. Alt birlikler, dernekler ve vakıflar.....	41
Çizelge 4.3. Türkiye'de kooperatif örgütlenmesi.....	43
Çizelge 4.4. İl ve Merkez üretici birlikleri.....	44
Çizelge 4.5. Islah amaçlı yetiştirici birlikleri.....	46
Çizelge 4.6. Sivas ili arazi dağılımı.....	48
Çizelge 4.7. İşletmelerin özelliklerine göre dağılımı.....	48
Çizelge 4.8. Sivas ili hayvan varlığı.....	49
Çizelge 4.9. Sivas büyükbaş hayvancılık işletmeleri.....	50
Çizelge 4.10. Sivas yetiştirici birlikleri ve üye sayıları.....	51
Çizelge 4.11. Sivas üretici birlikleri.....	53
Çizelge 4.12. Sivas büyükbaş hayvancılık işletmeleri örgütlenme durumu.....	53
Çizelge 4.13. Sivas tarımsal amaçlı kooperatifler.....	54
Çizelge 4.14. Kooperatif türleri ve ortak sayıları.....	55
Çizelge 5.1. Veriler için normallik testi.....	57
Çizelge 5.2. Birliklere üye yetiştiricilerin eğitim durumu.....	58
Çizelge 5.3. Birlik üyelerinin yaş gruplarına dağılımı.....	59
Çizelge 5.4. Birliklere üye yetiştiricilerin sosyal güvenlik durumu.....	60
Çizelge 5.5. Birliklere göre üyelerin faaliyet geliri (TL).....	60
Çizelge 5.6. Yetiştiricilerin faaliyet gelirlerinin birliklere göre farklılaşması Kruskal-Wallis Testi tablosu.....	61
Çizelge 5.7. Faaliyet gelirlerinin farklılık kaynağı Mann-Whitney U testi tablosu.....	62
Çizelge 5.8. Birliklere üye yetiştiricilerin mesleki deneyim durumu.....	62
Çizelge 5.9. Birliklere üye yetiştiricilerin ürünleri pazarlama durumu.....	63
Çizelge 5.10. Üye olmadan önce birliklerden haberdar olma durumu.....	65
Çizelge 5.11. Yetiştiricilerin birlikler ile ilgili bilgi kaynakları.....	66
Çizelge 5.12. Yetiştiricilerin bilgi kaynaklarının birliklere göre farklılaşması Kruskal-Wallis Testi tablosu.....	67
Çizelge 5.13. Yetiştiricilerin bilgi kaynakları Mann-Whitney U testi tablosu.....	67

Çizelge 5.14. Yetiştiricilerin birliklere üye olmasında etkili faktörler	68
Çizelge 5.15 Yetiştiricilerin birlik genel kurullarına katılım durumu	70
Çizelge 5.16. Yetiştiricilerin birlik yönetimlerinde görev alma durumu.....	71
Çizelge 5.17. Yetiştiricilerin birliklerin görev ve yetkileri ile ilgili bilgi durumu	72
Çizelge 5.18 Yetiştiricilerin birliklerden eğitim alma durumu.....	73
Çizelge 5.19 Yetiştiricilerin birliklerin başarı durumuna ilişkin düşünceleri.....	74
Çizelge 5.20. Yetiştiricilerin yatırım yapmakla ilgili düşünceleri.....	76
Çizelge 5.21. Yetiştiricilerin eğitim durumlarına göre genel kurullara katılımı.....	77
Çizelge 5.22. Yetiştiricilerin genel kurullara katılımının eğitim durumuna göre farklılaşması Kuruskall-Wallis testi tablosu.....	78
Çizelge 5.23. Yetiştiricilerin eğitim durumları ve genel kurullara katılımları Mann-Whitney U testi tablosu.....	79
Çizelge 5.24. Yetiştiricilerin gelir durumlarına göre genel kurullara katılım durumu..	80
Çizelge 5.25. Yetiştiricilerin mesleki deneyimlerine göre genel kurullara katılım durumu.....	81
Çizelge 5.26. Yetiştiricilerin eğitimlerine göre yönetimde görev alma durumu.....	82
Çizelge 5.27. Yetiştiricilerin birliklerin yönetim kurullarında görev almalarının eğitim durumuna göre farklılaşması Kuruskall-Wallis testi tablosu.....	82
Çizelge 5.28. Yetiştiricilerin gelirlerine göre yönetimlerde görev alma durumu.....	83
Çizelge 5.29. Ekonomi faktörü uyum iyiliği değerleri.....	87
Çizelge 5.30. Meslek faktörü uyum iyiliği değerleri.....	89
Çizelge 5.31. Birlik faktörü uyum iyiliği değerleri.....	91
Çizelge 5.32. Demokrasi ve örgütlenme faktörü uyum iyiliği değerleri.....	92
Çizelge 5.33. Sosyal ve çevresel faktör uyum iyiliği değerleri.....	95
Çizelge 5.34. DFA Regresyon değerleri.....	97
Çizelge 5.35. DFA Kovaryans değerleri.....	98
Çizelge 5.36. DFA Varyans değerleri.....	98
Çizelge 5.37. Birincil seviye faktör analizi uyum iyiliği değerleri.....	103
Çizelge 5.38. Üyelik faktörüne ait uyum iyiliği değerleri.....	104
Çizelge 5.39. Yol analizine ait regresyon değerleri.....	107
Çizelge 5.40. Modifiye edilmiş yol analizine ait regresyon değerleri.....	108
Çizelge 5.41. Modifikasyon sonucu yol analizi uyum iyiliği değerleri.....	110
Çizelge 5.42. Yol analizine ait standardize edilmiş değerler.....	110

1. GİRİŞ

Tarım sektörü yapısı gereği çok sayıda işletmeden oluşmakta ve çok sayıda alıcı ve satıcının bir arada olduğu tam rekabet piyasalarına örnek olarak gösterilmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu 3 milyona yakın tarımsal işletme ve 80 milyonu bulan nüfusu ile bu tanımlamaya uyduğu görülmektedir. Taşımacılık sektöründeki gelişmeler dikkate alındığında tarımsal ürünlerinde küresel ticaretin bir parçası haline geldiği söylenebilir. Bu durum yerel üreticilerin devletler tarafından korunması kadar kendi kendilerini koruması adına önlemler almaları gerektiğini de göstermektedir. Özellikle son dönemlerde uluslararası şirketler sektörde egemenliklerini ve pazar paylarını artırmış buna karşın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Tarım Anlaşması sonucu koruyucu politikaların uygulanmasına kısıtlamalar getirilmiştir. Bunun sonucu olarak yerel üreticiler piyasa karşısında her zamankinden daha korumasız ve zayıf durumda kalmışlardır. Sektörünün kendine özgü durumu nedeniyle her dönem önemli olan tarımda üretici örgütlenmesi çok daha önemli hale gelmiştir.

Çalışma ile daha etkin bir örgütlenme için sahada elde edilen veriler tarafından doğrulanmış bir model ortaya konulacak olması ve modelin bu alanda ilk araştırma olması çalışmanın önemini artırmaktadır. Bu çalışmanın, üretici örgütlenmesine katkı sağlamasının yanında bu konuda bundan sonra yapılacak çalışmalar içinde bir temel olması öngörülmektedir.

Dört temel tarımsal girdi ele alındığında, (ekipman, gübre, tohum ve ilaç) 384 milyar dolarlık bir pazar mevcuttur. Her bir girdi için sırasıyla tohumda pazarın %55'ine ekipmanda %51'ine, ilaçta %49'una ve gübre de %21'ine üç büyük firmanın egemen olduğu görülmektedir (Anonim, 2013b).

Tarımsal üretimde bulunan küçük işletmelerin ürünlerini değerine pazarlayabilmeleri, tarımsal üretimde kullandıkları girdileri uygun koşullarda alabilmeleri ve işletmelerini sürdürülebilir kılmaları ancak örgütlenme ile olasıdır (Terin ve Ateş, 2010).

Küçük üreticileri tanınmış ve yasal bir tüzel kişilik olarak ticarileştirmek, ihtiyaçları için seslerini duyurmaları, lobi faaliyetleri ve ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanmaları için oldukça önemlidir. En yaygın görülen ortak eylem girdinin birlikte

satın alınması ve ürünlerin birlikte pazarlanmasıdır. Alıcılar için cazip görünmenin ve pazarlık gücünü artırmanın asgari gerekliliği toplu halde ürünleri pazarlayabilmektir (Rwelamira, 2015).

Üreticilerin etkili bir biçimde örgütlenmesi tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından biridir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında, tarımsal kalkınmanın gerçekleştiği ve üretici örgütlerinin de güçlü bir şekilde var olduğu görülmektedir. Tarım politikalarının oluşturulması, uygulama koşullarının belirlenmesi ve böylece politik mekanizmaları etkileyebilmek, pazarda etkin olabilmek, çağdaş üretim yöntemlerini kullanıp verimliliği arttırarak kırsal alan kalkınmasını gerçekleştirmek, ancak örgütsel güçle mümkündür (İnan ve ark., 2000).

Gelişmiş ülkelerde üreticiler, çeşitli amaçlarla çiftçi örgütleri altında toplanmıştır. Bu örgütler bir yandan hükümetler üzerinde politik baskı grupları oluşturarak çiftçilerin sesini duyururken, diğer yandan da üretim etkinliğini arttırmak amacıyla üreticilerin eğitilmelerinde görev almaktadır. Az gelişmiş ülkelerde ise bu kuruluşların ya hiç oluşmadığı ya da etkin olmadıkları, teorik olarak çiftçi kuruluşları olmakla birlikte, daha çok devlet kuruluşları gibi çalıştıkları görülmektedir. Oysa özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çiftçi örgütlerinin kurulması ve etkin hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır (Çetin, 2010).

Kamu desteklerinin giderek azaldığı, daha da azaltılması yönünde iç ve dış baskıların arttığı bir dönemde üreticilerin, tek çıkış yolunun birlikte hareket etmekten geçtiğini bilmeleri, mesleki ve ekonomik örgütlerine sahip çıkmaları yaşamsal önem taşımaktadır (Rehber, 2016).

Tarımda gelişmiş Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin rekabet gücünü arttıran unsurların başında örgütsel yapının güçlü olması gelmektedir (Karaturhan ve ark, 2014).

Kuzey Avrupa ülkelerinde süt üretiminin neredeyse tamamı herhangi bir kooperatife ortak çiftlik sahipleri tarafından gerçekleştirilmektedir. İsveç, Finlandiya ve Danimarka gibi ülkelerde süt kooperatiflerinin toplam süt üretimi içindeki payı yüzde 90'ın

üzerindedir. Bu ülkelerde kooperatif başına ortak sayısı da oldukça yüksektir (Anonim, 2013a).

Etkin çalışabilen kooperatiflerin varlığı, üreticilerin değer yaratma kapasitesini arttırırken, sanayicilerin de kaliteli süte kolay erişimini mümkün kılmaktadır. Türkiye'deki az sayıda verimli çalışabilen kooperatif ve birlik, süt toplamak için gerekli olan soğutma tankı, kantar, ısı derecesi ayarlama ve kalite kontrol konularında uzmanlaşmıştır. Ancak, bu tip kapsamlı bir teşkilata sahip yapılanmaların Türkiye'deki sayısı oldukça sınırlıdır (Anonim, 2013a).

Türkiye ile karşılaştırıldığında Hollanda, Almanya Fransa gibi AB ülkelerinde tarımsal kooperatiflerin piyasa hâkimiyetlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'deki üretici örgütlerinin güçsüz olması ve amaca yönelik faaliyetler gerçekleştirme konusunda yetersiz kalmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Güncel durumdaki hukuki aksaklıklar bu örgütlerinin etkinliğini olumsuz etkilemektedir. Trakya ve Batı Ege'deki bazı kooperatifler istisna olmakla birlikte genel olarak Türkiye'deki kooperatiflerin ve birliklerin finansal olarak gücü ve etkinlikleri oldukça zayıftır (Anonim, 2013a).

AB'deki süt kooperatiflerinin amacı üyelerine ucuz ve kaliteli girdi temin etmek ve ürünlerine alım garantisi vermektir. AB'deki süt kooperatifleri çalışma alanlarını çeşitlendirmektedir. İlk dönemlerde süt üreticilerine girdi tedariki yapan ve alım garantisi veren süt kooperatifleri, son zamanlarda üyelerine daha kaliteli üretim ve verim artışı için bir takım eğitim programları düzenlemektedir (Anonim, 2013a).

Bir üretici örgütlenmesi, işlevlerine ve amaçlarına dayanılarak tanımlanır. Önemli olan tarım üreticilerinin kendi inisiyatiflerine dayanılarak kurulmuş olmaları ve öncelikle üretim ve satışları pazar ihtiyaçlarına uyarlayarak üye çiftliklerin ekonomik etkinliklerinin geliştirilmesi amacını taşımalarıdır. Bu nedenle üretici örgütlenmesi terimi herhangi bir yasal formu işaret etmemekle birlikte ana amacı üye üreticilerin ürünlerine pazarda yer açmak olan organizasyonu tarif ettiği söylenebilir. Literatürde ekonomik ve teknik anlamda hizmet sağlayan üretici örgütleri farklı adlarla anılmaktadır. Tüm bu farklı organizasyonların ortak paydası üyelerinin refah düzeyini arttırmaktır. İlave olarak üyelerin sahip olduğu üretici örgütleri, kendilerine özgü fayda

sağlayacak şekilde üyeler tarafından kurulur, denetlenir ve yönetilir. Çiftçiler uzun süredir birlik veya kooperatif tarzında örgütlenmeleri için teşvik edilmektedir dolayısıyla üretici örgütlenmesi terimi yeni değildir (Falkowski ve Ciaian, 2016).

Üretici örgütleri ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Mesleki örgütlerin başında ziraat odaları gelmektedir. Bunların yanında birlik, dernek, vakıf ve sendika gibi örgütlenmeler de söz konusudur. Ekonomik amaçlı örgütlerden en yaygın olanı ise kooperatiflerdir. Ekonomik amaçlı örgütler olan birlikler de üretici birlikleri, yetiştirici birlikleri ve hizmet götürme birlikleri gibi farklı isimlerle anılmaktadır (Vural, 2014).

İslah amaçlı yetiştirici birlikleri her türden hayvanın verimliliğini yükseltmek üzere belirli bir ıslah programı kapsamında soy kütüğü ve ön soy kütüğü kayıtlarını tutan, üretimin ekonomik olmasını sağlayan bu amaca yönelik çalışmaları yürüten örgütlenme modelidir (Everest ve Yercan, 2014).

Her düzeyde önem atfedilmesine rağmen üretici örgütlenmesi konusunda Türkiye’de istenilen seviyeye ulaşılamamış olması bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Üreticilerin mevcut örgütlere katılımı veya ihtiyaçları doğrultusunda yeni örgütlenmeler oluşturmaları çeşitli nedenlerle istenilen hızda ilerlememekte ve çeşitli faktörler tarafından etkilenmektedir.

Bu araştırmanın amacı; örgütlenmenin istenilen düzeylere ulaşmasına katkıda bulunabilmek için yetiştirici örgütlenmesine ve yetiştiricilerin birlikte kalmasına etki eden faktörlerin bir model olarak ortaya konulmasıdır. Üyelik üzerinde hangi faktörlerin ne oranda etkili olduğu, bu faktörlere etki eden değişkenlerin neler olabileceği ve bu faktörlerin nasıl ölçülebileceğini göstermek ve buna ilişkin bir model ortaya koymak için bu çalışma yapılmıştır.

Çalışma; Giriş, Kaynak Özetleri, Materyal ve Yöntem, Kavramsal Çerçeve, Bulgular ve Tartışma ve Sonuç ve Öneriler olmak üzere 6 bölümden oluşmaktadır. Konunun önemi ve amacı giriş bölümünde ortaya konulmuştur.

Kaynak özetleri bölümünde ise üretici örgütlenmesine ilişkin çalışmaların yanında bu çalışmada kullanılacak olan ‘Yapısal Eşitlik Modeli’ kullanılarak yapılan çeşitli çalışmalara da yer verilmiştir. Verilerin analizinde ve teorik olarak oluşturulan modelin test edilmesinde kullanılacak yöntemler tanıtılmış, elde edilen sonuçlar yorumlanmış ve üretici örgütlenmesine katkıda bulunacağı düşünülen öneriler geliştirilmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Tarımda üretici örgütlenmesi kavramı ilk olarak tarımsal kooperatifler kavramını akıllara getirmektedir. Kooperatif tarzı örgütlenmenin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Ürün temelli yetiştirici birlikleri, üretici birlikleri, sendikalar ve dernekler; kooperatifler ile karşılaştırıldığında tarımsal örgütlenme bakımından çok daha yeni örgütlenme formlarıdır. Ekonomik ve mesleki hedefler açısından, sayılan örgütlenme modelleri arasında ortak hedeflerin varlığı çok açıktır. Dolayısı ile konu ile ilgili literatür taraması yapılırken kooperatifler ile ilgili yapılan çalışmalar dikkate alınmış ve literatürde çok önemli bir yer tuttuğu görülmüştür.

İlk olarak Örgütlenme teorilerine ilişkin birkaç çalışmaya yer verilmiştir.

Daft (2015) “Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak” kitabında ‘Örgüt kuramları ve tasarımına ilişkin temel kavramlar, klasik ve çağdaş düşünce ve fikirler, önemli öge ve faktörleri ve bunlar arasındaki ilişkileri geniş ve ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Çalışmada yeni kavramlara, yeni stratejilere yer verilmiştir. Örgüt fikrinden bugün ne anlaşıldığı ve nasıl bir çalışma yapılması gerektiği konuları örnek olaylara anlatılmıştır.

Ertekin (2017), Klasik Örgütlenme Kuramları adlı çalışmasında, klasik örgüt kuramcılarının örgüt algısını detaylı biçimde incelemiştir. Yine bir örgüt içerisinde belirlenmiş disiplinize edilmiş kuralların ilgili örgütün gerek işleyişi ve iş görenleri açısından oldukça önemli olduğu tespitini yapmıştır. Bir örgüt içerisinde yöneticiler ile iş görenler arasında uyumlu çalışmanın en önemli hususlardan biri olduğu, yöneticiler ile çalışanlar arasında sözlü iletişim yazılı iletişime göre daha belirleyici ve etkili olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada, örgüt kavramı; belirli bir amaca ya da amaç öbeğine yönelik, birbirleriyle bağlantılı eylemlerin gerçekleştirilmesi için, bireylerin önceden belirlenmiş davranış kalıpları, görev ve sorumlulukları çerçevesinde bir araya gelmesiyle oluşan, tamamlayıcılık ve süreklilik gösteren toplumsal bir yapılanma olarak tarif edilmektedir. Çalışmada örgüt kuramlarını üç temel grupta incelenmiştir; Bunlar; Klasik Örgüt Kuramları, İnsan İlişkileri Kuramı ve Modern Örgüt Kuramları şeklindedir.

Tarımda üretici örgütlenmesi ile ilgili yapılan çalışmaların içeriğine bakıldığında daha çok üyelerin sosyo ekonomik durumları ve örgütlerden beklentilerinin tespitine yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte üretici örgütleri ile ilgili mevcut çalışmaların bir kısmı da örgütlere üye işletmelerin veya üretici örgütlerinin yapısal özellikleri ve sorunları üzerinedir (Önal ve Özder, 2008; Bilginturhan ve Ayhan, 2009; Sağlam, 2013; Aydoğan ve Yulafçı, 2013).

Bu çalışmalardan ulaşılan örnekler aşağıda verilmiştir.

Kızılaslan (1997), Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler üzerine Bir Araştırma başlıklı çalışmada Ailenin ataerkil veya demokratik yapıda oluşunun kooperatiflere üye olmada etkili olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada üye olan ve olmayanlar arasında sosyal statü, yeni teknolojiyi benimseme, işbirliği eğilimi, sosyal katılım düzeyi, kitle iletişim araçlarını kullanma ve yaşam düzeyi faktörleri arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çoklu doğrusal regresyon yöntemi kullanılarak ortakların kooperatife katılımını etkileyen sosyal ve ekonomik faktörlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan değerlendirmede katılımın sosyal faktörler tarafından %56, ekonomik faktörler tarafından ise %82,9 oranında açıklandığı görülmüştür.

Avrupa Birliğinde (AB) ve Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme başlıklı uzmanlık tezinde Köroğlu (2003), tarımsal örgütlenme modellerini tarihsel gelişim, amaçları, uyguladıkları kurallar ve faaliyetleri bakımından AB düzeyinde incelemiştir. Türkiye’deki tarımsal örgütlenme özet olarak verilmiş ve Türkiye’nin AB’ye uyum sürecini gerçekleştirebilmek için örgütlenme alanında yapması gerekenlere dair öneriler ileri sürülmüştür. Ortak Tarım Politikasının en önemli yapı taşlarından biri olan ve Türkiye’de o dönem tasarı halinde bulunan üretici birliklerinin, örgütlenme boşluğunu giderebilmek için bir an evvel oluşturulması gerekliliğini vurgulamıştır.

Karlı ve arkadaşları (2006), Güneydoğu Anadolu bölgesindeki çiftçilerin kooperatiflere üye olma kararlarını etkileyen faktörleri ikili logit modeli kullanarak analiz etmişlerdir. Araştırma, eğitim, iletişim, brüt gelir, işletme büyüklüğü, orta ve ileri teknoloji kullanımının üyelik için belirleyici faktörler olduğu sonucuna varılmıştır. Küçük çiftçilerin büyüklere oranla üyelik için daha istekli oldukları tespit edilmiştir.

Geleneksel, muhafazakâr üreticilerin kooperatiflere katılım konusunda diğer üreticilere göre daha az istekli oldukları görülmüştür.

Yercan (2007), çalışmasında AB üyelerinin ve Türkiye tarım sektörünün örgütlenme deseninde, örgüt yelpazesinin çok geniş olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak, Türkiye'de tarım sektöründeki mevcut organizasyon modellerinin yeterli ölçüde etkin olmadıklarını ve var olan organizasyonlar açısından bir kavram karmaşasının olduğunu ileri sürmektedir. Çalışmada AB'de tarım sektörünün genel örgütlenme deseni ile birlikte bazı AB üyesi ülkelerde örgütlenme yapısı ayrıntılı olarak verilmiştir. Türkiye'deki örgütlenme deseni verilerek, tarım üreticisinin örgütlenmesinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri ileri sürülmüştür.

Önal ve Özder (2008), Edirne İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye İşletmelerin Yapısal Özellikleri ile ilgili araştırmalarında, yetiştiricilerin %86'sının Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğinden damızlık hayvan temini, desteklemelerin zamanında ödenmesi, ürünlerin ve damızlık hayvanların pazarlanması ile ucuz yem ve ilaç temini konularında beklentileri olduğunu tespit etmişlerdir.

Bilginturan ve Ayhan (2009), Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği üyelerinin teknik ve yapısal özelliklerini belirlemek amacı ile 'Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları' başlıklı bir çalışma yapmışlardır. Üyelerin %51,4'ü yetkililerden pazar sorununun çözülmesini beklediklerini belirtmişlerdir.

Çiftçilerin Örgütlenme Düzeyi ve Örgütlerden Beklentileri üzerine Bir Araştırma: Van İli Örneği başlıklı çalışmalarında Terin ve Ateş (2010), ki kare bağımsızlık testi ve çok değişkenli analiz (MCA) yöntemlerini kullanarak verilerin analizini yapmışlardır.

Araştırma kapsamındaki üreticilerin tarımsal örgütler olarak Ziraat odaları, Tarım Kredi kooperatifleri, Pancar Ekicileri Kooperatifi ve Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine üye oldukları tespit edilmiştir. Ziraat odası üyesi üreticilerinin %62,4'ü hiçbir beklentileri olmadığını, Tarım Kredi Kooperatifine üye olan üreticiler ise % 83.3'ü düşük fiyattan girdi (gübre, tohum, yem vb.) temin etmek istediklerini belirtmişlerdir. Yine pancar

ekicileri kooperatifine üye olan üreticilerinde daha ucuz girdi temini için beklenti içinde oldukları saptanmıştır.

Xiang ve Sumelius (2010), Finlandiya’da kooperatif yönetimine katılımı ile ilgili faktörleri analiz ettikleri çalışmalarında kooperatif başkanının güvenilirliği, kooperatifin rekabet gücü ve üyelerin kooperatif üzerinden yaptıkları satış miktarlarının üyelerin toplantılara katılımını artırdığını belirtmişlerdir. Kooperatif yönetimine katılımı etkileyen en önemli faktörü başkana duyulan güven olarak tespit etmişler ve bunu izleyen faktörleri ise toplantılara katılım ve oy kullanma şeklinde sıralamışlardır. Kooperatif üyelerinin eğitim seviyeleri de katılım sıklığını etkileyen bir faktör olarak belirtilmiştir. İyi bir liderlik, yönetime üyelerin katılımını desteklemektedir.

Feng ve arkadaşları (2011), kooperatiflere sadakatin arkasındaki insani değerleri göstermek amacıyla yaptıkları çalışmada, birçok tarımsal kooperatifin küreselleşme, tarımdaki endüstrileşme ve çok uluslu şirketlerle rekabet gibi nedenlerle zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Kooperatifin deneyimi, kooperatiftan gelen bilgiye duyulan güven, kooperatifi bir çatı olarak görmek gibi unsurların kooperatif dışında bir ortakla iş yapmayı önlediği, bunlara inananların örgütlerine sadık oldukları sonucuna varmıştır.

Rwanda süt üreticileri kooperatifine katılımı etkileyen faktörlerin araştırılması adlı çalışmada Grace (2011), bazı üreticiler katılımı reddederken veya ayrılırken bazı üreticileri kooperatiflere üye olmaya motive eden faktörlerin neler olduğunu araştırmıştır. Araştırma, üreticilerin kooperatiflere çeşitli nedenlerle üye olduklarını tespit ettikten sonra bu nedenleri şöyle sıralamaktadır; pazara ve hizmetlere ulaşım, üretim ve işleme ekipmanlarına ulaşım, kooperatif ve diğer partnerler tarafından organize edilen eğitim çalışmalarına ulaşım, diğerleri ile işbirliği ve karşılıklı öğrenmek. Üye olmama nedenleri olarak ise, kooperatifin yetersiz faaliyetleri, yüksek giriş aidatı, kooperatif ile ilgili bilgi eksikliği, tembellik ve farklı yollardan kooperatif hizmetlerine ulaşım tespit edilmiştir.

Co-operatives Between Myth and Reality (Anonim, 2012a) isimli çalışmada, Hollanda, Fransa ve Almanya'daki kooperatiflerin tarihsel gelişmeleri hakkında bilgi verilmiş ve süt sektöründeki büyük kooperatiflerin genel yapısal problemleri üzerinde durulmuştur.

Kooperatifler, üyelerin sahip olduğu ve yönettiği bir işletme şeklinden çıkıp maksimum kara odaklanmış olmaları ve çok fazla büyüdüklerinden, artık temel ilkeler olan üyelerin karar alma ve işletme mekanizmalarına müdahale etme koşullarının kalmadığı bir yapıya dönüşmeleri nedeniyle eleştirilmektedir.

Can ve Sakarya (2012), Dünya ve Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi ve Mevcut Durumu adlı çalışmalarında Türkiye’de 150 yıllık kooperatifçilik geçmişine rağmen örgütlenmede istenen başarının yakalanamadığını belirtmektedirler. Bu başarısızlığın nedenlerini dışsal ve içsel olarak ayırmışlardır. Dışsal nedenler; geçmişte yaşanan askeri, iktisadi ve siyasi istikrarsızlıklar, örgütlenme hareketinin halkın talepleriyle tabandan değil tavandan yönlendirilmesi, çok amaçlı kooperatifçilik modelinin benimsenmesi ve özellikle son yıllarda üretici ve yetiştirici örgütlenmesine ilişkin çıkarılan yasaların yetki karmaşası oluşturması şeklinde sıralanmıştır. İçsel nedenler ise öncelikle kooperatiflerdeki yönetim zaafı, üyelerde örgüt bilinci ve güveninin yeterince olgunlaşmaması, düşük üye sayısı ve ortaklık payları, yetersiz sermaye birikimi ve kooperatifler arası işbirliği eksikliği şeklindedir.

Saleh (2012), A Study of the Socioeconomic Determinants of the Performance of the New Lands Cooperatives başlıklı çalışmada, pazarlamadaki başarısızlığın kooperatif örgütlenmesinin temel dürtüsü olduğunu belirtmektedir. 21. Yüzyılda ulusal ve uluslararası değişimlerin kooperatifleri hem çiftçi hem de pazar açısından yeni ve aşılması gereken güçlüklerle karşı karşıya bıraktığı sonucuna ulaşmaktadır. Üreticiler ürünlerini daha hızlı ve daha iyi bir ekonomik dönüşümle satmak isterken tüketicilerde daha kaliteli, daha ucuz, sağlıklı ve kimyasal barındırmayan ürünler talep etmektedir. Bu durum kooperatiflere/üretici örgütlerine yeni sorumluluklar getirmektedir. Üretici örgütleri üyelere daha iyi kararlar alabilmeleri için pazar ile ilgili ayrıntılı bilgi sağlayabilmelidir.

Sağlam (2013), Uşak İlinde Üretici Örgütlenmesi ve Yapısal Sorunlar başlıklı çalışması ile Uşak’ta faaliyet gösteren tarımsal üretici örgütlerinin mevcut durumlarını, üreticilerin sosyo-ekonomik yapısını, örgütlenmeye bakışını, örgütlenme konusundaki bilgi düzeylerini, örgütlenmeden beklentilerini ve örgütlenmeye ilişkin sorunlarını belirlemiştir. Yapılan çalışma ile üreticilerin, tarımsal üretici örgütleri aracılığıyla sahip

oldukları kaynak ve potansiyeli daha etkin ve verimli kullanabilecekleri, kendi görüş ve önerilerini yine örgütleri aracılığıyla ileterek ulusal tarım politikalarının oluşturulması ve geliştirilmesine katkı sağlayabilecekleri ifade edilmiştir. Ayrıca Uşak örneğiyle ülke genelindeki tarımsal örgütlenme durumu incelenmiş ve sorunları belirlenerek çözüm önerileri getirilmiştir.

Türkiye’de kooperatiflere ortak olmada ve kooperatif başarısında etkili faktörlerin analizi başlığı ile Şahin ve arkadaşları (2013), Türkiye’de 7 bölgeyi içine alan kapsamlı bir çalışma yapmışlardır. Kooperatife ortak olmada en etkili ekonomik faktörler sırasıyla; birlikten ekonomik güç doğar anlayışı, pazarlama hizmetlerinden yararlanma, daha az risk, desteklemelerden yararlanmak, daha iyi fiyata ürün satışı ve kaynakların daha etkin kullanımı şeklinde tespit edilmiştir. Sosyal faktör ise; gönüllü katılım, dayanışma, kooperatifin bağımsızlığı, demokratik ve şeffaf yönetim, şeklinde sıralanmıştır.

Samsun İlindeki Tarımsal Üretici Örgütlerinin Yapısal Sorunları ve Çözüm Önerileri başlıklı çalışmalarında, Aydoğan ve Yulaıçlı (2014), üretici birliklerinin %55,2’sinin, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ise %63,3’ünün başarısız grupta yer aldığını tespit etmişlerdir. Tarımsal üretici örgütlerinin başarısız olmasındaki temel nedenler olarak; üyelerin tarımsal örgütlere güvenmemesi, kurulma talebinin üyelere gelmemesi, bazı tarımsal desteklemelerde tarımsal örgütlere öncelik verilmemesi gibi sebepler olabileceğini söylemişlerdir. Üretici örgütlerine üye olmama nedenleri olarak ankete katılan üreticiler, arazi ve hayvan varlığı ile bilgilendirmenin yetersiz olduğunu, örgütlere güvenmediklerini, ekonomik bir getirisi olmadığını belirtmişlerdir. Üreticiler, örgütün ekonomik getirisi olması, girdi desteği sağlaması, pazarlamada daha aktif olması, devlet desteğinin varlığı koşulları sağlandığında üretici örgütlerine üye olabileceklerini belirtmişlerdir.

Küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin örgütsel sorumluluk ve memnuniyet düzeyinin araştırılması ve sosyo-ekonomik statü ile sorumluluk ve memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkinin analizi amacıyla Hatay ilinde Can (2014) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucu herhangi bir örgüte üye olanların oranı %68 olarak bulunmuş, örgüte katılımı belirleyen en önemli faktörün bürokratik nedenler olduğu belirlenmiştir.

Demirtaş ve ark. (2014) çalışmalarında Türkiye’de Tarımsal Üretici Örgütlenmesindeki Gelişmeleri incelemişler, yasal dayanaklarına göre farklı üretici örgütlenmeleri hakkında sayısal veriler kullanarak bilgi vermişlerdir. Örgütlenme sayısında ve örgütlerin üye sayılarında artış olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Everest ve Mercan (2014) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de hayvancılık konusunda faaliyet gösteren tarımsal amaçlı örgütlere yer verilmiştir ve bu örgütlerin faaliyetleri incelenmiştir. Bu örgütlerin hizmet yelpazesinin geniş olması ve benzer faaliyetlerinin olması, organizasyonlar arasında yetki karmaşasını beraberinde getirmektedir. Örneğin büyükbaş hayvancılık yapan bir çiftçi, aynı anda Köy-Koop, Tar-Koop, Tarım Kredi Kooperatifi, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, Süt Üreticileri Birliği ya da Et Üreticileri Birliğine üye/ortak olabilmektedir. Çiftçiler her organizasyondan faydalanabilmek için ekonomik koşulları elverdiği sürece bu organizasyonlara üye/ortak olmaktadır. Buna karşılık çiftçiler bu organizasyonların çok azında aktif olarak faaliyet içinde olmaktadır denilmektedir.

Iğdır İli Tarım İşletmelerinde Örgütlenme Bilincinin Belirlenmesi adlı çalışmada üreticilerin yaşı ile örgütlenme bilinci arasında önemli bir ilişki olduğu, genç üreticilerin daha bilinçli oldukları ve eğitim seviyesi ile bilinç arasında pozitif ve önemli ilişki olduğu belirlenmiştir (Karadaş ve ark., 2014). Kooperatife üye olma nedenleri sorulan üreticilerin %76,5’i kredi dâhil girdi temini açısından kooperatif üyeliğinin faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Daha uygun koşullarda girdi temini üye olmayı etkileyen en önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Çalışmada örgütlenmeme nedenleri olarak ise bu konuda bilgi eksikliğinin ilk sırayı aldığı, üreticiler arasındaki güvensizlik, çekememezlik ve ekonomik yetersizliklerin aynı derecede etkili oldukları görülmüştür.

Karaturhan ve arkadaşlarının (2014) Yetiştirici Birliklerinin Tarımsal Kalkınmaya Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Edirne Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Örnek Olayı başlıklı çalışmalarında, üreticilerin %53 ünün birliğe üye olmanın ekonomik katkısının iyi olduğunu düşündüğünü tespit etmişlerdir. Yine çalışmada işletme büyüklüğünün artması ile yayım faaliyetlerinden memnuniyetin de artmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

Özalp ve Yılmaz (2014), Yeni Nesil Kooperatifler ve Türkiye’de Tarımsal Kooperatiflerin Sorunlarının Analizi adlı çalışmalarında Türkiye tarım sektörünün büyük ölçüde küçük, yetersiz sermayeye sahip aile işletmelerinden oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu durumun, işletmeler arası işbirliğini gerekli hale getirdiğini ve kooperatifçiliğin, serbest pazar ekonomilerinde zayıflıkları azaltarak çiftçilerin, ekonomik sistemde yer ve söz sahibi olabilmeleri bakımından denge sağlayıcı bir mekanizma oluşturduğunun altını çizmişlerdir. Dünyadaki gelişmeler ışığında yeni nesil kooperatifler olarak adlandırılan kooperatiflerin, üyelerin gelirlerini artırmada yeni ve daha güvenilir pazarlama olanağı sunmakta olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Özdemir ve arkadaşları (2014), Üretici Bakışıyla Tarım Kredi Kooperatifleri: Afyonkarahisar İli Dinar İlçesi Örneği adlı çalışmalarında tarım kredi kooperatiflerine üye olmayı etkileyen faktörleri ortaya koymak için lojistik regresyon modeli kullanmışlardır. Modelde kullanılan toplam 10 değişkenden; köy yönetimine katılım, gelir düzeyi, internet kullanımı, il merkezine gitme durumu ve ziraat mühendisi veya teknikeri ile görüşme durumu olmak üzere 5 tanesi istatistiksel anlamda önemli bulunmuştur. Ulaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde yazarlar, örgütlenme ile üreticilerin piyasa dalgalanmalarından korunmasının ve refah düzeylerinin artmasının mümkün olduğunu söylemektedirler. Örgütlenmenin aynı zamanda daha verimli ve kaliteli üretim yapılabilmesine dolayısıyla sürdürülebilir bir üretim gerçekleşmesine olanak sağlayacağına vurgu yapmaktadırlar.

Sağlam ve İnan (2014a) çalışmalarında üretici örgütlerinin temel sorunlarını; yasal sorunlar, devletle ilişkiler, örgütlenme bilinci, eğitim ve araştırma, üst örgütlenme, örgütler arası işbirliği ve finansman olarak sıralamışlardır. Üretici örgütlerinden, demokrasi kültürünü yaşatmak, istihdam olanakları sağlamak, kaynakları harekete geçirmek, yatırım yapmak, yoksullukla mücadele etmek gibi beklentiler olduğunu, bütün bu yönlerden bakıldığında, ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunmak için önem verilmesi gereken kuruluşlar olarak görülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Örgütler arası etkin bir işbirliğinin üretici örgütlerini başarıya ulaştıracağını belirtmişlerdir.

Yine Sağlam ve İnan (2014b), Uşak’ta faaliyet gösteren üreticilerin sosyo-ekonomik yapısı, tarımda örgütlenme hakkında bilgi düzeyleri, beklentileri ve sorunları belirlemek

amacıyla yapmış oldukları çalışma sonucu, üreticilerin eğitim durumları ile tarımsal üretici örgütü tanımını bilmeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Buna göre, üreticilerin eğitim düzeyi yükseldikçe tarımsal üretici örgütünü üyelerin/ortakların kurduğu, yönetimde söz sahibi olduğu ve ortak menfaatlerini hedef alan bir kuruluş olarak görme oranlarının artmakta olduğunu söylemektedirler. Yapılan çalışma ile üreticilerin, tarımsal üretici örgütleri aracılığıyla sahip oldukları kaynak ve potansiyeli daha etkin ve verimli kullanarak görüş ve önerilerini yine örgütleri aracılığıyla ileterek ulusal tarım politikalarının oluşturulması ve geliştirilmesine katkı sağlayabilecekleri ileri sürülmüştür.

Vural (2014) Tarım Kesiminin Örgütlenmesinde Kooperatiflerin Önemi adlı çalışmasında kooperatiflerin çiftçiler lehine tarımsal girdileri (tohum, damızlık, ilaç, gübre vb.) daha ucuza sağlayabildiğini, çıktıları da(sebze, meyve, hayvansal ürünler vb) değerlendirebildiğini ve pazarlayabildiğini bu şekilde yaratılan katma değerın çiftçilerde kalmasına doğrudan katkıda bulduklarını belirterek örgütlenmenin önemine vurgu yapmaktadır.

Ojiagu ve Onugu (2015), Kooperatif üyeliğinin çiftçilerin ekonomik faaliyetlerine etkilerini ve Nijerya kırsal alanlarında gelirlerini etkileyen faktörleri tespit etmek için bir çalışma yapmışlar ve üretici gelirlerinin başka faktörler yanında kooperatif üyeliği ile de ilgili olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Eğitimdeki eksiklikler ve tarımsal üretim için girdilere ulaşmadaki zorluklar üreticilerin en büyük problemleri olarak tespit edilmiştir. Kooperatiflerin üyeleri için daha fazla eğitim planlamasını önermektedirler.

Kigathi (2016) Motivating Factors for Dairy Cooperatives Membership in Kenya: a case of small holder dairy farmers in Kiambu County adlı çalışmasında üyelerden anket yolu ile elde ettiği verileri tanımsal istatistik ve regresyon analizi yöntemi kullanarak analiz etmiş ve 3 faktör ile üyelik arasında çok güçlü bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır. Bu üç faktör; pazara erişim, ekonomik ve sosyal olarak sıralanmıştır. Kooperatif üyeliğini en çok etkileyen faktörün pazara erişim olduğu belirlenmiştir.

Rehber (2016), tarımda örgütlenme ve sorunları başlıklı makalesinde, örgüt kavramı üzerinde durmuş mesleki ve ekonomik örgütlere dair bilgi vermiş ve örgütlenmede temel sorunlara ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Girdi ve ürün piyasasına hâkim

olan çok uluslu dev şirketler karşısında, aile işletmelerinin girdi sağlama ve ürünlerini pazarlamadaki rekabet güçlerinin giderek azaldığını bu sorunlar karşısında, aile işletmelerini koruyup yaşatmanın ve çevre ile uyumlu sürdürülebilir tarım politikaları oluşturmanın ancak kooperatif ve benzeri örgütlenmelerle olanaklı olduğunu söylemiştir.

Topuz ve Bozoğlu (2016), Samsun İli Tarımsal Üretici Birliklerinde Güvene Etkili Faktörler adlı çalışmaları sonucunda ‘Üyelerin güvenlerinin artırılabilmesi için; birliklerin girdi temini ve ürün pazarlamada daha aktif rol almaları gerektiğini, birliklerin performanslarının artırılması, daha dar alanlarda kurulmaları ve üyelerin birliklerin yönetimine katılımlarını artırıcı önlemlerin alınması’ gerektiğini önermektedirler.

Üretici örgütlenmesine ilişkin çalışmaların yanı sıra yöntem olarak Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılan çalışmalara da yer verilmiştir. YEM tarımsal örgütlenme ile ilgili çalışmalarda kullanılmamış olup YEM kullanılarak yapılan az sayıdaki tarım ile ilgili çalışma aşağıda verilmiştir.

Şahin ve arkadaşları (2008) yaptıkları çalışmada çiftçilerin tarımsal üretimde karşılaştıkları risk faktörleri ile bunlara karşı uyguladıkları risk stratejileri arasındaki ilişkiyi Yapısal Eşitlik Modeli ile incelemişlerdir. Çalışma İzmir ilinde yapılmıştır ve YEM analizi sonucunda üreticilerin karşılaştıkları risk faktörleri ve bunlara karşılık uyguladıkları risk stratejileri arasındaki ilişki katsayısı 0.80 olarak belirlenmiştir. Tarımsal üretimi en çok etkileyen risk faktörünün, üretim tekniği olduğu belirlenmiştir. En etkili stratejik önlemin ise yeni üretim teknikleri kullanmak olduğu saptanmıştır.

Abacı ve arkadaşları (2015) tarafından mikrokredi kullanan kadınların mevcut durumunu, farkındalık düzeyini, mikrokredi ile ilgili bilgi ihtiyaçlarını ve kadınların mikrokredi kullanımını etkileyen faktörleri ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Factors Affecting the Use of Microcredit among Women Entrepreneurs in the Samsun Province of Turkey, başlıklı çalışmada, yapısal eşitlik modeli kullanarak değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucu, kadınların mikrokredi kullanımını hakkında olumlu düşüncelerinin hiçbir etkisi olmadığı,

mikrokredi kullanımındaki esneklik ve mikrokredi firmalarının çalışanlarının olumlu yaklaşımının önemli bir etkisi olduğu görülmüştür.

Toklu ve arkadaşları (2016) Tüketicilerin Coğrafi İşaretli Ürün Algısı ve Daha Fazla Fiyat Ödeme İsteği: Yapısal Eşitlik Modellemesi Yaklaşımı, başlıklı çalışmalarında tüketicilerin coğrafi işaretli ürünlere olan algılarını ve bu ürünlere daha fazla ödeme eğilimlerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışma kapsamında teorik bir model oluşturulmuş ve model YEM ile test edilerek revize bir model elde edilmiştir. Araştırma sonucunda; kültür ve gelenek ile kalite ve güvenilirlik faktörleri coğrafi işaretli ürün algısını etkilediği, coğrafi işaretli ürün algısının da daha fazla fiyat ödeme eğilimini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tarım alanındaki çalışmalar dışında farklı alanlarda YEM kullanılarak yapılan çalışmalardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Motivasyonu Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle Belirlenmesi: Bir Tekstil Firma Performansını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle Belirlenmesi adlı çalışmada Bolat (2009), işletme performansı göstergeleri ile bu göstergeleri etkileyebilecek faktörler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Birden fazla performans göstergesi ile performansı etkileyen birden fazla faktör arasındaki ilişkinin incelenmesi için çok değişkenli bağımlı yöntemlerden biri olan YEM kullanılmıştır. Çalışma sonucunda performans göstergelerinin verimlilik, karlılık, büyüme, bu göstergeleri etkileyen faktörlerin ise pazar payı, sermaye yoğunluğu, yenilik, likidite, mali yapı ve faaliyet oranları olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonucunda, yeniliğin verimlilik ve büyüme üzerinde pozitif, sermaye yoğunluğunun, pazar payının ve faaliyet oranlarının verimlilik üzerinde pozitif, likidite oranlarının mali yapı oranları üzerinde negatif, mali yapı oranının karlılık üzerinde negatif, verimliliğin karlılık üzerinde pozitif, karlılığın büyüme üzerinde pozitif doğrudan etkisinin olduğu gözlenmiştir.

Motivasyonu Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle Belirlenmesi: Bir Tekstil İşletmesi Örneği başlıklı çalışma ile Aydın (2010) bir firmada çalışanların motivasyonuna etki eden faktörleri incelemiş ve değerlendirmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçları kullanılarak parametrelerin uygunluğunu ve daha sonra

modelin uygunluğunu test etmiştir. Çalışma sonucunda; kişisel özellikler, fiziksel koşullar, ücret ve sosyal haklar ile firma yönetimi ve iletişim değişkenlerinin motivasyon değişkeni üzerinde pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı etki yarattıkları gözlenmiştir. Takım çalışması değişkeninin ise motivasyon değişkeni üzerinde ters yönde ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan etki yarattığı görülmüştür.

Kaya (2013), Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentisinin Yapısal Eşitlik Modeli ve Chaid Analizi İle Belirlenmesi amacı ile yaptığı çalışmada hipotezlerinin test edilmesi için YEM'den yararlanmıştır. Yazar, çalışma sonunda öğrencilerin gelecekte beklenmesinde ekonominin, istihdamın, eğitimin ve hayatın pozitif yönde, gelirin ise negatif yönde bir etkisi olduğunu tespit etmiştir.

Ateş (2014), Üniversitelerinin bilişim teknolojileri risk yönetimini etkileyen faktörleri belirlemek, bu faktörler arasındaki örüntüyü keşfetmek ve bir bilişim teknolojileri risk yönetimi modeli ortaya çıkarmak amacıyla YEM'i kullanarak bir çalışma yapmıştır. Bu kapsamda yazar, öncelikle literatürden yararlanarak bilişim teknolojileri risk yönetimi başarısına etki edeceği düşünülen faktörleri belirlenmiş ve bir kuramsal model oluşturmuştur. Bu çalışmadaki kuramsal modeli çözümlenmek için ise YEM kullanılmıştır. Bilişim teknolojileri risk yönetimi modelinde kurumsal, çevresel ve teknolojik faktörler bilişim teknolojileri risk yönetimi başarısını direkt etkilediği, insan faktörünün bilişim teknolojileri risk yönetimi başarısını çevresel faktörler aracılığı ile etkilediği tespit edilmiştir. Teknolojik faktörlerin bilişim teknolojileri risk yönetim başarısını en fazla etkileyen faktör olduğu görülmüştür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmada birincil ve ikincil verilerden yararlanılmıştır. Birincil verileri Sivas'ta örgütlü bulunan yetiştirici birliklerinin üyelerinden anket yolu ile elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Anket formları düzenlenirken elde edilecek bilgiler yetiştiricilerin sosyo-ekonomik yapılarını ortaya koyacak bir bölüm ve birliklere üyeliklerini etkileyen faktörlerin analizinde kullanılacak bir bölüm olmak üzere toplam iki bölümden oluşturulmuştur. Anket formlarının ilk bölümünde yetiştiricilerin sosyo ekonomik özelliklerini ortaya koyacak verilere ulaşmayı sağlayacak sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise yetiştiricilerin birliklere üye olmalarını etkileyen faktörlere yönelik 5'li likert ölçeğine göre hazırlanmış sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın materyalini oluşturan ikincil veriler ise tarım sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin, yetiştiricilerin, köylülerin geçmişten bu güne kadar farklı isimler altında geliştirdikleri örgütlenme modelleri ve bu örgütlenmeler ile ilgili yapılmış çalışmalara dair literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerden meydana gelmektedir.

Başta Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olmak üzere Yetiştirici Birlikleri ve ilgili resmi kurumlar tarafından tutulan kayıtlar ve hazırlanmış her türlü doküman ile yerli ve yabancı kaynaklar incelenerek yetiştiricilerin birliklere üye olmalarını etkileyen faktörler belirlenmiş ve bu faktörlerin şekillendirdiği teorik bir model oluşturulmuştur.

3.2. Örnek Hacminin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntem

Çalışma bölgesinde örgütlü bulunan, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği (DSYB), Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği (DKKYB) ve Arı Yetiştiricileri Birliği (AYB) araştırma kapsamına alınmıştır. Örneklem sayısının tespitinde, ana kütledeki varyansı ve ana kütledeki birim sayısı bilindiği için

$$n = \frac{N*(Z\alpha/2)^2*\sigma^2}{(N-1)d^2 + (Z\alpha/2)^2*\sigma^2}$$
 Formülü kullanılmıştır (Yamane, 2006).

n= Örneklem hacmi

N=Ana kütledeki birim sayısını

$Z_{\alpha/2}$ = Standart normal dağılım değerini

σ^2 =Ana kütle varyansını

d= Ana kütle ortalaması ile örneklem ortalaması arasındaki sapma miktarını göstermektedir.

Yukarıda verilen formüle göre örneklem hacminin bulunabilmesi için, yetiştirici birliklerin toplam üye sayıları ile üyelerin sahip oldukları hayvan/kovan sayıları ilgili birliklerden alınmıştır. DSYB ve DKKYB için üyelerin kayıtlı hayvan varlıklarına, AYB için kovan varlıklarına bakılarak her bir yetiştirici grubu için ayrı ayrı popülasyon varyansı hesaplanmıştır. Yine her bir yetiştirici birliği için 'd' (ana kütle ortalaması ile örneklem ortalaması arasındaki sapma miktarı) ayrı ayrı alınmıştır. %95 güven aralığında $z=1,96$ olarak alınarak, değerler formülde yerlerine konulmuş, yapılan hesaplama sonucu örneklem hacmi, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği için 94, Koyun-Keçi yetiştiricileri birliği için 168, ve Arı Yetiştiricileri Birliği için ise 107 olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.1. Örneklem hesaplamasında kullanılan değerler

Yetiştirici Birliği	Toplam Üye Sayısı (N)	$Z_{\alpha/2}$ (%95)	Varyans (σ^2)	d (Ana kütle ile örneklem arasındaki sapma miktarı)	n (Örneklem hacmi)
DSYB	1167	1,96	657,87	5	94
DKKYB	1762	1,96	13940,37	17	168
AYB	1160	1,96	9938,53	18	107

3.3. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem

Araştırmalarda elde edilen verilerin analizinde kullanılacak istatistik testler için bazı temel varsayımlar ve gereklilikler bulunmaktadır. İstatistiksel testlerin en temel sınıflamalarından biri, parametrik ya da parametrik olmayan testler biçimindedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014). Parametrik testlerin kullanılabilmesi için verilerin normal dağılım gösteren bir ana kütlede alınmış olması gerekmektedir (Karagöz, 2016). Ana kütlede dağılımının bilinmediği veya normal dağılım koşulunun yerine gelmediği durumlarda parametrik olmayan hipotez testi yöntemleri kullanılmaktadır. Parametrik olmayan testler çok fazla koşul gerektirmediği için kullanım alanları oldukça geniştir (Göktolga, 2015).

Bu durumda ilk olarak elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıklarını görebilmek için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılmıştır. Normallik testinde sıfır hipotezi "veriler normal dağılmıştır" şeklindedir. Araştırmada istatistiklerin önem dereceleri tüm veriler için 0.05 ten küçük olduğundan sıfır hipotezi reddedilmiştir (Karagöz, 2016). Yapılan testlerde elde edilen verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildikten sonra parametrik olmayan testlerin kullanılmasına karar verilmiştir (Göktolga, 2015).

Ayrıca yetiştiricilerin sosyo-ekonomik özelliklerine ait verilerin analizi için SPSS paket programı kullanılarak frekans tabloları ve çapraz tablolar oluşturulmuş ve bu tablolar yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında, yetiştiricilerin demografik yapısı ile ilgili elde edilen veriler parametrik olmayan testlerden Khi kare, Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U testleri kullanılarak analiz edilmiştir.

3.3.1. Khi kare analizi

Sayısal olmayan iki ya da daha fazla değişken arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsızlık testleri kullanılır (Göktolga, 2015). Khi kare testi, iki kategorik değişkenden oluşan çapraz tablolarda gözlenen değerler ile bu değişkenler arasında herhangi bir bağlantı olmadığı durumlarda ortaya çıkması beklenen değerler arasındaki farklılığı test etmektedir.

Khi kare testinde hipotezler,

H_0 : Gözlenen frekanslar, beklenen frekanslara uygundur, aralarında fark yoktur, görülen farklılık önemsizdir.

H_1 : Gözlenen frekanslar, beklenen frekanslara uygun değildir, aralarında fark vardır, görülen farklılık önemlidir (Karagöz, 2016).

Bu testin uygulanabilmesi için, gözlemlerin birbirinden bağımsız olması ve hücrelerde beklenen frekansların 5 ten küçük olmamaları gerekmektedir. Çok büyük çapraz tablolar için bu durum, hücrelerin %20'sinden fazlasında frekanslar 5'ten küçük

olmamalıdır şeklinde değerlendirilmelidir. Ancak çapraz tablolardaki hücre sayısı ne olursa olsun hiçbir hücrenin beklenen değeri 1'in altında olmamalıdır (İslamoğlu ve Almaçık, 2014).

Çapraz tablolarda yeterliliği sağlayan yani beklenen değerlerin 1'den küçük olmadığı ve hücrelerin % 20 den fazlasının da 5 ten küçük olmadığı tüm tablolara değişkenler arasında ilişki olup olmadığına bakmak için Ki-kare testi uygulanmıştır.

Çalışma kapsamında aralarında bir ilişki olup olmadığına bakılan değişkenler aşağıda sıralanmıştır;

- Yetiştiricilerin ürünlerini pazarlama durumu
- Üye olmadan önce birliklerden haberdar olma durumu
- Üye olma aşamasında karar vermede etkili faktör
- Birliklerin genel kurullarına katılım durumu
- Birliklerin yönetimlerinde görev alma durumu
- Birliklerin görev ve yetkileri ile ilgili bilgi durumları
- Birliklerden eğitim alma durumları
- Birliklerin başarı durumlarına ilişkin düşünceleri
- Yatırım yapmakla ilgili düşünceleri
- Yetiştiricilerin gelir durumlarına göre genel kurullara katılım durumu
- Yetiştiricilerin mesleki deneyimlerine göre genel kurullara katılım durumu
- Yetiştiricilerin gelirlerine göre yönetimlerde görev alma durumu

Sıralanan değişkenlere ait oluşturulan tablolara ki kare analizi uygulanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

3.3.2. Kruskal- Wallis testi

Kruskal-Wallis testi, ikiden fazla örnek ortalaması arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılır ve parametrik testlerdeki karşılığı tek yönlü ANOVA testidir (İslamoğlu ve Almaçık, 2014). Hesap değerinin bulunmasında serinin değerleri yerine bunların sıralamadaki yerlerini gösteren ranklar kullanılır (Göktolga, 2015). Hipotezler;

H_0 : Örneklemelerin alındığı ana kütleler arasında farklılık yoktur.

H1: Örneklemelerin alındığı ana kütleler arasında farklılık vardır (Karagöz, 2016).

Çapraz tablolarda yeterliliği sağlayamayan yani beklenen değerlerin 1'den küçük olduğu veya hücrelerin % 20 den fazlasının da 5 ten küçük olduğu tablolarda örneklemin alındığı ana kütleler arasında farklılık olup olmadığını görmek için Kruskal- Wallis testi kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında aralarındaki farkın anlamlı olup olmadığına bakılan değişkenler aşağıda sıralanmıştır;

- Farklı birliklere üye yetiştiricilerin faaliyet gelirleri
- Üye olunan birlik ile ilgili bilgi kaynakları
- Yetiştiricilerin eğitim durumlarına göre genel kurullara katılım durumu
- Yetiştiricilerin eğitim durumlarına göre yönetim kurullarında görev alma durumu

Üç farklı birlik üyelerine ait yukarıda sıralanan değişkenler ait örnek ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını test edebilmek için Kruskal-Wallis testi uygulanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

3.3.3. Mann-Whitney U testi

Mann-Whitney U testi t-testinin parametrik olmayan karşılığıdır. T testinin koşullarının sağlanmadığı durumlarda kullanılır (İslamoğlu ve Alınacı, 2014).Mann-Whitney U testi için hipotezler;

Ho: Veriler benzer medyanlı ana kütlelerdir.

H1: Veriler benzer medyanlı ana kütlelerden değildir (Göktolga, 2015).

Kruskal-Wallis testi 2 den fazla grup arasında farklılığın anlamlı olup olmadığını ölçmektedir ancak farklılık olması durumunda hangi gruptan kaynaklandığını söylememektedir.

Çalışmada Kruskal-Wallis testi uygulanmış ve istatistiksel anlamda farklılık bulunmuş olan sonuçlarda farklılığın kaynağını tespit etmek için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

3.3.4. Yapısal eşitlik modeli

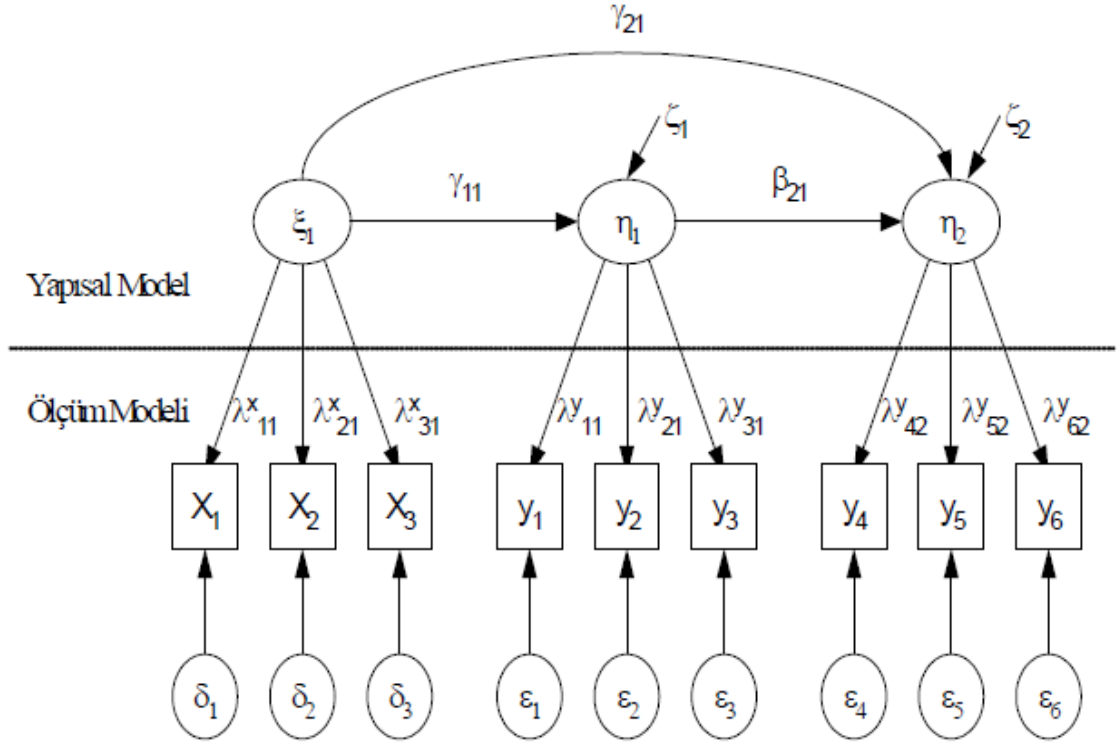
Bagozzi ve Fornell, (1982) ile Anderson ve Gerbing (1988), yapısal eşitlik modellemesini, ikinci nesil veri analiz tekniği olarak tanımlamaktadırlar. Regresyon gibi birinci nesil istatistiksel tekniklere kıyasla, birçok bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin modellenmesi ile karmaşık bir araştırma problemini tek bir süreçte, sistematik ve kapsamlı bir şekilde ele almayı sağladığını belirtmektedirler (Dursun ve Kocagöz, 2010).

Yapısal Eşitlik Modeli (YEM)'in kullanım alanının yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biri gözlemlenebilen ve gözlemlenemeyen değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilerin tek bir model içerisinde test edilebilmesidir (Meydan ve Şeşen, 2015).

YEM'in temel özelliği tamamen teoriye dayalı olmasıdır. Temel olarak yapısal eşitlik analizlerinin amacı, önceden belirlenen ilişki örüntüsünün veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığını ortaya koymaktır (Yener, 2007).

Daha önceki üretici örgütlenmesi ile ilgili çalışmalarda birçok farklı analiz yöntemi kullanılmıştır. YEM bu çalışma kapsamında oluşturulan teorik modeldeki faktörlerin birbirleri ile ilişkisini tek bir analiz ile ortaya koyabilmektedir. Aynı zamanda model üzerinde modifikasyona olanak vererek üretici örgütlenmesi gibi çok önemli bir konuda veri tarafından doğrulanmış bir model ortaya çıkmasına katkı sağlayacağı için yöntem olarak YEM'in kullanılması çalışma için oldukça önemlidir.

Şekil 3.1 de yapısal model ve ölçüm modeli olarak sınıflandırılmış örnek bir model ve modeli oluşturan unsurlar görülmektedir.

Şekil 3.1. Sharma (1996), tarafından çizilen örnek yapısal eşitlik modeli (Eroğlu, 2003).

Şekilde gösterilen modelde; biri bağımsız (egzojen), ikisi bağımlı (endojen) üç gizil değişken bulunmaktadır. Egzojen gizil değişkeni ξ (ksi) ile endojen gizil değişkenler ise η (eta) harfi ile gösterilmektedir. Egzojen değişkene ilişkin açık değişkenler (gözlenen değişkenler, gösterge) x ile endojen değişkene ilişkin y ile gösterilmektedir. YEM, hiçbir gösterge değişkenin mükemmel olarak ölçülemeyeceğini kabul eder ve göstergelerin hata varyanslarını da hesaplamalara dâhil eder. Egzojen değişkenlere ilişkin ölçüm hataları δ (delta) ile endojen değişkenlere ilişkin ölçüm hataları ise ε (epsilon) ile gösterilmektedir. Gizil değişkenlerle açık değişkenler arasında çizilen faktör yükleri ise λ^x ve λ^y (lambda x ve lambda y) ile gösterilmektedir. Ayrıca bağımlı değişkenle bağımsız değişken arasındaki regresyon katsayıları γ (gamma) ile endojen değişkenler arasındaki regresyon katsayıları ise β (beta) ile gösterilmektedir. Endojen değişkenler için konulmuş olan, yukarıdan (boşluktan) uzanan tek yönlü oklar ise o gizil değişkenlerdeki ondan önce gelen bağımsız gizil değişkenler tarafından etkilenmeyen hata varyansına karşılık gelir, ζ (zeta) ile gösterilir (Eroğlu, 2003).

YEM kullanılarak yapılacak bir araştırma için adımları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

1. İlk olarak bir teorik model geliştirmek

2. Geliştirilen model için nedensel ilişkileri gösteren rota diyagramını çizmek
3. Çizilen rota diyagramına ait yapısal ve ölçüm modellerine çevirmek
4. Önerilen modeli tahmin etmek
5. Yapısal Modelin ne olduğunu değerlendirmek
6. Modeli değerlendirmek
7. Yeni modeli tahmin etmek
8. Yapısal modelin uygunluk ölçülerini hesaplamak
9. Sonuçları Yorumlama (Eroğlu, 2003).

YEM de model kurma sürecinde modeldeki değişkenlere ait tüm parametrelerin tanımlanması gerekir (Meydan ve Şeşen, 2015). YEM doğrulayıcı bir teknik olduğu için modeli doğrulayan analiz tipini temel alır. Bu yüzden model doğru belirlenmelidir (Bayram, 2013). Modelin test edilmesi aşamasında, doğrulayıcı faktör analizi (DFA), yol analizi, yapısal regresyon analizi ya da değişim modeli analizleri uygulanır. DFA da değişkenler arasındaki ilişkiye dair daha önce saptanan bir model veya hipotez test edilmektedir. Test edilen modeller tek faktörlü, birinci düzey çok faktörlü model, ikinci düzey çok faktörlü model ve ilişiksiz modellerdir.

Yol analizinde ise iki ya da daha fazla değişken arasındaki nedensel ilişkiler test edilmektedir. Bir modelin elde edilen veri ile uyumlu olup olmadığı test sonucu ulaşılan çeşitli uyum indeksleri değerlendirilerek yapılır (Meydan ve Şeşen, 2015).

YEM de uyum indekslerine ek olarak, daha iyi uyum için değişiklikler öneren modifikasyon indeksleri de yer alır. Bunlar, gözlenen ve gizil değişkenler arasında oluşturulması gereken yeni bağlantıları ve modelden çıkarılması gereken değişkenleri de içermektedir (Bayram, 2013).

Tahmin edilen modele ait uyum iyiliği indekslerinin değerlendirilmesiyle beraber gerekliyse modelde düzenleme ve değişiklikler yapılmaktadır. Yapılan her düzenleme ve değişiklikten sonra testler tekrarlanmalı ve sonuçlar yorumlanarak adım adım devam edilmelidir. Modelin son hali hakkında bir sonuca varıldıktan sonra sonuçlar elde edilmekte ve yorumlanmaktadır (Tezcan, 2008). En çok kullanılan uyum iyiliği ölçütleri kısaca aşağıda açıklanmıştır.

Ki Kare İndeksi:

Model uyumu testi için en yaygın olarak kullanılan ve istatistiksel temeli olan tek ölçüttür. Ki kare testi geliştirilen model ile gözlem değişkenlerine ait kovaryans yapısında ortaya çıkan modelin farklı olup olmadığını test eder. Ki kare istatistik değeri bir farklılık değeri olduğundan ki karenin anlamlı olmaması modelin uyumunu gösterir (Meydan ve Şeşen, 2015, Bayram, 2013).

Göreceli Ki Kare İndeksi (χ^2/sd):

Serbestlik derecesi ki kare testinde çok önemli bir ölçüttür. Serbestlik derecesinin büyük olduğu durumlarda da ki kare anlamlı sonuçlar verebilmektedir. Bu test karenin serbestlik derecesine bölümünden elde edilir. Bu değer bazılarının göre 3'den bazılarına göre ise 5'ten küçük olması ki kare anlamlı dahi olsa modelin genel uyumunun kabul edilebilir olduğunu gösterir (Meydan ve Şeşen, 2015). Marsh and Hocevar (1988) bu durumu, 3'den düşük değerler iyi uyum, 5'den küçük değerler ise kabul edilebilir uyum olarak değerlendirilir şeklinde açıklamaktadırlar (Aydın, 2010).

Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (Standardized Root Mean Square Residual, SRMR) Modelin uygunluğunun kontrolünde kullanılan ve kalıntılara dayanan uyum indeksidir (Bayram, 2013).

SRMR (Standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü):

SRMR değeri 0'a yaklaştıkça modelin uyum iyiliği artar. Model, 0.05'den düşük bir SRMR değeri almışsa iyi uyum, 0.05 ile 0.10 arasında bir SRMR değeri almışsa kabul edilebilir uyum olarak değerlendirilir (Aydın, 2010).

Çok sayıda uyum ve anlamlılık testi geliştirilmiştir. Bunlara genel olarak uyum iyiliği indeksi ismi verilmiştir. Mutlak uyum indekslerinin başında İyi Uyum İndeksi (Goodnes Of Fit Index, GFI) ve Düzetilmiş İyi Uyum İndeksi (Adjustment Goodnes of Fit Index AGFI) gelmektedir (Tezcan, 2008).

GFI (İyilik Uyum İndeksi):

GFI esas olarak uygunluğun örneklem genişliğinden bağımsız olarak değerlendirilebilmesi için geliştirilmiştir. GFI modelin örneklemdeki varyans kovaryans matrisini ne oranda ölçtüğünü gösterir ve modelin açıkladığı örneklem varyansı olarak da kabul edilir. Bu nedenle regresyondaki R^2 'ye benzer. GFI değeri 0 ile 1 arasında

değişir ve örneklem genişliğine çok duyarlı olduğu için büyük verilerde daha küçük değerler verir. GFI değeri 1'e ne kadar yakın olursa uyum o kadar iyi demektir (Tezcan, 2008). Schumacker ve Lomax (1996) ve Kline, (2005) 0,90 ve üzeri değerlerin iyi uyum olarak kabul edilebileceğini bildirirken, Anderson ve Gerbing (1984), Cole (1987) Marsh ve ark. (1988) 0,85'in üstündeki değerlerin kabul edilebilir değer olduğunu bildirmektedirler (Meydan ve Şeşen, 2015).

AGFI (Düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi):

Örnekleme sayısı dikkate alınarak düzeltilmiş olan GFI değeridir. Örnekleme sayısının özellikle büyük olduğu durumlarda AGFI daha temsili bir uyum indeksidir. AGFI değeri 0-1 arasındadır. Bu değer 1'e ne kadar yaklaşırsa model uyumu o kadar iyi olur. Artışlı uyum indeksleri, modelin uyumunu ya da yeterliliğini genellikle bağımsızlık modeli olarak adlandırılan ve değişkenler arasında hiçbir ilişkinin olmadığını varsayan temel bir modelle karşılaştırarak verir (Tezcan, 2008).

Karşılaştırmalı uyum indeksleri olarak tanımlanan indeksler; Karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normleştirilmiş uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error f Approximation, RMSEA) dır (Meydan ve Şeşen, 2015).

CFI (Karşılaştırmalı uyum indeksi):

CFI 0 ile 1 arasında değerler alır, yüksek değerler iyi uyumun göstergesidir. CFI değeri 0.97 olduğunda söz konusu uyumun bağımsız modele göre göreceli olarak iyi olduğu belirtilmektedir. Eğer aldığı değer 0.95'ten daha büyük ise kabul edilebilir bir uyum söz konusudur. NNFI ile karşılaştırıldığında CFI örneklem büyüklüğünden daha az etkilenen bir uyum indeksidir (Yılmaz ve Çelik, 2009).

NFI (Normleştirilmiş uyum indeksi):

Bentler and Bonett (1980) tarafından Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI) ve Normleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non-normed Fit Index, NNFI) geliştirilmiştir. CFI'a alternatif olarak geliştirilen NFI, karşılaştırdığı modeller bakımından CFI'a benzer, ancak Ki-kare dağılımının gerektirdiği varsayımlara uyma zorunluluğu olmaksızın karşılaştırma yapar. NNFI (Tucker-Lewis Index, TLI olarak da isimlendirilmiştir) ise NFI'ya benzer ancak model karmaşıklığını dikkate alarak bir

değer verir. Bunu da karşılaştırdığı modellerin (bağımsızlık ve önerilen modeller) serbestlik derecelerini hesaba katarak yapar. Yine CFI'ya benzer şekilde NFI ve NNFI değerleri “0” ile “1” arasında değişir ve 0,95 ve üzeri değerler mükemmel uyuma karşılık gelir (Tezcan, 2008).

RMSEA (Yaklaşık hataların ortalama karekökü):

RMSEA ana kütledeki yaklaşık uyumun ölçümüdür. RMSEA değerinin 0.05'ten küçük veya eşit olması iyi uyumu, 0.05 ile 0.08 arasında olması kabul edilebilir uyumu, 0.08 ile 1 arasında olması ise vasat uyumu göstermektedir. Değerin 0.10'dan büyük olması ise modelin kabul edilemeyeceğini göstermektedir (Yılmaz ve Çelik, 2009). Yine Browne ve Cudeck [1993], aynı şekilde 0.05 e eşit ve daha küçük bir RMSEA değeri iyi bir uyum, 0.05 ile 0.08 arası yeterli uyum ve 0.08 ile 0.10 arası orta dereceli uyum, 0.10'dan büyükler ise kabul edilemez değerler olarak düşünülebileceğini belirtmişlerdir (Çerezci, 2010).

Çizelge 3.2. Standart uyum iyiliği ölçütleri (Schermele-Engel-Moosbrugger, 2003)

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$

Kaynak: Aydın, 2010., Meydan ve Şeşen, 2015.

Araştırma konusu ile ilgili teorik çalışmalar incelendikten sonra yetiştiricilerin birliklere üye olmasını etkileyen faktörleri gösteren teorik bir model oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında oluşturulan teorik model araştırma bölgesindeki yetiştirici birliklerine üye olan yetiştiriciler ile yapılan anketlerden elde edilen verilerle AMOS paket programları kullanılarak test edilmiştir.

Modelin test edilmesi aşamasında, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve yol analizi kullanılmıştır. Tahmin edilen modele ait uyum iyiliği indekslerinin değerlendirilmesiyle

beraber modelde düzenleme ve değişiklikler yapılmıştır. Modelin son hali hakkında bir sonuca varıldıktan sonra elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

3.3.5. Doğrulayıcı faktör analizi

Doğrulayıcı faktör analiz; daha önce oluşturulan bir model aracılığı ile gözlenen değişkenlerden yola çıkılarak faktör oluşturmaya yönelik bir işlemdir. Ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılabildiği gibi önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanması amacıyla da kullanılabilmektedir (Karagöz, 2016). DFA daha önce keşfedilmiş ve daha az faktör altında birleştirilmiş ölçeklerin, araştırmanın yapıldığı örnekleme de benzer olup olmadığını test etmek için de yapılmaktadır. DFA’da dört farklı model test edilebilmektedir. Bu modeller sırasıyla; tek faktörlü model, birinci düzey çok faktörlü model, ikinci düzey çok faktörlü model ve ilişkisiz model olarak tanımlanmaktadır (Meydan ve Şeşen, 2015).

Bu araştırma kapsamında ise belirlenen faktörler önce tek faktörlü model olarak ayrı ayrı DFA yapılmış, ardından birinci düzey çok faktörlü DFA yapılarak model test edilmiştir.

DFA için üç kural sayılabilir;

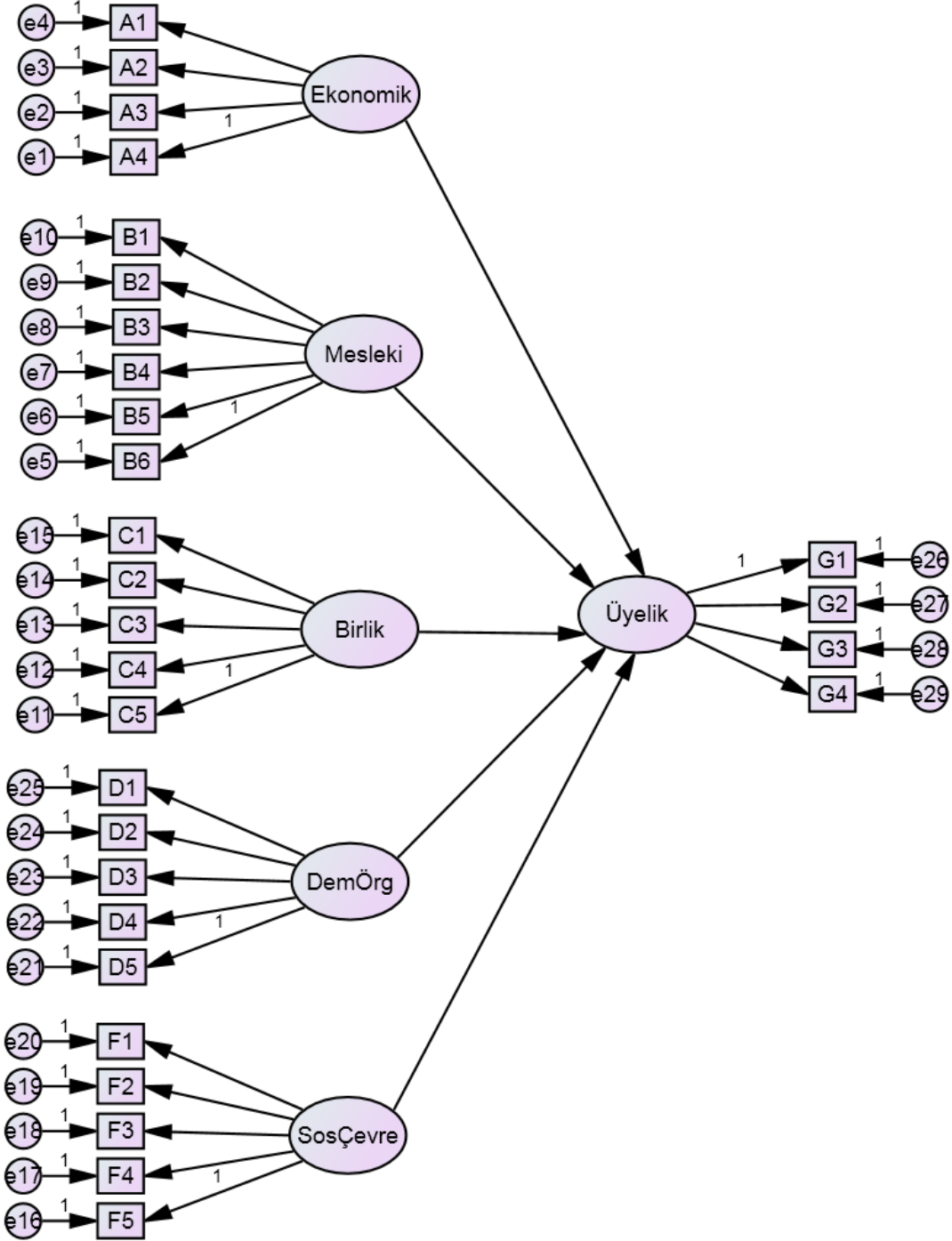
1. Gözlenen değişkenler sadece önceden belirlenen gizil değişkenler ile bağlanır.
2. Bazı hata terimleri arasında korelasyona izin verilebilir.
3. Parametrelerin bazıları belirli değerler ile kısıtlanabilir veya diğer parametreler gibi aynı değerlere sahip olmak için kısıtlanabilir (Bayram, 2013).

3.3.6. Yol analizi

Teorik olarak kurgulanan modelin araştırma için elde edilen veriler tarafından doğrulanıp doğrulanmadığını test etmek için yapılan analizdir. Bu analiz ile teorik olarak kurgulanan modeldeki değişkenler arasındaki yolların (ilişkilerin) gücü ve anlamlı olup olmadığı test edilmektedir (Meydan ve Şeşen, 2015).

Bu aşamaya gelinceye kadar modele dahil olan tüm değişkenlerin faktör yapıları DFA ile doğrulanmıştır. Öncelikle oluşturulan model test edilmiş, daha sonra gerekli modifikasyonlar yapılmış ve modelin son hali tekrar test edilerek sonuçlar yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında oluşturulan teorik model aşağıda Şekil 3.2 de verilmiştir.

Şekil 3.2. Yetiştirici birliklerine üye olmayı etkileyen faktörlere ait teorik model

Üyeliği etkileyen 5 faktör ve her bir faktör için farklı sayılarda gözlenen değişkenler belirlenmiştir. Gözlenen değişkenler, Ekonomik faktörü için 4, Mesleki faktörler için 6, Birlik faktörü için 5, Demokrasi ve Örgütlenme bilinci için 5, Sosyal ve Çevresel faktörler için 5 ve Üyelik faktörü için 4 olmak üzere toplam 29 değişkenden oluşmuştur. Her bir gözlenen değişkene bir hata terimi atanmış ve her bir değişkenden üyelik faktörüne doğrusal bir yol çizimi ile teorik model şekilsel olarak tarif edilmiştir.

DFA ile önce her bir faktör ayrı ayrı analiz edilmiş model için uyum iyiliği değerlerine ulaşıldığında modele bir bütün olarak yol analizi yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır. Üyeliği etkileyen faktör için tanımlanan gözlenen değişkenler aşağıda sıralanmıştır.

Ekonomi faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

A1-Birlik sayesinde ürünlerimi daha iyi koşullarda ve daha iyi fiyata pazarlayabiliyorum.

A2-Birlik aracılığı ile daha ucuza girdi temin edebiliyorum.

A3-Birliğe üye olduğum içim üye olmayanlara göre daha fazla maddi destek alıyorum.

A4- Birlik üyeliğim sayesinde üretim ve pazarlama ile ilgili riskleri azaltacağıma inanıyorum.

Mesleki faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

B1- Birlik, üretim faaliyetlerimizle ilgili her türlü sorunumuza çözüm arıyor ve yol gösteriyor

B2- Birlik üyesi olarak yenilikleri daha kolay takip edebileceğimi düşünüyorum.

B3- Birliğin sunduğu danışmanlık ve yayım hizmetlerinden yararlanıyorum

B4- Birlikten üretime yönelik teknik destek alabiliyorum

B5- Birlik işletme bilgilerim düzenli olarak tutuluyor

B6- Birlik, diğer üyeler ile sosyal ilişkiler geliştirme ve dayanışma olanağı sağlıyor.

Birlik faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

C 1-Birlik personelinin üreticilere olumlu yaklaşımı üye olmamda etkili oldu

C 2-Birliğin yöneticilerini tanıyorum ve samimiyetlerine güveniyorum

C 3-Birliğin faaliyetlerini görüyorum ve takdir ediyorum.

C 4-Birlik, kaynakların ortak kullanımını organize ediyor.

C 5-Mesleki faaliyet dışında da üye olmanın avantajlarından yararlanıyorum.

Demokrasi ve örgütlenme faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

D1- Birlik üyesi olduğum için aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalmıyorum.

D2- Birlik, sektörde sesimizi duyurabileceğimiz bir araçtır.

D3-Birliğin güç odaklarından (siyaset, mezhep vb.) bağımsız bir örgüt olduğunu düşünüyorum.

D4- Birlik içerisinde söz ve karar hakkım var.

D5- Birlik tüm üyelere eşit yaklaşıyor.

Sosyal ve çevre faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

F1- Ailem üretici örgütlenmesi konusunda beni teşvik ediyor.

F2- Eğitim düzeyim üyelik kararında etkili oldu.

F3- Yörede diğer yetiştiricilere öncü olmak için üye oldum.

F4- Birliğe üye olmamda kitle iletişim araçları (TV, İnternet, Gazete vb.) etkili oldu.

F5- Birlik üyesi olmak kendimi daha iyi ve güvende hissetmemi sağlıyor.

Üyelik faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

G1- Birlik üyeliğinin kredi alırken olumlu yönde katkısı oluyor.

G2- Örgütlü olmanın üreticileri ekonomik olarak daha güçlü yapacağına inanıyorum.

G3- Sivil toplum kuruluşlarına üye olmakta bir sakınca görmüyorum.

G4- Piyasadaki büyük firmalara karşı örgütlenmek gerekiyor.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Tarımda Üretici Örgütlenmesi

Geçmişten bugüne insanların din, adet, gelenek ve sosyal faktörlerin etkisiyle yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde ortak hedefler için bir araya geldiği bilinmektedir. Ancak örgüt yapılarının, özellikle feodalizmin yıkılması, ulus devlete geçiş, sanayi devrimi ve kentleşme gibi sosyal, ekonomik ve siyasal hareketler sonucu ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Can ve Sakarya, 2012).

Örgütlenmeyi Barnard (1994), iki veya daha fazla bireyin bilinçli olarak koordine edilmiş etkinliği, Aytaç (2004) ise belirli amaçlara ulaşmak için bir araya gelmiş insanların işbirliği ve koordinasyon içinde ortak hedeflere yönelik çabalarından oluşan gruplar olarak tanımlamaktadır (Can ve Sakarya, 2012).

Eraktan'a (2001) göre ise, örgütlenme, işbirliği, disiplin ve sorunları birlikte göğüsleme istek ve azmine sahip bir grup kişinin belirlenmiş bir hedefe ulaşmak için gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla belli kurallar çerçevesinde bir araya gelmeleriyle oluşturulan kurumsal bir sistemdir.

Farklı coğrafyalarda üretici örgütlenmesine ilişkin farklı biçimlenmeler görülmektedir. Üretici örgütlenmesini topluluk temelli ve kaynak odaklı (resource-orientated) örgütlenme ile ürün temelli ve pazarlama odaklı örgütlenme şeklinde iki grup halinde inceleyen çalışmalar bulunmakla birlikte ekonomik amaçlı ve mesleki amaçlı olmak üzere yine iki grup halinde sınıflandıran çalışmalara da sıkça rastlanmaktadır.

Topluluk temelli ve kaynak odaklı örgütlenme, üyelerinin girdi gereksinimlerini karşılamaya dönük köy seviyesinde bir kooperatif veya birlik olabilir. Bu tür örgütlenmeler genelde küçük ve iyi tanımlanmış bir coğrafi alanı kapsayan ve çoğunlukla girdi teminini hedefleyen yapılardır. Ürüne dayalı veya ürün temelli, (Commodity-Based), pazar odaklı (Market-Orientated) örgütlenmeler, geniş bir pazara sahip artı değer katılabilecek tek bir ürün üzerinde uzmanlaşır. Bu tarz örgütlenmelere çıktı odaklı örgütlenmeler de denebilir. Belirli bir topluluğa özgü değillerdir ve bölgesel

yetiştiricilerden üye alabilirler. Bu örgütlenmeler küçük değillerdir ve rekabetçi bir ortamda çalışmak durumundadırlar (Chamala ve Shinghi, 2007).

Üretici örgütlenmeleri büyüklüklerine ve sağladıkları hizmetlere göre de farklı şekiller almaktadır. Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonunun tanımlamasına göre çiftçi örgütlenmesi aşağıdakilerden en az birini kapsamalıdır;

-çiftçi grupları ve kooperatif öncülleri

-çiftçi birlikleri, federasyonları veya sendikaları

-üyeler tarafından sahiplenilen ve kontrol edilen tarımsal kooperatifler

-çiftçiler tarafından seçilmiş bir yönetimi olan ziraat odaları (Stockbridge ve ark., 2003).

Bir çiftçi örgütü, üyelerinden belirli görevleri yerine getirmelerini bekler, örneğin, belirli ve düzenli bir üyelik aidatı ödenmesi, belirli aktivitelere katılım gibi (Stockbridge ve ark., 2003).

Dünya üzerinde küçük üreticilerin İhtiyaç duydukları bilgiye, araçlara ve servislere ulaşmalarını sağlayarak gıda güvenliğine katkı yapan kırsal örgütlenmeler ve kooperatiflerin başarılı örnekleri bulunmaktadır. Bu durum küçük üreticilerin üretimlerini artırmalarına, ürünlerini pazarlayabilmelerine, yeni iş olanakları yaratmalarına ve kendi yaşam seviyelerini yükselmelerine izin vermektedir (Anonim 2012b).

4.2. Dünyada Üretici Örgütlenmesi

Dünya üzerinde en eski ve en yaygın örgütlenme modeli olarak kooperatifler ilk akla gelen örgütlenme biçimidir. Kooperatiflerin bir ekonomik organizasyon olarak ortaya çıkması 19. yüzyılı bulmuştur. İngiltere’de tüketim kooperatifçiliği, Fransa’da üretim kooperatifçiliği ve Almanya’da esnaf ve tarım kredi kooperatifçiliği birbirini izlemiştir (Çetin, 2013).

Dünya’da kooperatifçiliğin uluslararası boyuttaki en üst düzey örgütlenmesi, 1895 yılında kurulan ve günümüzde Türkiye’nin de aralarında yer aldığı 98 ülkeden yaklaşık 1 milyar üyesi bulunan International Cooperative Alliance - Dünya Kooperatifler Birliği (ICA)’dir. ICA'nin kooperatif tanımı “kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel

ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya geldikleri özerk ve demokratik kuruluşlar” şeklindedir. ICA amaçlarını; herhangi bir politik veya dini organizasyona üye olmaksızın kooperatif hareketini karşılıklı yardımlaşma ve demokrasi ilkesiyle güçlendirmek, kooperatif değer ve prensiplerini korumak, kişilerin ekonomik ve sosyal gelişimi ile dünya barışına katkıda bulunmak olarak sıralamaktadır (Can ve Sakarya, 2012).

Küçük/aile çiftçiliğinin korunması gerektiği tartışmaları ile başlayıp uluslararası bir örgütün kurulması ihtiyacını belirleyerek harekete geçen farklı ülkelerden çiftçi örgütlerinin öncülüğünde La Via Campesina (Çiftçinin Yolu) adında bir örgütlenme ortaya çıkmıştır. 81 ülkeden 182 organizasyonun yer aldığı ve köylülerin sesi olarak nitelendirilen hareket, 200 milyondan fazla küçük üreticiyi temsil etmektedir. Gıda egemenliğini sağlamak ve neoliberalizmin yıkıcı etkisini durdurmak hedefleri ile hareket ettiğini belirtmektedir. Hareket, gıda egemenliğini, halkların sürdürülebilir yöntemlerle üretilen sağlıklı ve kültürel açıdan uygun gıdalara sahip olmalarının ve kendi gıda ve tarım sistemlerini tanımlama hakkının sağlanması olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Köylü Hareketi, gıda güvenliğinin şu anki gıda, açlık ve iklim krizine en güçlü yanıt olduğunu belirtmektedir (Anonim, 2017a).

Çiftçiler tarafından çiftçiler için kurulmuştur sloganını kullanan Dünya Çiftçi Örgütü (WFO) amacını dünyanın her tarafından çiftçi örgütlerini ve tarımsal kooperatifleri bir araya getirmek olarak belirlemiştir. Küçük, orta ve büyük ölçekli tüm çiftçileri temsil etmeyi amaçladıklarını belirtmektedirler. Misyonunu ise küresel politika forumlarında çiftçilerin haklarını savunmak ve onları temsil etmek olarak belirlemişlerdir. Üretici örgütlenmesinin önünü açmak ve üreticilerin gıda tedarik zincirindeki pozisyonlarını güçlendirmelerini sağlamak için çalışmaktadır. Birleşmiş Milletlerin kuruluşları ve farklı coğrafyalardaki organizasyonlarla işbirliği halinde faaliyetlerini sürdürmektedirler (Anonim, 2013c).

Toplam nüfus ve tarım sektörü açısından bakıldığında dünyanın en büyük iki ülkesi Çin ve Hindistan’dır. Çok sayıda ve marjinal tarım işletmesi bulunduran iki ülke üreticileri gelişmelere ayak uydurmak için başta kooperatif olmak üzere üretici şirketleri ve çiftçi kolektifleri şeklinde örgütlenmektedirler. 1950’li yıllardaki toprak reformunun ardından Çin’de, ortak gruplar, birincil kooperatifler ve ileri kooperatifler olmak üzere 3 farklı

tipte üretici örgütleri ortaya çıkmıştır. İlk ortaya çıkan ortak gruplarda çiftçilerin gönüllülük ve karşılıklılık temelinde katılımı söz konusuydu. Bu modelde çiftçilerin, üretim, toprak ve ekipmanlara dair mülkiyet hakları vardı. Daha sonra ortaya çıkan birincil kooperatiflerde, üretim için ortak eylem ve elde edilen faydanın toprak büyüklüğüne göre dağıtımını söz konusuydu. En son örgütlenme biçimi olan ileri kooperatiflerde çiftçilerin toprağı ve ekipmanlar kooperatife aitti ve çiftçilere çalışma sürelerine göre ödeme yapılmaktaydı. 1956 yılı sonunda Çin'deki çiftçilerin %88'i ileri kooperatiflere üye olmuştu. 1958 yılında hükümet direktifleri ile ileri kooperatifler halk komünlerine evirildi ve 1980 yılına gelinceye kadar neredeyse çiftçilerin tamamı bu halk komünlerine katıldı. Bu komünlerin başarısızlığı yeni tip kooperatiflerin oluşumunu harekete geçirdi.

1970'li yılların sonunda en büyük değişiklik kolektif mülkiyetten hane halkı sorumluluk sistemine geçiş yapılmasıydı. Bu düzende mülkiyet hakları devlette kalırken tarımsal toprakların işletim hakları çiftçi hanelerine devredilmişti. Hane halkı sorumluluk sistemi çiftçilerin bilgiye, yeni teknolojiye ve pazara ulaşımı ile ilgili yeni problemlerin bu problemlerde çözüm konusunda çiftçilere yardımcı olmayı amaçlayan yeni tip örgütlenme formlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Spesifik ürünler bazında kurulan birliklerin ekonomik aktivitelerde bulunamayışı nedeni ile yerlerini uzmanlaşmış çiftçi kooperatifleri almıştır ve bu kooperatifler üretim, teknoloji transferi ve pazarlama konularında aktif rol almaktadırlar. Bu kooperatiflerin sayısı 2013 yılı sonuna doğru 1 milyona yaklaşmıştır ve toplam 77 milyon üyesi vardır ve üst birlikler şeklinde de örgütlenmelere yönelmişlerdir. Bu üst birlikler ürün ve coğrafi alan olmak üzere iki türde örgütlenmektedir (Huang ve ark. 2015).

Hindistan'da küçük çiftçilerin sayısı ve işledikleri toplam tarımsal alan gittikçe artmaktadır. Son yıllarda iki önemli kuruluş ortaya çıkmıştır. Biri üretici şirketleri olarak adlandırılır diğeri ise sözleşmeli üretime dayalı olarak üretim birimlerinin dikey entegrasyonudur. Üretici şirketleri, kooperatiflerin en temel özelliği olan bir üye bir oy ilkesine dayanmaktadır (Huang ve ark. 2015).

Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD), üretici örgütlenmesi oldukça ileri seviyededir. ABD, 50eyaletten oluşan, her eyalette gerek hukuk, gerekse vergi ve örgütlenme yapıları farklı olan federal yapıya sahip büyük bir devlettir. Çiftçilerin hemen hemen

tamamı üretici örgütlerine üye ya da ortaklardır. 2 milyonun üzerinde tarımsal işletme bulunmaktadır (Örnek, 2012).

ABD’de ilk tarım derneği 1811’de Berkshire’de açılmıştır.1850yılında çiftçiler, peynir yapımı, yün ve tütün pazarlaması konusunda kooperatifler kurmaya başlamışlardır. 1852 yılında ülke genelinde Birleşik Devletler tarım dernekleri kurulmaya başlamış ve sayıları 941’e ulaşmıştır. 1867 yılında Ulusal Çiftçi Örgütleri kurulmuş ve 1871’de bu birlikler kooperatifler kurarak tesisler kurmaya başlamışlardır. 1873-76 döneminde çiftçi hareketi ülke genelinde büyümüştür. 1874-80 arasında çiftçi birlikleri hareketleri başlamış ve 1880-96 da çiftçi örgütleri baskı grupları haline gelmişlerdir (Örnek, 2012). ABD'nin en eski ve büyük kuruluşları National Grangers, Farm Bureau ve National Farmer Union’dur. 1911 yılında Newyork’da kurulan Farm Bureau ülkenin en büyük kuruluşudur. 50 eyalette örgütlenmiş bir dernekler federasyonudur. Bir meslek kuruluşu özelliği taşımaktadır. Ağırlıklı lobi faaliyeti yapmakta, üyelerinin çıkarları konusunda toplu pazarlıklar yaparak, indirimler ve avantajlar sağlamaktadır. National Farmer Union (Ulusal Çiftçiler Birliği) 32 eyalette örgütlenmiş, 1902 yılında Teksas’da kurulmuş bir dernekler federasyonudur. Merkezi Denver, Colorado’dur. Genellikle aile işletmelerinden oluşmaktadır. Genetiği değiştirilmiş ürünlere ve Orta Amerika serbest ticaret anlaşmalarına karşı bir duruşu vardır. Bu yönü ile Farm Bureau’dan farklılık gösterir. Daha çok kırsaldaki üreticileri korur ve destekler. 1920-1932 arası Amerikan Kooperatif hareketi yaygınlaşmaya başlamış ve 1922’de kooperatifler ile ilgili genel bir yasal düzenleme yapılmıştır. 1929’da Çiftçi Kooperatifleri Ulusal Konseyi kurulmuştur. 1930 yılında kooperatif sayısı 11.950’ye ortak sayısı 3 milyona ulaşmıştır. Bugün tarımda mevcut 3.000 kooperatifin 2 milyon üyesi bulunmaktadır (Örnek, 2012).

4.3. AB Ülkelerinde Üretici Örgütlenmesi

Modern anlamda kooperatif hareketinin başlangıç noktası Avrupa kıtasıdır. Sanayi devrimi sonrasında ilk kooperatif örgütlenmelerinin Almanya ve İngiltere’de ortaya çıktığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası Avrupalı çiftçiler, 1958 yılında ilk organizasyon olarak Profesyonel Tarımsal Örgütler Komitesini (COPA) kurmuşlardır. Tarım sektörünün sorunlarına çözüm bulmak, tarımı ayrıntılı olarak koordine edip politikaları belirlemek ve tüm sektörleri bir arada temsil etmek şeklinde üç ana unsuru

çalışma alanı olarak belirlemişlerdir. Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifler Genel Komitesi (COGECA) ise AB’de deki tarımsal kooperatifleri tek bir şemsiye altında toplayan bir organizasyondur (Karlık, 2010).

AB’de çiftçilerin örgütlenmesi çeşitli şekillerde gruplanarak ele alınabilir. Bilimsel açıdan genel olarak bu örgütlerin hedeflediği konular temel alındığında, ekonomik ve mesleki olmak üzere 2 farklı örgütlenme şekli ortaya çıkmaktadır (Eraktan, 2018):

1. Ekonomik örgütlenme: Üretim ve pazarlama konularında daha iyi duruma gelmeyi amaçlayan kooperatif, dernek, şirket ve hatta bazı sendikaları kapsamaktadır. Ulusal düzeyde bir araya gelen örgütlerden AB düzeyinde üst örgütlenmeye gidenlerden ekonomik hedefleri olan örgütler COGECA bünyesinde örgütlenirler (Ekmen, 2006).

COGECA, ulusal tarımsal kooperatif örgütlenmeleri tarafından kurulmuştur. Kuruluşu 1958 yılındaki Stresa Konferansının hemen ardından kurulan COPA'nın kuruluşundan 1 yıl sonra 1959 yılında gerçekleşmiştir. Şu anda 660.000 üyesi olan 40.000 civarında çiftçi kooperatifinin çatı örgütlenmesidir. COGECA, Avrupa kurumları tarafından tüm tarım ve balıkçılık kooperatiflerinin temsilcisi olarak tanınmaktadır (Anonim, 2015).

Yerel düzeyde etkin olan kooperatifler, şirketler, dernekler, ekonomik amaçlı sendikalar gibi bütün üretici örgütleri genel olarak "Üretici Grubu" olarak ifade edilmekte ve ekonomik amaçlı üretici örgütlenmesinin tabanını oluşturmaktadır. Üretici grupları bölgesel olarak bir araya gelerek üst düzey yapılar oluşturabildiği gibi, aynı zamanda ulusal düzeyde de şemsiye birlikler kurabilmektedirler.

Üretici Grupları, Ortak Piyasa Düzeni (OPD) ile ilgili olarak AB ölçütlerine uygun olarak tanınma hakkını kazanmaları halinde üretici örgütleri olarak adlandırılırlar.

Ekonomik örgütler olarak kooperatifler, üretici örgütleri/grupları/toplulukları, sermaye kuruluşları, hatta Fransa’da olduğu gibi sendikalar üretimi yönlendirme ve ürünü pazara hazırlama görevlerini yerine getirebilmektedirler. Tarım kooperatifleri, değer zincirinin her aşamasında etkindirler. Kooperatifler, kooperatifçilik ilkeleri çerçevesinde ulusal hukuk düzeni içinde kurulurlar. Her üye ülkede farklı ürün gruplarının pazarlanmasında kooperatiflerin payı farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde kimi ürünlerin tamamına yakını kooperatifler tarafından pazarlanmaktadır (Eraktan, 2018).

Üretici örgütleri, çiftçilerin gönüllü katılımları ve devletin onayı ile kurulmaktadır. Kuruluşu için örgütün belli bir üye sayısına ulaşmış olması, asgari bir miktarda ürün pazarlıyor olması gerekmektedir. Üyelere yönelik çevre dostu üretim, depolama, tasnif, pazarlama, defter tutma ve bütçe tekniği gibi konularda danışmanlık yapmak ve bir eylem planına sahip olmak gibi koşulları yerine getirmesi beklenmektedir. Örgüt işlerini bu eylem planına göre yürütmektedir. Burada üretimin iyileştirilmesi, pazarlamanın teşviki, tüketiciye yönelik ürün pazarlaması, çevre dostu ve ekolojik üretim ve örgütün piyasada satılmayan ürünleri geri çekmesi gibi hedeflerden en az biri esas alınır.

Üretici kuruluşlarının faaliyet amaçları:

- İlgili ürünün piyasasında denge ve şeffaflık sağlamak,
- Planlı, özellikle kalite ve kantite açısından talebi karşılayacak şekilde bir üretim gerçekleştirmek,
- Arzın daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi,
- Üyelerinin ürünlerini pazarlamalarının teşviki,
- Pazarlamanın her aşamasında standardizasyonu sağlamak,
- Üretim maliyetlerinin kısılması,
- Üretici fiyatlarının düzenlenmesi,
- Çevre dostu üretim teknikleri geliştirilmesi,
- Ürünlerin işlenmesi ve atıklarının değerlendirilmesinde çevreyi koruyucu tekniklerin uygulanmasının teşviki,
- Su ve toprak kaynakları ile peyzajın korunması,
- Çeşit zenginliğinin sürdürülmesi ve/veya teşvikidir (Eraktan, 2018).

2. Mesleki örgütlenme: Çiftçinin üretim ve piyasa koşulları hakkında bilgilendirilmesi ve çıkarlarının korunmasını hedefleyen ziraat odaları ve branş birliklerini de kapsayan işletmeciler sektör örgütlerinden oluşmaktadır.

Mesleki örgütlerin de ulusal düzeyde örgütleri bulunmaktadır. Mesleki hedefleri olan örgütler COPA (Profesyonel Tarımsal Örgütler Komitesi -Committee of Professional Agricultural Organisations) bünyesinde bir araya gelmektedirler (Ekmen, 2006).

Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET), kuruluş anlaşması olan Roma anlaşması 1957 yılında imzalanmıştır. Anlaşma, en önemli çerçeve metinlerini içermesine karşın

topluluk yetkilileri ve tarım sektörü temsilcilerinin ilişkilerine dair açıklık bulunmaktaydı. Komisyonun yakın işbirliği arzusunu ifade etmesiyle sektör temsilcileri 1958 yılındaki Stresa Konferansına gözlemci olarak davet edildiler ve konferansa katıldılar. Topluluğun kendi sektörleri için önemi konusunda ikna olan çiftçiler aynı yıl COPA'yı kurdular. COPA, günümüzde AB üyesi ülkelerden 60 ve İzlanda, Norveç, İsviçre ve Türkiye gibi diğer Avrupa ülkelerinden 36 partner organizasyonundan oluşmaktadır. Bu geniş üyelik sayesinde COPA, topluluk otoriteleri tarafından bir bütün olarak tarım sektörünün sözcüsü olarak kabul edilmektedir (Anonim, 2011).

Mesleki örgütler olarak; ziraat odaları, çiftçi birlikleri, branş örgütleri ve sektörel örgütler gibi örgütler de ticari faaliyette bulunmayan örgütlerdir (Ekmen, 2006). Ziraat Odaları genelde çiftçinin çıkarlarını savunan, devlet ile çiftçi arasında bilgi ve yönlendirme açısından aracılık yapan, çiftçi kayıtlarını tutan, çiftçi eğitim ve tarımsal araştırma hizmetlerini gören, hatta bazı ülkelerin bazı eyaletlerinde AB politikalarının yürütülmesini izlemekle sorumlu tutulabilen kuruluşlardır. Bu yönleri ile üretimde yol gösterici, araştırmacı, denetleyici, ama pazarlama hizmetlerine girmeyen bir faaliyet biçimleri vardır (Eraktan, 2018).

Abel (1967), Çiftçi mesleki örgütlerinin mantığını 'tarım tekniğindeki gelişmeleri çeşitli yollarla çiftçilere aktaracak, devlet politikalarının üye çıkarlarına ters düşmesi halinde bu çıkarları koruyacak, ama bir kamu kuruluşu olarak devlete hem araştırma, inceleme ve eğitim yoluyla, hem çiftçilere ödenecek devlet yardımlarının dağıtım işlerinde destek olacak kuruluşlar' şeklinde açıklamaktadır (Eraktan, 2018).

4.4. Türkiye'de Üretici Örgütlenmesi

Türkiye Cumhuriyeti, Anadolu ve Osmanlı'dan köken alan imece usulü dayanışma, ahilik teşkilatı ve gedik sistemi gibi sosyal ve ekonomik örgütlenme birikimine ve 150 yıllık kooperatifçilik geçmişine karşın örgütlenmede arzulanan başarıyı sağlayamamıştır (Can ve Sakarya, 2012).

II. Tarım Şurası X. Komisyonu ‘Tarımsal Örgütlenme ve Örgütler başlıklı raporunda Türkiye’deki çiftçi örgütlenmesini ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar ve mesleki amaçlı çiftçi organizasyonları şeklinde iki gruba ayırmaktadır (Anonim, 2004a).

Mesleki örgütlerin temel görevleri, üyesi olan üreticileri mesleki olarak temsil etmek, üyelerinin mesleki ve sosyo-ekonomik sorunlarını dile getirmek ve bu konuda politikalar oluşturulması için çalışmalar yapmaktır. Türkiye’de mesleki örgütlerin başında Ziraat Odaları gelmektedir. Ziraat odalarının yanı sıra birlik, dernek ve vakıf gibi örgütlenmeler de bulunmaktadır. Çizelge 4.1’de Türkiye’de mesleki örgütlenmeler, bu örgütlere üye oda ve üretici sayıları verilmiştir. Çizelge 4.2’de ise yine mesleki örgütlenmeler kapsamında değerlendirilen alt birlikler, dernekler ve vakıfların üye sayıları verilmiştir.

Çizelge 4.1. Ziraat odaları ve diğer çiftçi örgütleri

6964 S.K.	ZİRAAT ODALARI	ODA SAYISI		ÜYE
		763		5.691.027
6964 S.K.	Türkiye Ziraat Odaları Birliği	SAYISI	ÜYE ODA S.	ÜYE
		1	763	5.691.027
5553 S.K.	T. Tohumcular Birliği	1	7	31.913
5488 S.K.	Ürün Konseyi	1	8	844

Kaynak: GTHB, 2016a

Ziraat Odaları, 6964 sayılı kanuna göre kurulmuşlardır. Meslek hizmetleri görmek, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilik mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak gibi görevleri vardır (Karlık, 2010).

Çizelge 4.2. Alt birlikler, dernekler ve vakıflar

5553 S.K.	Tohumculuk Alt Birlikleri	7	31.913
6172 S.K.	Sulama Birlikleri	368	611.000
5253 S.K.	Çiftçi Dernekleri	525	227.500
2762 S.K.	Tarımsal Vakıflar	14	2.500

Kaynak: GTHB, 2016a

Ekonomik örgütler ise tarımsal üretimde girdi temini, işleme, pazarlama konularında çalışmalar yapmaktadır. Ekonomik amaçlı örgütler arasında en önemlileri kooperatifler ve üretici birlikleridir (Anonim, 2014).

Çağdaş kooperatifçiliğin Türkiye'deki ilk uygulamasının, 1863 yılında devlet eliyle kurulan “memleket sandıkları” ile başladığı belirtilmektedir (Karlık, 2010).

1163 ve 1581 sayılı kooperatiflerin kuruluşu ile ilgili kanunların 1. Maddeleri neredeyse aynı tanımını yapmaktadır ve üreticilerin ana sözleşmeleri kabulü ile kurulmaktadır. 1581 sayılı kanunun 1. maddesinde kanunun yazılı hükümlerden faydalanılmak suretiyle üreticilerin, aralarında ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanan ve tüzelkişiliği olan değişir ortaklı, değişir sermayeli Tarım Kredi Kooperatifleri kurabilecekleri hükme bağlanmıştır. Yine 1163 sayılı kooperatifler kanununun 1. maddesi de kooperatif tanımını benzer şekilde 'ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla' gerçek ve tüzel kişilikler tarafından kurulan yapıya kooperatif denilmektedir şeklinde yapmaktadır.

1196 sayılı tarım satış kooperatifleri ise sadece tütün üreticilerine hitap etmektedir. Yasanın 1. maddesinde 'Türk tütüncülüğünün mevzu ve meselelerini bölgeler arasında işbirliği temin etmek suretiyle incelemek, tütün alım - satımının nizam içinde cereyanını sağlamak, tütüncülüğün kalkındırılması ve teşkilatın takviyesi için gerekli tedbiri almak, birlikler ve kooperatiflerce tatbik edilecek kararlar ittihaz etmek gayesiyle Türkiye Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Genel Birliği kurulur denilmektedir.

AB deki tarımsal örgütlerin çatı birlikleri olan COPA ve COGECA tarafında tek partner organizasyonu olarak kabul edilen örgüt Tarım Kredi Kooperatifleridir.

Çizelge 4.3. Türkiye'de kooperatif örgütlenmesi

TABİ OLDUĞU KANUN	BİRİM KOOPERATİFLER			KOOPERATİF BÖLGE BİRLİKLERİ				KOOP. MERKEZ BİRLİKLERİ			
	TÜRÜ	SAYI	ORTAK SAYISI	TÜRÜ/ ÇEŞİDİ	SAYI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI	SAYI	ORTAK BİRLİK SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
1163, 3476 S.K.	Tarımsal Kalkınma	7.2 56	782.140	KÖY-KOOP.	14	1.452	173.107	1	19	1.774	201.309
				TARIM	12	510	63.056	1	15	875	109.877
				HAYVANCILIK	35	1.949	195.457	1	33	1.933	192.182
				ORMANCILIK	18	965	114.708	1	28	2.505	294.525
				ÇAY	5	41	66.516	1	5	41	66.516
1163, 3476 S.K.	Sulama	2.541	304.046	SULAMA	12	683	89.120	1	13	1.128	148.719
1163, 3476 S.K.	Su Ürünleri	552	30.817	SU ÜRÜNLERİ	16	223	14.713	1	15	216	13.652
1163, 3476 S.K.	PANÇAR EKİCİLERİ	31	1.448.171	PANÇAR EKİCİLERİ	1	31	1.448.171	0	0	0	0
	Ara Toplam	10.380	2.565.174		113	5.854	2.164.848	7	128	8.472	1.026.780
1581, 5330 S.K.	Tarım Kredi	1.625	1.026.179	Tarım Kredi	16	1.625	1.026.179	1	16	1.625	1.026.179
	Ara toplam	12.005	3.591.353		129	7.479	3.191.027	8	144	10.097	2.052.959
1196,4572 S.K.	Tarım Satış	399	533.456	Tarım Satış	17	322	524.587	0	0	0	0
1163 S.K.	Üretim Pazarlama	428	18.845	Üretim Pazarlama	4	51	2.261	0	0	0	0
1163 S.K.	Yaş Meyve ve Sebze	37	3.142	Yaş Meyve ve Sebze	0	0	0	0	0	0	0
	Genel Toplam	12.404	4.124.809	TOPLAM	150	7.852	3.717.875	8	144	10.097	2.052.959

Kaynak: GTHB, 2016a

Çizelge 4.3'te Türkiye'de üreticiler tarafından kurulan kooperatifler, tabi oldukları kanunlar ve üye sayıları verilmiştir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında alınan verilere dayanılarak hazırlanan çizelgelerde görüldüğü gibi Türkiye'de üretici örgütlenmesi 14 farklı kanunla düzenlenmiştir. Üretici örgütlenmesine ilişkin bu kadar farklı yasal düzenlemelerin varlığı uygulamada önemli sorunlara yol açmaktadır.

Kooperatiflerin bölge birlikleri ve merkez birliği şeklinde yapılandığı görülmektedir. Üretici birliklerinin ve ıslah amaçlı yetiştirici birliklerinin ise bölge birlikleri olmamakla birlikte merkez birlikleri şeklinde örgütlendikleri Çizelge 4.4. ve 4.5'ten anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.4. İl ve Merkez üretici birlikleri

TABİ OLDUĞU KANUN	ÜRETİCİ BİRLİKLERİ			
	ÜRÜN /ÜRÜN GRUPLARI	BİRLİK SAYISI	ÜYE ÇİFTÇİ SAYISI	
5200 S.K.	HAYVANSAL	566	321.273	
5200 S.K.	MEYVE	139	12.389	
5200 S.K.	SEBZE VE SÜS BİTK.	60	6.348	
5200 S.K.	TARLA BİTKİLERİ	58	5.314	
5200 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	31	214	
5200 S.K.	ORGANİK ÜRÜNLER	29	2.399	
	TOPLAM	883	348.937	
TABİ OLDUĞU KANUN	ÜRETİCİ MERKEZ BİRLİKLERİ			
	ÜRÜN /ÜRÜN GRUPLARI	SAYISI	ÜYE BİRLİK	ÜYE ÇİFTÇİ SAYISI
5200 S.K.	SÜT	1	296	266.193
5200 S.K.	KIRMIZI ET	1	112	48.600
5200 S.K.	YUMURTA	1	12	365
5200 S.K.	BAL	1	58	2.201
5200 S.K.	MEYVE	1	15	2.566
5200 S.K.	TARLA BİTKİLERİ	1	9	240
5200 S.K.	SU ÜRÜNLERİ	1	12	490
5200 S.K.	DENİZ ÜRÜNLERİ	1	8	166
	TOPLAM	8	522	320.821

Kaynak: GTHB, 2016a

5200 sayılı yasaya göre üretici birlikleri, tüzüklerinde belirtilen miktarda tarımsal ürünü birlik aracılığı ile pazarlamayı taahhüt eden en az 16 üye tarafından ilçe düzeyinde kurulabilir. 5200 sayılı yasada birlik tanımı şu şekildedir; tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında ve gönüllülük esasına dayalı olarak kurdukları, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleridir (Anonim, 2004b).

5996 sayılı yasaya dayanılarak kurulan ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ise aynı türden hayvan veya arılı kovana sahip en az 7 üye ile il düzeyinde kurulabilmektedir. Araştırma kapsamındaki bu örgütlerin ana sözleşmelerine göre asil üyelik için koşullar belirlenmiştir. DSYB'ne asil üye olabilmek için 5 baş ineğe sahip olup kendi türünün ıslah programına ve/veya soy kütüğü sistemlerine dâhil olmak gerekmektedir (Anonim, 2017b). DKKYB'ne üye olabilmek için en az 25 anaç koyun ve/veya keçiye sahip olup kendi türünün ıslah programına ve/veya soy kütüğü sistemlerine dâhil olmak gerekmektedir (Anonim, 2017c). AYB asil üyesi olabilmek için ise asgari 30 arılı kovana sahip olmak, bakanlıktan onaylı ana arı üretim işletmesine sahip olup arı kayıt sistemine dâhil olmak gerekmektedir (Anonim, 2017d).

Islah amaçlı yetiştirici birlikleri ile üretici birlikleri arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıkların en önemlisi, üretici birliklerinin bitkisel ve hayvansal her türlü tarımsal ürün bazında kurulabilmesidir.

Her iki birlikte üyelerine faaliyet konuları ile ilgili teknik destek sağlayıp, danışmanlık hizmeti vermekle yükümlüdür. Yasa ile üretici birliklerine, üyeleri için girdi temini konusunda yönlendirici yardımlarda bulunmak görevi verilmiştir. Islah amaçlı yetiştirici birliklerinde ise damızlık materyal başta olmak üzere her türlü girdiyi temin etme görevi direkt olarak verilmiştir. Üyelerin faaliyetleri ile ilgili kayıtları tutmak her iki birliğin görevleri arasında yer almaktadır.

Yetiştiricilerin ürünlerinin değer fiyatına satışını sağlayacak her türlü pazarlama organizasyonları ve ürün işleme tesislerini kurmak, kiralamak ve işletmek, hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla gerekli tesisleri kurmak, ortak olmak, işletmek, gerektiğinde bu işler için tüm hisseleri birliğe ait olmak üzere şirket ve/veya iktisadi işletme kurmak ıslah amaçlı yetiştirici birliklerini üretici birliklerinden ayıran en önemli

noktalardır. Buna karşın üretici birlikleri pazar isteklerine uygun kalite ve standartlarda üretim konusunda üyelerine yol göstermekle yükümlüdür.

İslah amaçlı yetiştirici birlikleri il düzeyinde kurulabilmekte iken üretici birlikleri her ilçede aynı ürün grubundan en fazla bir tane olmak üzere mevcut bütün ilçelerde kurulabilmektedir. Üretici birliklerinin, üyelerinin hem iç pazara hem de ihracata uygun üretim yapmasını sağlamak, pazar araştırmaları ile ürün pazarlama konusunda yol gösterici olmak gibi görevleri vardır.

Çizelge 4.5. İslah amaçlı yetiştirici birlikleri

TABİ OLDUĞU KANUN	İSLAH AMAÇLI YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİ			
	TÜRÜ	BİRLİK S.	ÜYE SAYISI	
5996 S.K.	DAMIZLIK SIĞIR	81	160.265	
5996 S.K.	DAMIZLIK KOYUN - KEÇİ	80	203.151	
5996 S.K.	ARI	80	66.214	
5996 S.K.	DAMIZLIK MANDA	24	7.685	
5996 S.K.	TAVUK	6	4.256	
	TOPLAM	271	441.571	
TABİ OLDUĞU KANUN	İSLAH A. YETİŞTİRİCİ MERKEZ BİRLİKLERİ			
	TÜRÜ	SAYISI	ÜYE B. S.	ÜYE SAYISI
5996 S.K.	DAMIZLIK SIĞIR	1	81	160.265
5996 S.K.	DAM. KOYUN - KEÇİ	1	80	203.151
5996 S.K.	ARI	1	80	66.214
5996 S.K.	DAMIZLIK MANDA	1	24	7.685
	TOPLAM	4	265	437.315

Kaynak: GTHB, 2016a

İslah amaçlı yetiştirici birliklerinin kurulması hakkındaki yönetmelik yetiştirici birliğini: Hayvan gen kaynaklarının korunması, araştırılması, tespiti, ıslahı, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve pazarlanması konularında faaliyet göstermek amacıyla gerçek veya tüzel kişiliği haiz yetiştiriciler tarafından il düzeyinde kurulan tüzel kişiliği haiz ve özel hukuk hükümlerine tabi ıslah amaçlı yetiştirici birlikleridir şeklinde tanımlamaktadır.

Ürün bazında bir araya gelen üreticilerin mevcut örgütlenmelere alternatif olarak kurdukları üretici sendikaları, Türkiye'deki üretici örgütlenmesi için farklı bir model olarak ortaya çıkmıştır. 1980 öncesi Ege bölgesinde işveren sendikası olarak Tütün Üreticileri Sendikası (TÜTÜS) ve Ege üzüm Üreticileri Sendikası (EGÜS) kurulmuştur. 1980sonra ise Türkiye'de TÜM KÖY-SEN adıyla bir köylü sendikası kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Ancak ürün bazında örgütlenip sendikalaşan ve bu sendikaların birleşiminden konfederasyonlaşan ilk ve tek sendika ÇİFTÇİ-SEN adıyla ortaya çıkmıştır.

Ürün bazında ilk kurulan sendika Alaşehir'de 8 Mart 2004 tarihinde Üzüm Üreticileri Sendikasıdır (ÜZÜM-SEN). Hemen ardından tütün üreticileri yine 2004 yılında Tütün Üreticileri Sendikası'nı (TÜTÜN-SEN) kurdular. Bu sendikaları sırasıyla Ordu'da Fındık Üreticileri Sendikası (FINDIK-SEN), 2005'te Lüleburgaz'da Hayvan Yetiştiricileri Sendikası (HAY-YET-SEN), Keşan'da Ayçiçeği Üreticileri Sendikası (AYÇİÇEK-SEN),ve Hububat Üreticileri Sendikası (HUBUBAT-SEN); kuruluşları takip etmiştir. 2007 yılında Rize, Pazar'da Çay Üreticileri Sendikası (ÇAY-SEN) ve aynı yıl içinde Orhangazi'de Zeytin Üreticileri Sendikası'nın (ZEYTİN-SEN) kuruluşu takip etmiştir.

Ürün bazında örgütlenen bu sendikaların köylü çiftçilerin genel ve ortak sorunlar çerçevesinde mücadelesini koordine edecek bir çatı örgütü altında birleşme kararı almasıyla Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu (ÇİFTÇİ-SEN) 2008 yılında ortaya çıkmıştır.

Uluslararası anlaşmalara ve Anayasa'nın 90.ncı maddesine uygun olarak kurulan çiftçi sendikalarına karşı çeşitli davalar açılmış ancak çiftçi sendikalarının yasallığı Yargıtay kararları ile kesinleşmiştir (Anonim, 2017e).

4.5. Sivas'ta Mevcut Durum ve Üretici Örgütlenmesi

Sivas, 27.202 km² alanı ile Türkiye'nin 2. büyük ilidir. Çok geniş bir coğrafyası olan Sivas'ta 16 ilçe, 7 belde, 1.238 köy ve 766 mezra bulunmaktadır ve yerleşim yeri bakımından Türkiye'nin en büyük ili konumundadır

Çalışma bölgesinde işgücünün sektörel dağılımına bakıldığında, tarım ve hayvancılığın çok büyük ekonomik etkinliğe sahip olduğu görülmektedir. İldeki iktisaden faal nüfusun %66.5'ini oluşturan tarım sektöründe çalışanların %54.7'sini kadınlar, %45.3'ünü erkekler oluşturmaktadır. Tarım sektöründe yer alan faal nüfusun %91.6'sının kırsal kesimde yaşadığı dikkati çekmektedir.

Çizelge 4.6'da görüldüğü gibi 2.720.279 hektar alana sahip Sivas il topraklarının %40.66'sını tarım, %43.41'ini çayır-mera, %12.66'sını orman ve fundalık, %3.27'sini de tarım dışı alanlar oluşturmaktadır.

Çizelge 4.6. Sivas ili arazi dağılımı

Arazinin Cinsi	Yüzölçümü (ha)	Toplam Araziye Oranı (%)
Tarıma Elverişli Arazi	1.106.085	40,66
Mera Arazisi	741.803	27,27
Tarım Dışı Arazi	517.543	19,03
Orman Fundalık Alan	344.283	12,66
Çayır Arazisi	10.565	0,38
Toplam	2.720.279	100,0

Kaynak: Anonim, 2017f

TÜİK tarafından yapılan “VII. Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler Anketi” ne göre, Sivas'ta yer alan tarımsal işletme başına düşen ortalama toprak büyüklüğü 95 dekar olup, Türkiye ortalamasından fazladır. Sivas'ta toplam 78.953 tarımsal işletme olduğu ve bunun %1.26'sının arazisinin olmadığı, geriye kalan %98.74'ünün ise 7.467.539 dekarlık araziye işlediği belirtilmektedir. İşletmelerin özelliklerine göre dağılımına bakıldığında sadece hayvancılık yapan işletmeler, toplam işletme sayısının %3'ünü, sadece bitkisel üretim yapan işletmeler ise toplam işletme sayısının %10'unu oluşturmaktadır. Toplam işletmelerin %87 si ise karma yani hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapmaktadır (Anonim, 2017f).

Çizelge 4.7. İşletmelerin özelliklerine göre dağılımı

İşletme Özelliği	İşletme Sayısı (Adet)	%
Hayvansal Üretim	2.369	3,0
Bitkisel Üretim	7.895	10,0
Hayvansal/Bitkisel Üretim	68.689	87,0
Toplam	78.953	100,0

Kaynak: Anonim, 2017f

Araştırma bölgesinde toplamda 4.089 küçükbaş (koyun-keçi) işletmesi, 26.357 adet büyükbaş hayvancılık işletmesi bulunmaktadır. İlde toplam 4027 arıcılık işletmesi vardır. Bu işletme sayısı ile Sivas Türkiye de ikinci sıradadır (Anonim, 2017f).

İlin hayvan sayılarının verildiği Çizelge 4.8 e bakıldığında, büyükbaş hayvan sayısının çok önemli bir bölümünü sığır cinsi hayvanların oluşturduğu görülmektedir. Melez ve yerli sığır ırklarının sayısında azalış varken kültür ırkı sığır sayısında artış görülmektedir. Küçükbaş hayvan varlığının %86.6 sının koyun varlığı oluşturmaktadır. Toplam keçi varlığında ise bir düşüş olduğu görülmektedir. Toplam kovan sayısı 2014 yılından 2017 yılı sonuna kadar %11'lik bir artış göstermiştir. Sivas, arıcılık işletmesi açısından Türkiye'de 2. kovan sayısı açısından 7.sırada bulunmaktadır.

Çizelge 4.8. Sivas ili hayvan varlığı

HAYVAN TÜRLERİ		2014	2015	2016	2017	
Büyükbaş	Sığır	Kültür	99.899	104.554	103.991	139.986
		Melez	220.132	162.801	156.795	189.526
		Yerli	6.736	6.506	5.673	2.817
	Manda	3.627	4.910	4.927	5.142	
	Toplam	330.484	278.771	271.386	337.471	
Küçükbaş	Koyun	378.842	468.215	390.939	487.542	
	Keçi	79.235	84.133	77.281	68.662	
	Toplam	458.077	552.348	468.220	556.204	
Tek Tırnaklı	At	618	621	632	742	
	Katır	87	87	87	74	
	Eşek	2.835	2.255	2.226	2.222	
	Toplam	3.540	2.963	2.945	3.038	
Kanatlı	Tavuk	501.702	506.979	651.714	526.882	
	Hindi	12.216	13.128	13.179	11.329	
	Kaz	4.719	5.227	5.035	7.064	
	Ördek	2.033	3.238	2.371	3.430	
	Toplam	520.670	528.572	672.211	548.705	
Arı (Kovan)	İlkel Kovan	476	476	915	1.645	
	Fenni Kovan	193.952	197.914	219.027	214.233	
	Toplam	194.428	198.390	219.942	215.878	

Anonim, 2017f

Çizelge 4.9. Sivas büyükbaş hayvancılık işletmeleri

İşletme Büyüklükleri (Baş)	Sayısı	Oran (%)
1-5	8.768	33.26
6-10	6.289	23.86
11-20	6.429	24.4
21-30	2.552	9.68
31-40	1.112	4.22
41-50	513	2
51-100	589	2.20
101-200	84	0.31
201-500	14	0.05
500 ve Üstü	7	0.02
TOPLAM	26.357	100

Anonim, 2017f

Sivas'taki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin büyüklüğünü gösteren Çizelge 4.9'a bakıldığında, işletmelerin %33.26'sinin DSYB ne üye olma koşulu olan 5 inek koşulunu karşılayamayacak olan 1-5 adet hayvan varlığı bulunan grupta olduğu görülmektedir. Bu durumun bölgedeki DSYB'nin örgütlenme oranını etkilediğini söylemek mümkündür. Genel olarak ise çalışma bölgesindeki hayvancılık işletmelerinin %57'si 10 başın altında hayvan varlığına sahiptir.

Bu çalışma kapsamında olan yetiştirici birlikleri 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanununun Tarım ve Köyişleri Bakanlığına verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş ve faaliyet göstermiştir (Anonim, 2004a). 11.06.2010 tarihinde 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununun yürürlüğe girmesiyle 4631 sayılı yasa mülga olmuştur. Bu tarihten itibaren yetiştirici birliklerinin kuruluşları 5996 Sayılı yasaya göre yapılmaktadır (Everest ve Yercan, 2014). Bu Kanunun amacı, gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamak olarak belirtilmiştir.

Sivas'ta araştırma kapsamındaki 5996 sayılı yasaya dayanılarak kurulan ıslah amaçlı yetiştirici birliklerine üye işletme sayıları Çizelge 4.10'da verilmiştir. Yasa gereği

yetiştirici birlikleri il bazında kurulabilmektedir bu nedenle her bir ilde yalnızca bir adet yetiştirici birliği bulunmaktadır.

Çizelge 4.10. Yetiştirici birlikleri ve üye sayıları

YETİŞTİRİCİ BİRLİĞİNİN TÜRÜ	BİRLİK SAYISI	ÜYE SAYISI	SİVAS BİRLİK SAYISI	SİVAS ÜYE SAYISI
Damızlık Sığır	81	160.265	1	1167
Damızlık Manda	24	7.685	1	211
Damızlık Koyun-Keçi	80	203.151	1	1762
Tavuk	6	4.256	-	-
Arı	80	66.214	1	1160
TOPLAM	271	441.571	4	4300

Kaynak: GTHB,2016a

Çalışma alanında örgütlü birlikler kuruluş yasasından aldıkları yetki ile üyeleri için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Birlikler içerisinde ilk kurulan DSYB'dir. 1997 yılında kurulmuş ve 2002 yılında ilk personelini alarak Bakanlık İl Müdürlüğünden bağımsız olarak hizmet vermeye başlamıştır. DSYB il merkezinde bir süt toplama ve depolama merkezi kurmuştur. Üyelerinin yoğun olduğu bazı köylerde ortak kullanıma uygun süt soğutma tankları bulunmakta ve yetiştiriciler ürettikleri sütleri bu tanklarda toplamakta ve birliğe ait araç günlük olarak gelip bu sütleri şehir merkezindeki süt toplama tesisine götürmektedir. Bazı yetiştiriciler ve büyük işletmeler kendi olanakları ile süt soğutma tanklarını edinmiş ve mevcut toplama organizasyonuna dâhil olmuştur. Bazı yetiştiriciler ise bir kısmı kamu kaynaklarından karşılanan projelerle İl Özel İdaresi tarafından satın alınıp kendilerine hibe olarak verilen süt soğutma tanklarını kullanmaktadır.

DSYB temel görevlerinden biri olan ıslah çalışmalarına katkıda bulunmak için il düzeyinde birkaç noktadan üye çiftliklere döl kontrol projesi kapsamında suni tohumlama hizmeti sunmaktadır. Birlik bünyesinde görevli teknik elemanlar, talep gelen üyelerin çiftliklerine birliğe ait araçlar ile ulaşarak bu hizmeti yerine getirmektedir.

Talep eden çiftliklerin ihtiyacını karşılamak için DSYB dönem dönem yurt içi ve yurt dışından damızlık düve temini için çalışmalar yapmaktadır. Yine bu çalışmalar kapsamında bazı bankalar ile üyeleri adına anlaşmalar yaparak uygun koşullarda kredi

kullandırmak için girişimlerde bulunmaktadır. En temel girdilerden biri olan süt yemi temini içinde çalışmaları bulunmaktadır.

Yayım hizmetleri kapsamında, bakım besleme, süt sağımı ve hijyen, koruyucu sağlık hizmetleri, buzağı bakımı vb. konularda birlik tarafından eğitimler düzenlenmektedir. DKKYB, Sivas'ta 2006 yılında kuruluşunu tamamlamış ve faaliyetlerine başlamıştır. İlk olarak AB fonlarından faydalanarak bir belde ve bağlı köylerde 6 aylık bir Koyun Yetiştiriciliği Eğitim Projesi yürütmüştür.

DKKYB'nin çalışma alanında görünür olmasını sağlayan en önemli faaliyet 'Halk Elinde Islah' projesidir. Proje, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından desteklenmektedir ve DKKYB il düzeyinde yetiştirici temsilcisi olarak yönetmeliklerin kendisine verdiği görevleri yerine getirmektedir. Proje yerel düzeyde yetiştiriciler tarafından birlik ile özdeşleştirilmiş durumdadır. Proje adına yürütülen faaliyetlerin tümü birlik tarafından yürütülüyor olarak değerlendirilmektedir. Kayıtların tutulması, işletmelerin düzenli olarak ziyaret edilmesi vb. işlemler birlik tarafından proje kapsamında sözleşmeleri olarak çalıştırılan teknik personel eliyle yerine getirilmektedir.

Yine birlik üyelerine yönelik çeşitli eğitim programları düzenlemektedir. Eğitim programları genellikle sürü yönetimi, paraziter mücadele, kuzuların bakım ve beslenmesi gibi konulardır. DKKYB'nin bölgede etkin bir girdi temini ve pazarlama organizasyonu yoktur.

Sivas'ta AYB 2002 yılında kurulmuştur. AYB, arıcılık faaliyetinin temel girdilerinden olan döllemiş ana arı, temel petek, kovan ve ilaç temini için çalışmalar yapmaktadır. Arıcılık faaliyetinin dönemsel olması eğitim programları için birliğin elini güçlendirmekte ve üretim faaliyetinin olmadığı dönemlerde üyeler için eğitim programları düzenlenmektedir. Bir dönem birlik tarafından bal paketleme tesisi işletilmeye çalışılmış ancak özellikle tesise verilen balların kalite açısından bir standardı olmadığı için çalışılamamıştır. Arı yetiştiricileri ürünlerini yıllardır tanıdıkları müşterilerine direk kendi olanakları ile pazarlamayı daha çok tercih etmektedir.

3 yetiştirici birliği de il merkezinde kiralamış oldukları ve fiziki koşulları yeterli olan yerlerde üyelerine hizmet vermektedirler. Üyelerinde elde ettikleri aidat gelirleri ile kendi kendilerine yettikleri söylenebilir.

5200 sayılı tarımsal üretici birlikleri kanununa göre kurulan üretici birliklerine üye olan işletme sayıları ise Çizelge 4.11'de verilmiştir. Üretici birlikleri aynı üretim faaliyeti için ilçe bazında kurulabilmektedir. Konusuna göre potansiyeli bulunan her bir ilçede bir üretici birliği kurulması esas alınmıştır.

Çizelge 4.11. Sivas üretici birlikleri

Birlik Adı	İlçesi	Üye Sayısı	Birlik Sayısı
Bal Üreticileri Birliği	Gürün	104	3
Bal Üreticileri Birliği	Hafik	36	
Bal Üreticileri Birliği	Zara	274	
Süt Üreticileri Birliği	Gölova	-	5
Süt Üreticileri Birliği	Gürün	106	
Süt Üreticileri Birliği	Merkez	2.278	
Süt Üreticileri Birliği	Şarkışla	860	
Süt Üreticileri Birliği	Yıldızeli	265	
İç Su Üreticileri Birliği	Gürün	20	1
Kırmızı Et Üreticileri Birliği	Gürün	98	3
Kırmızı Et Üreticileri Birliği	Merkez	457	
Kırmızı Et Üreticileri Birliği	Şarkışla	528	
Meyve Üreticileri Birliği	Gürün	-	1
Patates Üreticileri Birliği	Merkez	205	1
TOPLAM		5.231	14

Anonim, 2017f

Çizelge 4.12. Sivas büyükbaş hayvancılık işletmeleri örgütlenme durumu

İşletme Türü	İşletme Sayısı	Yetiştirici Birliğine Üye		Üretici Birliğine Üye		Genel Toplam Örgütlenme %
		İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	
Büyükbaş	26.357	1.167	4,4	4592	17,4	21,8
Küçükbaş	4.089	1.762	43	-	-	43
Arı	4.027	1.160	28,8	414	10,3	39,1
TOPLAM	34473	4089	11,8	5006	14,5	26

Araştırma bölgesindeki hayvancılık işletmeleri ve faaliyet alanları ile ilgili birliklere üye olma oranları çizelge 4.12'de verilmiştir. Bu araştırma kapsamına giren yetiştirici

birliklerine üye olma bakımından DSYB üyelerinin, tüm büyükbaş hayvancılık işletmelerine oranı %4.4 ile oldukça düşüktür. Üretici birliklerine üye olan işletme sayısının 1302'sini kırmızı et üreticileri oluşturmaktadır. Geri kalan 3290 işletme ise farklı ilçelerde kurulu süt üretici birliklerinin sayısıdır. Süt ve kırmızı et üreticilerine üye işletmelerin hayvancılık işletmelerine oranı ise %17.4 olarak görülmektedir. Küçükbaş hayvancılık yapanlar için ise çalışma alanında üretici örgütlenmesi için başka alternatif bulunmamaktadır. Dolayısıyla küçükbaş işletmelerinin %43 ü faaliyet alanı ile ilgili yetiştirici birliğin olan DKKYB'ne üyedir. Bu alanda alternatif bulunmamasına karşın genel toplamda en yüksek örgütlenme yüzdesi küçükbaş üreticilerine aittir. Bunları, %39.1 ile arıcılık işletmeleri takip etmektedir. Arıcılık işletmelerinin %10.3 ü farklı ilçelerde örgütlenmiş bal üreticileri birliği üyesidir.

Çizelge 4.13. Sivas tarımsal amaçlı kooperatifler

TÜRÜ	AKTİF	PASİF	MÜNFESİH	TASFİYE HALİNDE	FESİH	TOPLAM
T.Kalkınma	56	0	3	10	90	159
Sulama	8	1	1	0	9	19
Su Ürünleri	0	1	0	0	4	5
Pancar	1	0	0	0	0	1
HAYKOOOP	1	0	0	0	0	1
TOPLAM	66	2	4	10	103	185

Kaynak: Anonim, 2017f

Sivas'ta örgütlü tarımsal amaçlı kooperatif sayılarının verildiği Çizelge 4.13 e bakıldığında tarımsal kalkınma kooperatiflerinin genel toplamda 159 ile tüm kooperatifler içerisinde %85.9'luk bir paya sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu kooperatiflerin sadece %35 i aktif olarak faaliyetlerine devam etmektedir. %65'lik bir kısmı ya fesih edilmiş veya tasfiye halindedir. Bu oran bölgede kooperatif örgütlenmesi açısından problemler olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.14. Kooperatif türleri ve ortak sayıları

İlçe	Kooperatif Türü			Genel Toplam	Ortak Sayısı
	Pancar Ekicileri	Sulama Kooperatifi	Tarımsal Kalkınma		
Akıncılar			1	1	15
Altınyayla		2	2	4	233
Divriği			2	2	72
Gemerek			2	2	159
Gölova			2	2	74
Gürün		2	4	6	392
Hafik			1	1	8
İmranlı			1	1	63
Kangal			3	3	277
Koyulhisar			7	7	534
Merkez	1		5	6	16354
Suşehri			5	5	564
Şarkışla		2	9	11	873
Ulaş		1	4	5	249
Yıldızeli		1	5	6	449
Zara			4	4	146
Genel Toplam	1	8	57	66	20462

Kaynak: Anonim, 2017f

Araştırma bölgesinde aktif durumdaki kooperatiflerin türleri ve üye sayıları Çizelge 4.14'te verilmiştir. Mevcut 66 aktif kooperatifin 57 sini tarımsal kalkınma kooperatifleri oluşturmaktadır. 8 adet sulama kooperatifi ve 1 adet pancar ekicileri kooperatifi vardır. Aktif kooperatiflere üye 20.462 üreticinin 16.354'ü pancar ekicileri kooperatifi üyesidir bu sayı toplam üreticilerin %79,9'una denk gelmektedir.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma için hazırlanan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, çalışma kapsamındaki 3 farklı yetiştirici birliği için ayrı ayrı hazırlanmış ve yetiştiricilerin sosyo ekonomik yapıları ile ilgili bilgilere ulaşmayı amaçlamıştır. İkinci bölüm ise 5'li likert ölçeğine göre hazırlanmış ve çalışma kapsamındaki tüm yetiştiriciler için uygulanmış olan bölümdür. Bu bölümde, yetiştiricilerin birliklerine üye olurken etkilendikleri faktörlere yönelik ölçüm yapmak amaçlanmıştır. Buna uygun olarak çalışmanın 5. Bölümü iki alt başlık halinde verilmiştir.

5.1. Yetiştiricilerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerine Ait Bulgular

Çalışma alanında örgütlü bulunan DSYB, DKKYB ve AYB'ye üye yetiştiricilere ait sosyo-ekonomik özellikler bu başlık altında analiz edilmiştir. Birliklere üye olabilmek için gerekli asgari hayvan/kovan sayısına sahip genellikle bitkisel üretim ile birlikte hayvansal üretim faaliyetlerinde bulunan ve çoğunluğunu küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin oluşturduğu yetiştiricilerdir.

Analize başlanmadan önce verilerin dağılımını görmek için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri yapılmıştır.

Normallik testleri için hipotezlerin kurulumu; Ho: Gözlenen verilerin dağılımı beklenen verilerin dağılımına uygundur. H1: Gözlenen verilerin dağılımı beklenen verilerin dağılımına uygun değildir, şeklindedir. Çizelge 5.1'de ulaşılan sonuçlar incelendiğinde p değerlerinin 0.05'ten küçük olduğu, verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H1 hipotezi yani gözlenen verilerin dağılımının beklenen verilerin dağılımına uygun olmadığı kabul edilir (Göktolga, 2015).

Bu sonuca dayanarak araştırma kapsamında elde edilen veriler parametrik olmayan testler kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler sonucu yetiştiricilerden elde edilen bilgiler özet tablolar halinde verilmiştir ve ulaşılan sonuçlar yorumlanmıştır.

Çizelge 5.1. Veriler için normallik testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
Yas	.054	369	.011	.988	369	.003
Sosyal güvenlik	.311	369	.000	.826	369	.000
Temel gelir	.250	369	.000	.779	369	.000
Faaliyet geliri	.325	94	.000	.302	94	.000
Pazarlama şekli	.371	369	.000	.715	369	.000
Önce duydunuz mu?	.420	369	.000	.601	369	.000
Bilgi kaynağı	.292	369	.000	.774	369	.000
Etkili faktör	.256	369	.000	.886	369	.000
Genel kurula katılım	.243	369	.000	.821	369	.000
Görev aldınız mı?	.517	369	.000	.408	369	.000
Yetkileri biliyor musunuz?	.301	369	.000	.763	369	.000
Eğitim aldınız mı?	.440	369	.000	.579	369	.000
Başarılı mı?	.247	369	.000	.852	369	.000
Yatırım yapacak mısınız?	.331	369	.000	.741	369	.000
Yaş grupları	.166	369	.000	.935	369	.000
Mesleki Deneyim Süresi	.233	369	.000	.820	369	.000
Faaliyet Gelir Grubu	.198	369	.000	.880	369	.000

Her bir birlik için ayrı ayrı örneklem hacmi hesaplanmış ve toplam 369 yetiştirici ile anket yapılmıştır. Araştırma kapsamında anket yapılan yetiştiricilerin %25.5'inin Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine (DSYB), %29'unu Arı Yetiştiricileri Birliğine (AYB), %45.5'ini ise Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğine (DKKYB) üye yetiştiriciler oluşturmaktadır.

Yetiştiricilerin, birliklere göre eğitim durumlarını gösterir Çizelge 5.2 incelendiğinde, hiç eğitimi olmayanların oranı %3.5'tir ve bunların büyük çoğunluğu DKKYB üyesidir. Üniversite mezunlarının oranı ise %6.5'tir ve önemli bir bölümü AYB üyeleridir. Eğitim seviyesi en yüksek yetiştiriciler AYB üyeleridir. Genel toplamda ise yetiştiricilerin %66'sı ilköğretim mezunu olarak görülmektedir. İlköğretim mezunlarının oranı DSYB üyeleri için %75.5, DKKYB üyeleri için %72.6 ve AYB üyeleri için ise %47.7 olarak görülmektedir. Arıcılık faaliyeti doğası gereği ek iş olarak ta yapılabilmektedir. Bu nedenle kamu çalışanları ve işçiler tarafından da diğer hayvancılık faaliyetlerine oranla daha kolay yapılabilecek bir faaliyettir. Bu durumun AYB üyelerinin eğitim seviyelerinin daha yüksek olması sonucuna katkı yaptığı düşünülmektedir.

Çizelge 5.2. Birliklere üye yetiştiricilerin eğitim durumu

Yetiştirici Birlikleri		Eğitim Durumu				Toplam
		Eğitim yok	İlköğretim	Lise	Üniversite	
DSYB	Sayı	1	71	21	1	94
	Birlik içindeki %	1.1	75.5	22.3	1.1	100.0
	Grup içindeki %	7.7	29.1	23.9	4.2	25.5
	Genel %	0.3	19.2	5.7	0.3	25.5
DKKYB	Sayı	9	122	32	5	168
	Birlik içindeki %	5.4	72.6	19.0	3.0	100.0
	Grup içindeki %	69.2	50.0	36.4	20.8	45.5
	Genel %	2.4	33.1	8.7	1.4	45.5
AYB	Sayı	3	51	35	18	107
	Birlik içindeki %	2.8	47.7	32.7	16.8	100.0
	Grup içindeki %	23.1	20.9	39.8	75.0	29.0
	Genel %	0.8	13.8	9.5	4.9	29.0
Genel	Sayı	13	244	88	24	369
	Toplam %	3.5	66.1	23.8	6.5	100.0

Bilginturan ve Ayhan'ın (2009), Burdur İlinde yaptıkları çalışmada, koyun yetiştiricilerinin % 90.3'ünün ilkokul, % 7.7'sinin lise, % 0.5'inin yüksekokul mezunu olduğu görülürken %1.5'inin ise okuryazar olmadığı görülmektedir. Eğitimi olmayanların oranı Sivas'taki çalışmada daha yüksek bulunmuş buna karşın lise ve yüksekokul mezunu olan koyun yetiştiricilerinin oranı da Sivas'ta yüksek çıkmıştır.

Ege ve Orta Anadolu Bölgesindeki Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliklerine bağlı süt sığırcılık işletmelerine yönelik yapılan çalışmada işletme sahiplerinin % 0.9'unun okuma yazma bilmediği % 11.4'ünün okuryazar, % 63'ünün ilköğretim, % 20.9'unun lise, %1.6'sının da lisans düzeyinde mezun olduğu tespit edilmiştir (Murat, 2011). Edirne'de yapılan çalışmada, işletme sahiplerinin % 75.4'ü ilkokul mezunu, %21.1'i ortaokul mezunu, %3.5'i lise mezunu olup yüksekokul mezunu bulunmadığı belirlenmiştir (Önal ve Özder, 2008). Samsun'da yapılan çalışmada, üretici örgütüne üye olanlardan, eğitim durumu okuryazar olmayan, ilkokul ve ortaokul mezunlarının toplamı %91.3'ü bulmaktadır (Aydoğan ve Yulafçı, 2014). Uşak ilinde tarımsal üretici örgütleri üyelerine yönelik yapılan çalışmada ise ilköğretim mezunu %55.3, orta öğretim mezunu %38.3 ve yükseköğretim mezunu %6.4'tür (Sağlam, 2013). Edirne DSYB üyeleri ile ilgili yapılan çalışmada işletme sahiplerinin %70'i lise, %19'u ortaokul, %7'si ilkokul ve %4'ü yüksekokul mezunudur (Karaturhan ve ark., 2014).

Araştırmaya konu birliklerin üyelerinin yaş gruplarına göre dağılımları Çizelge 5.3’de verilmiştir. Çizelge incelendiğinde 30 yaş altı üyelerin ve 70 yaş üstü üyelerin en fazla DKKYB içerisinde olduğu görülmektedir. Toplamda ise 40-60 yaş arası grup %60’a yakın bir oranı oluşturmaktadır. Çalışma bölgesindeki yetiştiricilerin yaş ortalaması 49.3 olarak bulunmuştur.

Çizelge 5.3. Birlik üyelerinin yaş gruplarına dağılımı

Yetiştirici Birlikleri		Yaş Grubu (Yıl)						Toplam
		24-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 +	
DSYB	Sayı	2	18	31	29	11	3	94
	Birlik içindeki %	2.1	19.1	33.0	30.9	11.7	3.2	100.0
	Yaş grubunda %	11.1	33.3	28.4	26.4	17.5	20.0	25.5
	Genel %	0.5	4.9	8.4	7.9	3.0	0.8	25.5
DKKYB	Sayı	13	21	45	52	26	11	168
	Birlik içindeki %	7.7	12.5	26.8	31.0	15.5	6.5	100.0
	Yaş grubunda %	72.2	38.9	41.3	47.3	41.3	73.3	45.5
	Genel %	3.5	5.7	12.2	14.1	7.0	3.0	45.5
AYB	Sayı	3	15	33	29	26	1	107
	Birlik içindeki %	2.8	14.0	30.8	27.1	24.3	0.9	100.0
	Yaş grubunda %	16.7	27.8	30.3	26.4	41.3	6.7	29.0
	Genel %	0.8	4.1	8.9	7.9	7.0	0.3	29.0
Genel	Sayı	18	54	109	110	63	15	369
	Toplam %	4.9	14.6	29.5	29.8	17.1	4.1	100.0

Samsun’da yapılan çalışmada üreticilerin ortalama yaşları 51.5 olarak tespit edilmiştir (Aydoğan ve Yulafçı, 2014). Van’da yapılan bir çalışmada tarımsal üretici örgütüne üye olan üreticilerin % 12.2’sinin 22-30, % 15.3’ünün 31-40, % 37.8’inin 40-50 ve % 34.7’sinin 51 ve üzeri yaş grubunda oldukları belirlenmiştir (Terin ve Ateş, 2010). Sivas’ta 50 yaş üzeri yetiştiricilerin oranı %51 olarak bulunmuştur.

Yine Uşak’ta yapılan çalışmada 20-30 yaş grubunda %11.9, 31-40 yaş grubunda %26.1, 41-50 yaş grubunda %31.1, 51-60 yaş grubunda %20.8 ve 61 yaş ve üzeri yaş grubunda oran ise %10 dur. Uşak’ta 30 ile 50 yaş arası grup % 57.2 iken Sivas’ta %44.1’dir (Sağlam, 2013).

Yetiştiricilerin sosyal güvenlik durumlarına ilişkin veriler Çizelge 5.4’te verilmiştir. Çizelgeye bakıldığında toplamda %5 civarında yetiştiricinin sosyal güvenlikten mahrum olduğu görülmektedir. Sosyal güvenliği olmayanların çok büyük bir çoğunluğu (%78.9)

DKKYB üyesidir. Emekli sandığına bağlı olanların ise %77.1'i AYB üyesidir. Genel toplamda ise yetiştiricilerin yarısından fazlası (%54.5) Bağ-Kurludur. SSK ve Emekli sandığına kayıtlı olduğunu belirten %40'ın üzerindeki yetiştiricinin başka bir gelir kaynağına sahip olduğu söylenebilir. Arıcılık faaliyetinin kamu çalışanları tarafından da yapılabilecek ek bir faaliyettir. Bu nedenle AYB üyelerinin emekli sandığı üyelik oranları diğer faaliyet alanlarındaki yetiştiricilere göre daha yüksek çıkmaktadır.

Çizelge 5.4. Birliklere üye yetiştiricilerin sosyal güvenlik durumu

Yetiştirici Birlikleri		Sosyal Güvenlik				Toplam
		Yok	SSK	Bağ-Kur	Emekli Sandığı	
DSYB	Sayı	1	32	59	2	94
	Birlik içindeki %	1.1	34.0	62.8	2.1	100.0
	Grup içindeki %	5.3	28.1	29.4	5.7	25.5
	Genel %	0.3	8.7	16.0	0.5	25.5
DKKYB	Sayı	15	40	107	6	168
	Birlik içindeki %	8.9	23.8	63.7	3.6	100.0
	Grup içindeki %	78.9	35.1	53.2	17.1	45.5
	Genel %	4.1	10.8	29.0	1.6	45.5
AYB	Sayı	3	42	35	27	107
	Birlik içindeki %	2.8	39.3	32.7	25.2	100.0
	Grup içindeki %	15.8	36.8	17.4	77.1	29.0
	Genel %	0.8	11.4	9.5	7.3	29.0
Genel	Sayı	19	114	201	35	369
	Toplam %	5.1	30.9	54.5	9.5	100.0

Üreticilerin üye oldukları birliklere göre faaliyetlerinden elde ettikleri ortalama tarımsal gelirleri ve uç noktalardan arındırılmış tarımsal gelirleri Çizelge 5.5'de verilmiştir.

Çizelge 5.5. Birliklere göre üyelerin faaliyet geliri (TL/YIL)

DSYB	Ortalama	79.191
	% 5 Düzeltilmiş ortalama	57.413
DKKYB	Ortalama	69.220
	% 5 Düzeltilmiş ortalama	66.031
AYB	Ortalama (TL)	57.579
	% 5 Düzeltilmiş ortalama	45.578

Çizelgeye göre ortalama geliri en yüksek görülen DSYB üyelerinin geliri düzeltilmiş haliyle DKKYB üyelerinin gelirlerinin altına düşmektedir. DKKYB üyelerinin düzeltilmiş ortalama geliri diğer birlik üyelerinden yüksektir. En düşük gelir ise AYB üyelerine aittir. AYB üyelerinin önemli bir kısmı arıcılık faaliyetini ek gelir getirici bir faaliyet olarak ve birincil işlerini aksatmamaya çalışarak yapmaktadır.

Yetiştiricilerin faaliyet gelirlerinin birliklere göre istatistiksel olarak farklılaşp farklılaşmadığını görmek için Kruskal-Wallis testi ile bakılmıştır. Bunun için öncelikle normallik testlerinden olan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri yapılmıştır. Çizelge 5.6'da Yetiştiricilerin faaliyet gelirlerinin birliklere göre farklılaşmasına yönelik Kruskal-Wallis Testi tablosu verilmiştir.

Çizelge 5.6. Yetiştiricilerin faaliyet gelirlerinin birliklere göre farklılaşması Kruskal-Wallis Testi tablosu

Birlik	N	Sıra Ort.	SD	χ^2	p
DSYB	94	181.01	2	20.021	0.000
DKKYB	168	209.19			
AYB	107	150.52			
Toplam	369				

Kruskal-Wallis Testi için hipotezler;

Ho: Örneklemelerin alındığı ana kütleler aynıdır.

H1: Örneklemelerin alındığı ana kütleler arasında farklılık vardır (Karagöz, 2016).

Çizelge 5.6.da görüldüğü gibi $p < 0.05$ olduğundan Ho hipotezi reddedilir, H1 hipotezi kabul edilir. Farklı birliklerin üyeleri arasında faaliyet gelirleri açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Sıra ortalamalarına bakıldığında faaliyet gelirleri açısından en az gelire sahip olanların AYB üyeleri en çok gelire sahip olanların ise DKKYB üyeleri olduğu görülmektedir.

Gelir açısından birlikler arasındaki farklılığın kaynağını istatistiksel olarak teyit edebilmek için ikili gruplar halinde birliklere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 5.7'de verilmiştir. Tüm gruplar açısından istatistiksel olarak bir fark vardır. Ancak sıra sayıları arasındaki ortalamalara bakıldığında en büyük farkın 3. Gruptaki DKKYB ile AYB üyeleri arasında olduğu görülmektedir. Çizelge 5.5'te

görülen gelir farkı istatistiksel olarak doğrulanmıştır. En çok gelirin DKKYB en az gelirin ise AYB üyesi yetiştiriciler elde etmektedir.

Çizelge 5.7. Faaliyet gelirlerinin farklılık kaynağı Mann-Whitney U testi tablosu

Faaliyet Gelir	Birlik	N	Sıra Sayıları		Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	P
			Ortalama	Toplam				
Grup 1	DSYB	94	118,68	11155,50	6690,500	11155,500	-2,052	,040
	DKKYB	168	138,68	23297,50				
Grup 2	DSYB	94	109.84	10324,50	4198,500	9976,500	-2,025	,043
	AYB	107	93.24	9976,50				
Grup 3	DKKYB	168	155.02	26043,00	6129,000	11907,000	-4,454	,000
	AYB	107	111.28	11907,00				

Araştırma kapsamındaki 3 farklı birliğe üye yetiştiricilerin mesleki deneyim durumları Çizelge 5.8 de verilmiştir.

Çizelge 5.8. Birliklere üye yetiştiricilerin mesleki deneyim durumu

Yetiştirici Birlikleri		Deneyim (Yıl)				Toplam
		0-5	6-15	16-25	26+	
DSYB	Sayı	4	20	32	38	94
	Birlik içindeki %	4.3	21.3	34.0	40.4	100.0
	Grup içindeki %	14.3	18.3	28.1	32.2	25.5
	Genel %	1.1	5.4	8.7	10.3	25.5
DKKYB	Sayı	14	39	57	58	168
	Birlik içindeki %	8.3	23.2	33.9	34.5	100.0
	Grup içindeki %	50.0	35.8	50.0	49.2	45.5
	Genel %	3.8	10.6	15.4	15.7	45.5
AYB	Sayı	10	50	25	22	107
	Birlik içindeki %	9.3	46.7	23.4	20.6	100.0
	Grup içindeki %	35.7	45.9	21.9	18.6	29.0
	Genel %	2.7	13.6	6.8	6.0	29.0
GENEL	Sayı	28	109	114	118	369
	Toplam %	7.6	29.5	30.9	32.0	100.0

Çizelge incelendiğinde 5 yıldan daha az mesleki deneyimi olanların oranı sadece %7.6'dır ve bu grup içerisinde yer alan yetiştiricilerin yarısını DKKYB üyeleri oluşturmaktadır. DSYB üyelerinin %40.4'ü DKKYB üyelerinin %34.5'i AYB üyelerinin ise %18.6'sı 26 yılın üzerinde mesleki deneyime sahiptir. Yetiştiricilerin mesleki

deneyim durumları ve 49.3 olan yaş ortalamaları birlikte değerlendirildiğinde son yıllarda çalışma kapsamına giren yetiştiricilik faaliyetlerine gençlerin ilgi göstermediği ve ailelerinin bu faaliyetlerini yürütmedikleri söylenebilir.

Samsun'da yapılan çalışmada tarımsal üretici örgütüne üye olan üreticilerin ortalama tarımsal deneyimi 22.6 yıl bulunmuştur (Aydoğan ve Yulaıçcı, 2014). Van'da ise üreticilerin %71.2'sinin 21 yıl ve üzeri deneyime sahip olduğu ve ortalama deneyim süresinin 30 yıl olduğu saptanmıştır (Terin ve Ateş, 2010).

Çizelge 5.9'de yetiştiricilerin üye oldukları birliklere göre ürünlerini pazarlama durumları verilmiştir. Yetiştiricilerin ürünlerini pazarlama durumlarına bakıldığında, birlik aracılığı ile ürünlerini pazarlayanların %77.5'ini DSYB üyelerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu oran DKKYB' inde %17.5, AYB de ise sadece %5'tir.

Çizelge 5.9. Birliklere üye yetiştiricilerin ürünleri pazarlama durumu

Ürün Pazarlama Durumu		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
Birlik aracılığı ile	Sayı	31	7	2	40
	Grup içindeki %	77.5	17.5	5.0	100.0
	Birlik içindeki %	33.0	4.2	1.9	10.8
Kendi olanaklarım ile	Sayı	59	102	99	260
	Grup içindeki %	22.7	39.2	38.1	100.0
	Birlik içindeki %	62.8	60.7	92.5	70.5
Aracılara/Toptancılara	Sayı	4	59	6	69
	Grup içindeki %	5.8	85.5	8.7	100.0
	Birlik içindeki %	4.3	35.1	5.6	18.7
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
x ² = 112.311		SD= 4			p =0,000

DSYB'nin araştırma bölgesinde bir süt toplama organizasyonunun olması ürünlerin birlik aracılığı ile pazarlanması üzerinde oldukça etkilidir denebilir. Ancak AYB üyelerinin %92.5'i, DSYB üyelerinin %62.8'i ve DKKYB üyelerinin ise %60.7'si ürünlerini kendi olanakları ile pazarladığını bildirmiştir. Bölgede bal pazarlaması genellikle tanıdık müşterilere her yıl düzenli olarak ürün satma şeklindedir. Bu durum tüm birlikler içerisinde AYB üyelerinin çok yüksek oranda kendi olanakları ile

pazarlama sonucunun çıkmasında etkilidir. Tanıdık bir yetiştiriciden bal satın almak tüketiciler açısından da güvenli bir yoldur.

Süt toplama organizasyonunun ulaşmadığı yerlerde süt üreticileri genellikle işletmeye kadar gelen toplayıcılara onların belirlediği fiyat üzerinden sütlerinin vermek durumunda kalmaktadırlar.

Genel olarak birliklerin pazarlama organizasyonları konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir. Toplamda yetiştiricilerin %18.7'si ürünlerini aracılara/toptancılara verdiğini belirtmiştir ve bu grubun içerisinde ise DKKYB üyeleri %85.5 gibi yüksek bir orandadır. Samsunda yapılan çalışmada üyesi olduğunuz tarımsal üretici örgütü ürünlerinize pazar bulma çalışması yapıyor mu sorusuna üyelerin % 44.2'si evet, % 55.8'i ise hayır yanıtını vermiştir. Tarımsal örgüte üye olan üreticilere, tarımsal örgütün başarılı olması için neler yapılması gerektiği sorulduğunda üreticilerin büyük bölümü, tarımsal örgütlerin pazarlama ve ucuz girdi sağlama konusunda daha aktif olmasını istediklerini belirtmişlerdir (Aydoğan ve Yulafçı, 2014).

Erzurum'da yapılan bir çalışmada üretici örgütlerine üye olanların %57.14'ü birliklerin etkin bir pazarlama yapmadığını, %28.57'si etkin pazarlama yaptığını belirtirken %14.29'u ise kararsız olduğunu beyan etmiştir. Üyelerin %60.71'i birliklerin ürünlerine katma değer kazandırmadığını dile getirmiştir (Sarı, 2016).

Uşak'ta yapılan çalışmada, sadece tüccarlar aracılığıyla ürün pazarlayan üreticiler %53.4'dür. Ürünlerini pazarda sattığını söyleyenlerin oranı ise %11.3'tür. Örgütler aracılığıyla pazarlayan üyelerin oranı %19.7'dir (Sağlam, 2013).

Üye olunan birlik ile pazarlama şekli arasında bir ilişki olup olmadığını görebilmek için Ki-kare testi yapıldığında hipotezler aşağıdaki şekilde kurulmaktadır.

Ho: Üye olunan birlik ile yetiştiricinin ürünlerini pazarlama şekli birbirinden bağımsızdır. Üye olduğu birlik ile pazarlama şekli arasında bir ilişki yoktur. Birlik, pazarlama şeklini etkilemez.

H1: Üye olunan birlik ile yetiştiricinin ürünlerini pazarlama şekli birbirinden bağımsız değildir. Üye olduğu birlik ile pazarlama şekli arasında bir ilişki vardır. Birlik, pazarlama şeklini etkiler.

Analizin sonuçları incelendiğinde üye olunan birlik ile pazarlama şekli arasında %5 önem seviyesine göre bir ilişki bulunduğu karar verilir.

Birlik aracılığı ile pazarlayanlar içerisinde DSYB üyeleri %33 iken DKKYB üyeleri %4.2, AYB üyeleri ise %1.9'dur. Aracı ve toptancılara pazarlayanlar içerisinde ise DKKYB üyelerinin %35.1 gibi büyük bir bölümü oluşturdukları görülmektedir diğer birlikler sırasıyla 5.6 ve 4.3'tür.

Ki kare sonucunda bulunan üye olunan örgüt ile pazarlama durumu arasındaki ilişkinin tüm pazarlama yolları için farklılaştığı söylenebilir. Her birlik üretim şekline, yetiştirme tekniğine göre kendine has bir pazarlama yönteminde yoğunlaşmış görünmektedir.

Çizelge 5.10'da yetiştiricilerin birliklere üye olmadan önce haberdar olma durumları verilmiştir. DSYB üyelerinin %47.9'u üye olmadan önce birlikten haberdar olduklarını söylemektedir. Bu oran sırasıyla AYB için %33.6, DKKYB için ise %28'dir. Toplamda üye olmadan önce birliklerden haberdarım diyenlerin oranı %34.7 haberdar değilim diyenlerin oranı ise % 65.3'tür. Bir başka deyişle birlik üyelerin yarısından fazlası birliklerden ancak üye olma aşamasında haberdar olmuşlardır. Ancak bu oran %72 ile DKKYB üyeleri için oldukça fazladır.

Çizelge 5.10. Üye olmadan önce birliklerden haberdar olma durumu

Haberdar Olma Durumu		Yetiştirici Birlikleri			Toplam
		DSYB	DKKYB	AYB	
Evet	Sayı	45	47	36	128
	Grup içindeki %	35.2	36.7	28.1	100.0
	Birlik içindeki %	47.9	28.0	33.6	34.7
	Genel %	12.2	12.7	9.8	34.7
Hayır	Sayı	49	121	71	241
	Grup içindeki %	20.3	50.2	29.5	100.0
	Birlik içindeki %	52.1	72.0	66.4	65.3
	Genel %	13.3	32.8	19.2	65.3
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 10.604$		SD= 2			p =0.005

Üye olunan birlik ile üye olmadan önce birlikten haberdar olma durumu arasında, birlikler açısından istatistiksel olarak farklılık vardır. Üye olmadan önce birliklerden haberdar olup olmadıkları sorusuna evet diyenler arasında DSYB üyeleri %47.9 ile diğer birliklerden fazladır. DSYB'nin bilinirliği diğer birliklerden fazladır.

Hayır diyenler arasında yine DSYB üyeleri %52.1 ile en düşük orana sahiptir. Birlikler ile üye olmadan önce birliklerden haberdar olma durumu üye olunan birlikten bağımsız değildir. Bu bağımlılık halinin DSYB üyelerinin durumundan kaynaklandığı söylenebilir. Diğer iki birliğin üyelerince verilen yanıtlar DSYB üyelerine göre birbirine daha yakın bulunmuştur. DSYB bölgede ilk kurulan yetiştirici birliğidir dolayısıyla faaliyetlerine diğer birliklerden daha önce başlamıştır. Bilinirliği bu nedenle diğer birliklere göre biraz daha fazladır.

Çizelge 5.11. Yetiştiricilerin birlikler ile ilgili bilgi kaynakları

Bilgi Kaynakları		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
İl/İlçe Müdürlüğü	Sayı	22	48	59	129
	Grup içindeki %	17.1	37.2	45.7	100.0
	Birlik içindeki %	23.4	28.6	55.1	35.0
	Genel %	6.0	13.0	16.0	35.0
Danışman	Sayı	14	43	8	65
	Grup içindeki %	21.5	66.2	12.3	100.0
	Birlik içindeki %	14.9	25.6	7.5	17.6
	Genel %	3.8	11.7	2.2	17.6
İnternet/TV	Sayı	0	1	7	8
	Grup içindeki %	0.0	12.5	87.5	100.0
	Birlik içindeki %	0.0	0.6	6.5	2.2
	Genel %	0.0	0.3	1.9	2.2
Çiftçi/Çevre	Sayı	57	72	27	156
	Grup içindeki %	36.5	46.2	17.3	100.0
	Birlik içindeki %	60.6	42.9	25.2	42.3
	Genel %	15.4	19.5	7.3	42.3
Diğer	Sayı	1	4	6	11
	Grup içindeki %	9.1	36.4	54.5	100.0
	Birlik içindeki %	1.1	2.4	5.6	3.0
	Genel %	0.3	1.1	1.6	3.0
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0

Yetiştiricilerin birlikler ile ilgili bilgi kaynakları Çizelge 5.11’de verilmiştir. Yetiştiricilerin birlikler ile ilgili bilgi kaynaklarına bakıldığında sırasıyla İl/İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerinden bilgi alma konusunda AYB üyeleri %45.7 ile ilk sırada görülmektedir. Bilgi kaynağı danışman olan üyeler açısından ise DKKYB üyeleri %66.2 ile en yüksek dilimi oluşturmaktadır. Yine AYB üyeleri %87.5 ile bilgi kaynağı İnternet/TV olan grup içerisinde çok büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Genel toplamda ise yetiştiricilerin bilgi kaynaklarında ilk sırayı %42.3 ile başka bir çiftçi/çevre seçeneği almaktadır, %35 ile il/ilçe müdürlükleri ise ikinci sırada yer almaktadır. Genel toplam içerisinde en düşük payın ise %2.2 ile internet/tv seçeneği olduğu görülmektedir.

Yetiştiricilerin bilgi kaynaklarını açıklamak için oluşturulan çapraz tablonun verilerine Kruskal-Wallis Testi uygulanmış ve elde edilen sonuç Çizelge 5.12’de verilmiştir. Farklı birliklere üye yetiştiricilerin bilgi kaynakları açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Farklılaşmanın hangi birlikten kaynaklandığını ortaya koyabilmek için Mann-Whitney U testine tabi tutulmuş ve sonuçlar Çizelge 5.13’de verilmiştir.

Çizelge 5.12. Yetiştiricilerin bilgi kaynaklarının birliklere göre farklılaşması Kruskal-Wallis testi tablosu

Birlik	N	Sıra Ort.	SD	χ^2	p
DSYB	94	213.30	2	19.587	0.000
DKKYB	168	190.10			
AYB	107	152.13			
Toplam	369				

Çizelge 5.13. Yetiştiricilerin bilgi kaynakları Mann-Whitney U testi tablosu

Birlik	N	Sıra Sayıları		Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	P
		Ortalama	Toplam				
DSYB	94	142,85	13428,00	6829,000	21025,000	-1,966	,049
DKKYB	168	125,15	21025,00				
DSYB	94	117,95	11087,50	3435,500	9213,500	-4,176	,000
AYB	107	86,11	9213,50				
DKKYB	168	149,45	25107,50	7064,500	12842,500	-3,175	,002
AYB	107	120,02	12842,50				

Çizelgede görülebileceği gibi tüm gruplar için p değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır. Tüm gruplar açısından istatistiksel olarak bir fark bulunmaktadır. Ancak sıra sayıları arasındaki ortalamalara bakıldığında en büyük farkın 2. Gruptaki DSYB ile AYB üyeleri arasında olduğu görülmektedir. Yetiştiricilerin bilgi kaynakları açısından en büyük farkın DSYB üyeleri ile AYB üyeleri arasında olduğu söylenebilir. Bu grup aynı zamanda en küçük p değerine sahip olan gruptur. AYB üyelerinin eğitim seviyelerinin yüksekliği, kamu kuruluşlarında çalışıyor olmaları internet ile bilgiye erişim oranını bu grupta için artırmaktadır. Bu grup aynı zamanda diğer yetiştirici gruplarına göre faaliyetin dönemselsel olması nedeniyle kurumları ziyaret edecek daha çok vakit bulmaktadırlar.

Çizelge 5.14. Yetiştiricilerin birliklere üye olmasında etkili faktörler

Etkili Faktör		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
Aile	Sayı	3	7	5	15
	Grup içindeki %	20.0	46.7	33.3	100.0
	Birlik içindeki %	3.2	4.2	4.7	4.1
	Genel %	0.8	1.9	1.4	4.1
Arkadaş	Sayı	18	31	9	58
	Grup içindeki %	31.0	53.4	15.5	100.0
	Birlik içindeki %	19.1	18.5	8.4	15.7
	Genel %	4.9	8.4	2.4	15.7
Birlik Kurucuları	Sayı	16	24	18	58
	Grup içindeki %	27.6	41.4	31.0	100.0
	Birlik içindeki %	17.0	14.3	16.8	15.7
	Genel %	4.3	6.5	4.9	15.7
Danışman	Sayı	11	37	6	54
	Grup içindeki %	20.4	68.5	11.1	100.0
	Birlik içindeki %	11.7	22.0	5.6	14.6
	Genel %	3.0	10.0	1.6	14.6
Destekleme için Yasal zorunluluk	Sayı	26	59	58	143
	Grup içindeki %	18.2	41.3	40.6	100.0
	Birlik içindeki %	27.7	35.1	54.2	38.8
	Genel %	7.0	16.0	15.7	38.8
Diğer	Sayı	20	10	11	41
	Grup içindeki %	48.8	24.4	26.8	100.0
	Birlik içindeki %	21.3	6.0	10.3	11.1
	Genel %	5.4	2.7	3.0	11.1
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam%	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 41.581$		SD= 10			p =0.000

Üye olma aşamasında ikna edici faktörün ne olduğu ile ilgili soruya verilen yanıtlar Çizelge 5.14'de verilmiştir. Birliklerin kurucuları ve yetiştiricinin arkadaş çevresinin etkisi ile üye olanların oranı genel toplamda %15.7 ile eşit görülmektedir. Seçeneklere tek tek bakıldığında ise danışmanların en etkili olduğu birlik olarak DKKYB öne çıkmaktadır. Danışmanlar aynı zamanda DKKYB üyeleri için halk elinde ıslah projesinin de yürütücüleri konumunda olduklarından etkili oldukları söylenebilir. Birlik kurucuları ise %41.4 ile DSYB üyeleri üzerinde en çok etkili olan faktördür.

Bakanlık tarafından yetiştiricilere ödenen desteklemelerden yararlanabilmek için üye olduğunu belirtenler genel toplam içerisinde %38.8 ile ilk sırayı almaktadır. Samsun ilinde yapılan araştırmada, üreticilerin %59.3 desteklemelerden yararlanmak için bir tarımsal örgüte üye olduklarını belirtmişlerdir (Aydoğan ve Yulafçı, 2014).

Ki kare testinde p değeri 0,05 ten küçük çıktığı için üye olunan birlik ile üye olma aşamasında etkili olan faktörler arasında istatistiksel açıdan %5 anlamlılık düzeyinde bir fark olduğu görülmektedir. Yani üye olunan birlik ile üyelik aşamasındaki etkili faktörler birbirinden bağımsız değildir. DKKYB üyeleri arasında danışman etkisi ile üye olma oranı %68.5 ile oldukça yüksektir. Birliklere üye olma aşamasında etkili faktör konusunda DKKYB'nin diğer birliklerden ayrıldığı söylenebilir. Desteklemelerden yararlanmak için üye olma seçeneği ise AYB üyeleri için fark yaratacak kadar öne çıkmaktadır.

Birlik üyelerinin birliklerin genel kurullarına katılımı ile ilgili durum Çizelge 5.15'te verilmiştir.

Yetiştiricilerin üye oldukları birliklerin genel kurullarına katılımlarına bakıldığında tamamına katılıyorum diyenlerin %47.1'ini AYB üyelerinin oluşturduğu görülmektedir. Hiçbirine katılmadığını beyan edenlerin içerisinde ise DKKYB üyeleri %42.8 ile ilk sıradadır. Bu yetiştiricilerin önemli bir bölümü yüz yüze anket esnasında aynı zamanda sürü bakıcısı oldukları için genel kurullara katılmadıklarını iletmişlerdir. Genel duruma

bakıldığında ise tamamına katılıyorum diyenlerin oranı %18.4, hiçbirine katılmıyorum diyenlerin oranı ise neredeyse %40'tır (39.3).

Çizelge 5.15 Yetiştiricilerin birlik genel kurullarına katılım durumu

Genel Kurullara Katılım		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
Tamamına	Sayı	13	23	32	68
	Grup içindeki %	19.1	33.8	47.1	100.0
	Birlik içindeki %	13.8	13.7	29.9	18.4
	Genel %	3.5	6.2	8.7	18.4
Çoğuna	Sayı	15	40	24	79
	Grup içindeki %	19.0	50.6	30.4	100.0
	Birlik içindeki %	16.0	23.8	22.4	21.4
	Genel %	4.1	10.8	6.5	21.4
Çok azına	Sayı	22	43	12	77
	Grup içindeki %	28.6	55.8	15.6	100.0
	Birlik içindeki %	23.4	25.6	11.2	20.9
	Genel %	6.0	11.7	3.3	20.9
Hiçbirine	Sayı	44	62	39	145
	Grup içindeki %	30.3	42.8	26.9	100.0
	Birlik içindeki %	46.8	36.9	36.4	39.3
	Genel %	11.9	16.8	10.6	39.3
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 21.266$		SD= 6			p =0.002

Samsun'da yapılan çalışmada farklı üretici örgütlerinin genel kurullarına katılım konusunda % 74.4 gibi olumlu bir sonuç çıkmıştır. Uşak'ta yapılan çalışmada ise "Hepsine Katılıyorum" diyenlerin oranı %10, ile Sivas'taki orandan daha düşüktür. "Çoğuna Katılıyorum" diyenler %11.1 ile yine Sivas'taki orandan (%21.4) çok daha düşüktür. "Hiç Katılmıyorum" diyenlerin oranı ise Uşak'ta %27.5dir. %13.1'lik bir oran ise soruyu yanıtızsız bırakmıştır (Sağlam, 2013).

Ki-kare testinin sonuçlarına bakıldığında ise p değeri 0,05 ten küçük çıktığı için üye olunan birlik ile üyelerin genel kurullara katılım oranları arasında istatistiksel açıdan %5 anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu görülmektedir. Üye olunan birlik ile yetiştiricilerin genel kurullara katılımı birbirinden bağımsız değildir. AYB üyelerinin %29.9'u genel kurulların tamamına katılırken diğer birlik üyelerinde bu oran sırasıyla %13.7 ve 13.8 ile birbirine oldukça yakındır. AYB üyelerinin diğer birlik üyelerine göre iki kattan daha fazla katılım gösterdikleri görülmektedir. Genel kurulların çoğuna ve

çok azına katılıyorum diyenler içerisinde DKKYB üyeleri sırasıyla %50.6 ve %55.8 ile diğer iki birlik üyelerinden oldukça yüksek orandadır.

Yetiştiricilerin birlik yönetimlerinde görev alma durumları Çizelge 5.16'da verilmiştir.

Çizelge 5.16. Yetiştiricilerin birlik yönetimlerinde görev alma durumu

Yönetimde Görev Alma		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
Evet	Sayı	15	16	20	51
	Grup içindeki %	29.4	31.4	39.2	100.0
	Birlik içindeki %	16.0	9.5	18.7	13.8
	Genel %	4.1	4.3	5.4	13.8
Hayır	Sayı	79	152	87	318
	Grup içindeki %	24.8	47.8	27.4	100.0
	Birlik içindeki %	84.0	90.5	81.3	86.2
	Genel %	21.4	41.2	23.6	86.2
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 5.096$		SD= 2		p =0.078	

Üye olunan birliklerin yönetim kurullarında görev alma durumları incelendiğinde yetiştiricilerin %13.8'i görev aldığını ifade ederken %86.2'si görev almadığını belirtmiştir. Görev almayanların içerisinde DKKYB üyeleri %47.8 ile en büyük oranı oluşturmaktadır. Samsundaki araştırmada üyelerin tarımsal örgütün yönetiminde %9.4 oranında görev aldıkları tespit edilmiştir (Aydoğan ve Yulafçı, 2014). Uşak'ta yapılan çalışmada ise araştırma kapsamındaki işletmelerin yönetimlerde görev alma oranı %11.9 olarak bulunmuştur (Sağlam, 2013).

Üye olunan birlik ile yetiştiricilerin birlik yönetim kurullarında görev almaları arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir. Farklı birliklere üye olmak üyelerin yönetim kurullarında görev alıp almama durumlarını etkilememektedir. Tüm birlikler içerisinde yönetim kurullarında görev almayanların oranı %81.3 ile %90.5 arasında değişmektedir ve çok ciddi farklılıklar görülmemektedir. Görev alma durumunun tüm birlikler açısından kısıtlı bir üye grubu tarafından yerine getirildiği söylenebilir.

Yetiştiricilerin üye oldukları birlikleri yeteri kadar tanıyıp tanımadıkları sorusuna yanıt aramak için üye oldukları birliklerin görev ve yetkilerini bilip bilmedikleri sorulmuş ve buna ilişkin bilgiler Çizelge 5.17’de verilmiştir.

Çizelge 5.17. Yetiştiricilerin birliklerin görev ve yetkileri ile ilgili bilgi durumu

Bilgi Durumu		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
Biliyorum	Sayı	25	31	31	87
	Grup içindeki %	28.7	35.6	35.6	100.0
	Birlik içindeki %	26.6	18.5	29.0	23.6
	Genel %	6.8	8.4	8.4	23.6
Bilmiyorum	Sayı	36	40	31	107
	Grup içindeki %	33.6	37.4	29.0	100.0
	Birlik içindeki %	38.3	23.8	29.0	29.0
	Genel %	9.8	10.8	8.4	29.0
Kısmen Biliyorum	Sayı	33	97	45	175
	Grup içindeki %	18.9	55.4	25.7	100.0
	Birlik içindeki %	35.1	57.7	42.1	47.4
	Genel %	8.9	26.3	12.2	47.4
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 15.345$		SD= 4			p =0.004

Birliklere üye yetiştiricilerin birliklerin görev ve sorumluluklarını bilip bilmediklerine bakıldığında, biliyorum diyenlerin oranı sadece %23.6’dır. Birliklerin görev ve sorumluluklarını bilmeyen veya kısmen bilen yetiştiricilerin oranı ise %76.4’tür ve bu oran oldukça yüksektir. Evet, biliyorum diyenlerin içerisinde DSYB üyeleri %28.7 ile en düşük oranı oluştururken, Hayır diyenlerin içerisinde DKKYB üyeleri % 37.4 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Üyelerin büyük çoğunluğunun görev ve sorumlulukları tam olarak bilmediği söylenebilir. Yetiştiricilerin önemli bir kısmı Bakanlık desteklemelerinden yararlanmak için zorunlu olarak üye olmakta ve bunun sonucunda görev ve sorumlulukları öğrenmeye ihtiyaç duymamaktadır. Ayrıca yönetim kurullarında görev alma oranlarının düşüklüğü de bu sonucun sebeplerinden biri olarak sayılabilir. Ancak eğitim seviyesi daha yüksek olan yetiştiricilerin üye oldukları birliklerin görev ve sorumlulukları ile ilgili bilgi düzeyi diğer yetiştiricilerden daha yüksek görülmektedir.

Uşakta yapılan çalışmada ise üreticilere üye ya da ortak oldukları tarımsal üretici örgütünün ana sözleşmesini okuyup okumadıkları sorulmuştur. Bu tür örgütleri

tanımlayan, çalışma konularını, hak ve yetkilerini belirleyen temel belge ana sözleşme ya da tüzüktür. Üreticilerden sadece % 20.3'lük kısmı ana sözleşmeyi okuduğunu bildirmiştir (Sağlam, 2013).

Üye olunan birlik ile üyelerin birliklerin görev ve yetkilerini bilme durumları arasında bir ilişki olduğunu, farklı birlikler ile üyelerin bilgi durumlarının birbirinden bağımsız olmadığı görülmektedir. Üye olunan birlik ile yetiştiricilerin birliklerin görev ve yetkilerini bilme durumu birbirinden bağımsız değildir.

Çizelge 5.18. Yetiştiricilerin birliklerden eğitim alma durumu

Eğitim Alma Durumu		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	DKKYB	AYB	
Eğitim aldım	Sayı	21	42	50	113
	Grup içindeki %	18.6	37.2	44.2	100.0
	Birlik içindeki %	22.3	25.0	46.7	30.6
	Genel %	5.7	11.4	13.6	30.6
Eğitim almadım	Sayı	73	126	57	256
	Grup içindeki %	28.5	49.2	22.3	100.0
	Birlik içindeki %	77.7	75.0	53.3	69.4
	Genel %	19.8	34.1	15.4	69.4
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
x ² = 18.600		SD= 2			p =0.000

Yetiştiricilerin üye oldukları birliklerden eğitim alma durumunu gösterir Çizelge 5.18'de verilmiştir. Birliklerin üyelerine mesleki eğitim verip vermediklerine dair soruya verilen yanıtlara bakıldığında AYB üyelerinin eğitim alanlar içerisinde %44.2 ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. DKKYB üyelerinin %75'i, DSYB üyelerinin ise %77.7'si birliklerinden herhangi bir eğitim almadıklarını belirtmiştir.

Tarımsal işletmelerin örgütlenme durumu ve buna etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla Erzurum'da yapılan çalışmada, tarımsal örgütlere üye olanların %67.85'i birliklerin tarımsal yenilikler hakkında kendilerine bilgilendirme yapmadıklarını ifade etmiştir. Sadece %25'i birliklerin üyelere bilgilendirme yaptığını belirtmiştir. Aynı çalışmada üreticiler %60.71 gibi yüksek bir oranla üye oldukları birliklerin kendilerine yeni politikalar hakkında bilgilendirme yapmadığını beyan etmişlerdir. Yeni politikalar ile ilgili örgütlerden bilgilendirme yapıldığını beyan edenlerin oranı ise %32.14 olmuştur. Konu ile ilgili beyanda bulunmayanlar ise %7.14'tür (Sarı, 2016).

Ki-kare analizi sonucu üye olunan birlik ile üyelerin birliklerden eğitim alma durumları arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Eğitim alanlar içerisinde en yüksek oran AYB üyelerine aittir. Arıcılığın sezonluk bir faaliyet olduğu değerlendirildiğinde AYB üyelerinin arıcılık faaliyetleri açısından ölü sezon olarak nitelendirilecek sezonda birlikler tarafından eğitime tabi tutulabilmeleri için daha fazla zamana sahip oldukları bilinmektedir. Özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin çok daha fazla zaman gerektirdiği ve yetiştiricilik faaliyetinin tüm yıla yayıldığı düşünüldüğünde hem birliklerin eğitim organizasyonu hem de yetiştiricilerin katılımı açısından kısıtlayıcı bir etkisi olduğunu kabul etmek gerekir.

Çizelge 5.19. Yetiştiricilerin birliklerin başarı durumuna ilişkin düşünceleri

Başarı Durumu		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	KKYB	AYB	
Çok Başarılı	Sayı	1	2	0	3
	Grup içindeki %	33.3	66.7	0.0	100.0
	Birlik içindeki %	1.1	1.2	0.0	0.8
	Genel %	0.3	0.5	0.0	0.8
Başarılı	Sayı	28	60	33	121
	Grup içindeki %	23.1	49.6	27.3	100.0
	Birlik içindeki %	29.8	35.7	30.8	32.8
	Genel %	7.6	16.3	8.9	32.8
Fikrim yok	Sayı	6	40	19	65
	Grup içindeki %	9.2	61.5	29.2	100.0
	Birlik içindeki %	6.4	23.8	17.8	17.6
	Genel %	1.6	10.8	5.1	17.6
Başarısız	Sayı	46	51	42	139
	Grup içindeki %	33.1	36.7	30.2	100.0
	Birlik içindeki %	48.9	30.4	39.3	37.7
	Genel %	12.5	13.8	11.4	37.7
Çok başarısız	Sayı	13	15	13	41
	Grup içindeki %	31.7	36.6	31.7	100.0
	Birlik içindeki %	13.8	8.9	12.1	11.1
	Genel %	3.5	4.1	3.5	11.1
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 19.524$		SD= 8		p değeri=0.012	

Yetiştiricilerin üye oldukları birlikler hakkında düşüncelerini öğrenmek amacıyla birlik faaliyetlerini nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve alınan yanıtlar Çizelge 5.19'da verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında birlikleri çok başarılı bulanların oranı oldukça düşüktür (%0.8). Başarılı bulanların oranı %32.8, başarısız diyenler ise %37.7'dir. Üye oldukları birlikleri başarısız bulanların içerisinde DSYB üyeleri %48.9 ve çok başarısız diyenler içerisinde de %13.8 ile ilk sıradadır. Yetiştiricilerin üye oldukları birliklerin başarı durumlarını değerlendirmeleri arasında bir farklılık olduğu Khi Kare analizi sonucu tespit edilmiştir.

Birliklerini başarılı bulan grup içerisinde DKKYB üyesi yetiştiriciler %49.6 ile ilk sırada yer almaktadır ve diğer iki birlik üyelerinin toplamına yakın bir orandır. Bu sonuç DKKYB'nin Bakanlık desteği ile çalışma bölgesinde yürüttüğü 'Halk Elinde Islah' projesinden kaynaklandığı yüz yüze anket çalışmaları esnasında yetiştiriciler tarafından ifade edilmiştir. Yetiştiriciler çalışma alanında bu proje ile DKKYB'ni özdeşleştirmiş durumdadır. Fikir beyan etmeyen grup içerisinde de DKKYB üyeleri %61.5 ile çok yüksek bir orana sahiptir. Aynı şekilde projede yer alamayanlar ile birlik faaliyetlerine uzak olan yetiştiricilerin yanıtları nedeniyle bu oranın bu kadar yüksek çıktığı söylenebilir. Fikir beyan etmeyenler içerisinde DSYB üyeleri %6.4 ile diğer birliklere göre çok düşük bir orandadır. DSYB üyelerinin %48.9'u birliklerini başarısız bulduklarını beyan ederek diğer birliklerden ayrılmışlardır. DSYB açısından üyelerinin pazarlamak istedikleri ürününü özelliği düşünüldüğünde sonuç şaşırtıcı değildir. Süt günlük pazarlanması gereken ve depolanması oldukça zor bir üründür.

Yine suni tohumlama hizmeti zaman kaybetmeksizin yerine getirilmesi gereken bir hizmettir ve buradaki aksamalar birliğin yetiştiricilerin gözünde başarılı olmasını zorlaştırmaktadır.

Isparta'da yapılan bir çalışmada, ildeki DSYB üyelerinin %68.22'sinin verilen hizmetlerinden memnun olmadığı için üyelikten istifa ettiğini görülmüştür. Aynı çalışmada üyelerin %59.4'ü beklentilerinin karşılanmadığını, %20.3'ü ise beklentilerinin karşılandığını belirtmiştir (Akkurt ve Köknaroğlu, 2016). Aydoğan ve

Yulafçı (2014) tarafından Samsun'da yapılan çalışmada, tarımsal örgüt size göre başarılı mıdır sorusuna evet diyenlerin oranı %51.8 olarak bulunmuştur.

Uşak'ta yapılan çalışmada damızlık yetiştirici birliklerini başarılı ve çok başarılı bulanların oranı %6.6, başarısız ve çok başarısız bulanların oranı ise %25.7'dir (Sağlam, 2013). Üreticilerin tarımsal üretici örgütlerine üye (ortak) olmaktan doğan memnuniyet dereceleri incelendiğinde çok memnunum diyenler %6.9, memnunum diyenler %32.2, kısmen memnunum diyenler %24.4, memnun değilim diyenler %11.4 ve hiç memnun değilim diyenler ise %12.8 oranındadır (Sağlam, 2013).

Edirne'de yapılan çalışmada ise birliğin genel faaliyetleri hakkında üyelerin %63'ü memnuniyet ifade etmiştir (Karaturhan ve ark., 2014). Farklı illerde yapılan çalışmalarda üretici örgütlerinin başarıları ile ilgili olarak üreticilerin çok farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir (Akkurt ve Köknaroğlu, 2016. Aydoğan ve Yulafçı, 2014. Sağlam, 2013. Karaturhan ve ark., 2014).

Yetiştiricilerin faaliyet alanları ile ilgili gelecekte yatırım yapmakla ilgili soruya verdikleri yanıtlar Çizelge 5.20'de verilmiştir.

Çizelge 5.20. Yetiştiricilerin yatırım yapmakla ilgili düşünceleri

Yatırım Yapma Durumu		Yetiştirici Birlikleri			TOPLAM
		DSYB	KKYB	AYB	
Evet	Sayı	53	95	46	194
	Grup içindeki %	27.3	49.0	23.7	100.0
	Birlik içindeki %	56.4	56.5	43.0	52.6
	Genel %	14.4	25.7	12.5	52.6
Hayır	Sayı	33	58	46	137
	Grup içindeki %	24.1	42.3	33.6	100.0
	Birlik içindeki %	35.1	34.5	43.0	37.1
	Genel %	8.9	15.7	12.5	37.1
Karasızım	Sayı	8	15	15	38
	Grup içindeki %	21.1	39.5	39.5	100.0
	Birlik içindeki %	8.5	8.9	14.0	10.3
	Genel %	2.2	4.1	4.1	10.3
Genel	Sayı	94	168	107	369
	Toplam %	25.5	45.5	29.0	100.0
$\chi^2= 6.070$		SD= 4		p değeri=0.194	

Yetiştirici birliklerine üye yetiştiricilerin toplam %52.6'sı faaliyet alanları ile ilgili yatırım yapmayı düşündüklerini %37.1'i yatırım yapmayacaklarını, % 10.3'ü ise yatırım konusunda kararsız olduklarını bildirmiştir. Yatırım kararları ile üye olunan birlikler arasında istatistiksel olarak bir farklılık görülmemiştir. Yetiştiricilerin yatırım kararları verirken kendi faaliyetleri dışında diğer faktörleri de gözettileri söylenebilir.

Yetiştiricilerin eğitim durumları ile üye oldukları birliklerin genel kurullarına katılımları Çizelge 5.21'de gösterilmiştir.

Çizelge 5.21. Yetiştiricilerin eğitim durumlarına göre genel kurullara katılım durumu

Eğitim Durumu		Hepsine	Çoğuna	Çok azına	Hiçbirine	Toplam
Eğitimi yok	Sayı	0	0	3	10	13
	Grup içindeki %	0.0	0.0	23.1	76.9	100.0
	Katılım durumu %	0.0	0.0	3.9	6.9	3.5
	Genel %	0.0	0.0	0.8	2.7	3.5
İlköğretim	Sayı	43	59	44	98	244
	Grup içindeki %	17.6	24.2	18.0	40.2	100.0
	Katılım durumu %	63.2	74.7	57.1	67.6	66.1
	Genel %	11.7	16.0	11.9	26.6	66.1
Lise	Sayı	17	14	25	32	88
	Grup içindeki %	19.3	15.9	28.4	36.4	100.0
	Katılım durumu %	25.0	17.7	32.5	22.1	23.8
	Genel %	4.6	3.8	6.8	8.7	23.8
Yüksek öğretim	Sayı	8	6	5	5	24
	Grup içindeki %	33.3	25.0	20.8	20.8	100.0
	Katılım durumu %	11.8	7.6	6.5	3.4	6.5
	Genel %	2.2	1.6	1.4	1.4	6.5
Genel	Sayı	68	79	77	145	369
	Toplam %	18.4	21.4	20.9	39.3	100.0

Çizelge incelendiğinde eğitimi olmayan üyelerin birlik yönetimlerinin ve gelecek dönemde yapılması planlanan çalışmaların belirlendiği genel kurullara katılım konusunda diğer üyelere göre çok geride kaldıkları görülmektedir. Bu grupta genel kurulların hepsine veya çoğuna katılıyorum diyen hiçbir üyenin bulunmadığı görülmektedir.

Genel kurulların tamamına katılanlara bakıldığında yükseköğretim mezunları %33.3 lük bir oranla kendi içlerinde en yüksek oranlı grubu oluşturmaktadır. Hiçbirine

katılmıyorum diyenlerin oranının yetiştiricilerin eğitim seviyeleri arttıkça azaldığı görülmektedir (sırasıyla %76.9, 40.2, 36.4, ve 20.8 dir). Eş deyişle, eğitim seviyesinin yüksekliği genel kurullara katılımı olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Uşak'ta yapılan çalışmada genel kurullara hiç katılmayanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Genel kurulların hepsine katılanlardan ortaöğretim mezunu üreticilerin oranı diğerlerine göre bir miktar daha fazladır (Sağlam, 2013).

Tabloda ortaya çıkan değerler Ki-kare testi için uygun olmadığından eğitim durumları ile yetiştiricilerin genel kurullara katılımları arasında bir farklılık olup olmadığını görebilmek için Kruskal-Wallis testi yapılmış ve sonuçlar Çizelge 5.22'de verilmiştir.

Çizelge 5.22. Yetiştiricilerin genel kurullara katılımının eğitim durumuna göre farklılaşması Kuruskall-Wallis testi tablosu

Eğitim durumu	N	Sıra Ort.	SD	χ^2	p
Eğitimi yok	13	271.38	3	14.184	0.003
İlköğretim	244	185.02			
Lise	88	184.69			
Yükseköğretim	24	139.13			
Toplam	369				

Eğitim seviyeleri ile üyelerin genel kurullara katılımı arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Yetiştiricilerin eğitim durumları ile genel kurullara katılımı arasında görülen anlamlı farklılığın hangi eğitim gruplarından kaynaklandığını görebilmek için yetiştiriciler eğitim durumlarına göre ikişerli olarak Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Yapılan testin sonuçları Çizelge 5.23'de verilmiştir.

Gruplar arasında eğitim seviyesine bağlı farklılık arttıkça genel kurullara katılım oranı eğitimliler lehine değişmektedir.

Çizelge 5.23. Yetiştiricilerin eğitim durumları ve genel kurullara katılımları Mann Whitney U testi tablosu

Genel Kurul	Birlik	N	Sıra Sayıları		Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	P
			Ortalama	Toplam				
Grup 1	Eğitimi yok	13	185,62	2413,00	850,000	30740,000	-2,966	,003
	İlköğretim	24	125,98	30740,00				
Grup 2	Eğitimi yok	13	72,42	941,50	293,500	4209,500	-2,978	,003
	Lise	88	47,84	4209,50				
Grup 3	Eğitimi yok	13	27,35	355,50	47,500	347,500	-3,619	,000
	Yükseköğretim	24	14,48	347,50				
Grup 4	İlköğretim	24	166,56	40641,50	10720,500	14636,500	-,021	,983
	Lise	88	166,32	14636,50				
Grup 5	İlköğretim	24	137,48	33544,00	2202,000	2502,000	-2,094	,036
	Yükseköğretim	24	104,25	2502,00				
Grup 6	Lise	88	59,53	5238,50	789,500	1089,500	-1,962	,050
	Yükseköğretim	24	45,40	1089,50				

Yetiştiricilerin gelir durumlarına göre birliklerin genel kurullarına katılımını gösterir tablo Çizelge 5.24'de verilmiştir. Çizelge 5.24'e bakıldığında 50.000 TL den aşağı gelir olanların %50'den fazlası genel kurulların hiçbirine katılmadığını belirtmektedir. Toplamda ise yetiştiricilerin %39.3'ü genel kurulların hiçbirine katılmamaktadır.

Genel kurulların tamamına katıldığını beyan edenlerin oranı %18.4'tür ve bunun içerisinde en yüksek oranı %47'1 ile 50.000 TL'den az geliri olanlardır.

Ki- kare analizinin sonuçlarına göre ise yetiştiricilerin gelir grubu ile genel kurullara katılım arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Yetiştiricinin genel kurula katılımı gelir grubundan bağımsız değildir.

Daha az gelire sahip yetiştiricilerin genel kurullara katılımı daha yoğundur. Yetiştiricilerin gelirleri arttıkça genel kurullara katılım oranlarının düştüğü görülmektedir. Bu yetiştiricilerin işletmeleri daha küçüktür ve büyük işletme sahibi yetiştiricilere göre başka bir gelir kaynağına sahip değildirlere. Bu nedenle tek gelir kaynakları olan faaliyetleri ile daha çok ilgili oldukları söylenebilir.

Büyük işletme sahiplerinin iş yoğunluğunun fazla olduğu ve yetiştiricilik faaliyetleri dışında uğraşlarının da olduğu çalışma sahasında gözlemlenmiştir.

Çizelge 5.24. Yetiştiricilerin gelir durumlarına göre genel kurullara katılım durumu

Gelir Durumu (TL)		Katılım Durumu				Toplam
		Hepsine	Çoğuna	Çok azına	Hiçbirine	
0-50.000	Sayı	32	27	32	92	183
	Toplam içindeki %	17.5	14.8	17.5	50.3	100.0
	Grup içindeki %	47.1	34.2	41.6	63.4	49.6
	Genel %	8.7	7.3	8.7	24.9	49.6
50.001-100.000	Sayı	23	28	33	42	126
	Toplam içindeki %	18.3	22.2	26.2	33.3	100.0
	Grup içindeki %	33.8	35.4	42.9	29.0	34.1
	Genel %	6.2	7.6	8.9	11.4	34.1
100.001+	Sayı	13	24	12	11	60
	Toplam içindeki %	21.7	40.0	20.0	18.3	100.0
	Grup içindeki %	19.1	30.4	15.6	7.6	16.3
	Genel %	3.5	6.5	3.3	3.0	16.3
GENEL	Sayı	68	79	77	145	369
	Toplam %	18.4	21.4	20.9	39.3	100.0
$\chi^2= 30.139$		SD= 6				p =0.000

Gelir grubunun ardından yetiştiricilerin mesleki deneyimlerine göre üye oldukları birliklerin genel kurullarına katılımları incelenmiş ve buna ilişkin sonuçlar Çizelge 5.25’de verilmiştir.

Çizelgede, deneyim arttıkça genel kurullara katılımın arttığı görülmektedir. Yetiştiricilerin mesleki deneyim durumları ile genel kurullarda görev almaları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık olup olmadığını görebilmek için Ki- kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ise yetiştiricilerin mesleki deneyimi ile genel kurullara katılımları arasında bir farklılık olduğu görülmektedir.

Yetiştiricinin genel kurula katılımı mesleki deneyiminden bağımsız değildir. Bu durum en yüksek katılım oranı olan 26 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip yetiştiricilerden kaynaklandığı söylenebilir. Bu yetiştirici grubu hayatının önemli bir bölümünü mevcut yetiştiricilik faaliyeti ile geçirmiştir ve bu faaliyetini meslek olarak benimsemiş olduğu

görülmektedir. Dolayısıyla mesleki örgütünün genel kurullarına daha az deneyimli gruplara göre daha fazla ilgi göstermektedirler.

Çizelge5.25. Yetiştiricilerin mesleki deneyimlerine göre genel kurullara katılım durumu

Deneyim (Yıl)		Katılım Durumu				Toplam
		Hepsin	Çoğun	Çok azına	Hiçbirine	
0-5	Sayı	3	2	5	18	28
	Toplam içindeki %	10.7	7.1	17.9	64.3	100.0
	Grup içindeki %	4.4	2.5	6.5	12.4	7.6
	Genel %	0.8	0.5	1.4	4.9	7.6
6-15	Sayı	15	18	26	50	109
	Toplam içindeki %	13.8	16.5	23.9	45.9	100.0
	Grup içindeki %	22.1	22.8	33.8	34.5	29.5
	Genel %	4.1	4.9	7.0	13.6	29.5
16-25	Sayı	19	29	24	42	114
	Toplam içindeki %	16.7	25.4	21.1	36.8	100.0
	Grup içindeki %	27.9	36.7	31.2	29.0	30.9
	Genel %	5.1	7.9	6.5	11.4	30.9
26+	Sayı	31	30	22	35	118
	Toplam içindeki %	26.3	25.4	18.6	29.7	100.0
	Grup içindeki %	45.6%	38.0%	28.6	24.1	32.0
	Genel %	8.4%	8.1%	6.0	9.5	32.0
GENEL	Sayı	68	79	77	145	369
	Toplam %	18.4	21.4	20.9	39.3	100.0
$\chi^2=21.438$		SD= 9				p =0.011

Birliklere üye yetiştiricilerin eğitim durumlarına göre birlik yönetim kurullarında görev alma durumları Çizelge 5.26'da verilmiştir. Birliklerin yönetimlerinde görev alanların büyük çoğunluğu (%62.7) ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Eğitimi olmayanların ise hiç görev almadıkları görülmektedir.

Yükseköğretim mezunlarının içerisinde de birliklerin yönetimlerinde görev almayanların oranının (%87.5) oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bu grup içerisinde tam zamanlı olarak başka bir işte çalışanların oranı oldukça yüksektir.

Sonuç olarak birliklerin görev ve sorumluluklarına dair bilgi düzeyleri daha yüksek olmasına rağmen vakit ayıramadıkları için yönetim kurullarında görev alamadıklarını beyan etmişlerdir.

Lise mezunu olanların içerisinde birliklerin yönetimlerinde görev almayanların oranı da %81.8'dir. Toplam üyelerin % 86.2'si birlik yönetimlerinde görev almamışlardır.

Çizelge 5.26. Yetiştiricilerin eğitimlerine göre yönetimde görev alma durumu

Eğitim Durumu		Yönetimde Görev Alma		Toplam
		Evet	Hayır	
Eğitimi yok	Sayı	0	13	13
	Grup içindeki %	0.0	100.0	100.0
	Görev alma %	0.0	4.1	3.5
	Toplam %	0.0	3.5	3.5
İlköğretim	Sayı	32	212	244
	Grup içindeki %	13.1	86.9	100.0
	Görev alma %	62.7	66.7	66.1
	Toplam %	8.7	57.5	66.1
Lise	Sayı	16	72	88
	Grup içindeki %	18.2	81.8	100.0
	Görev alma %	31.4	22.6	23.8
	Toplam %	4.3	19.5	23.8
Yükseköğretim	Sayı	3	21	24
	Grup içindeki %	12.5	87.5	100.0
	Görev alma %	5.9	6.6	6.5
	Toplam %	0.8	5.7	6.5
Genel	Sayı	51	318	369
	Toplam %	13.8	86.2	100.0

Yetiştiricilerin eğitim durumu ile birliklerin yönetimlerinde görev alma durumlarına arasında bir farklılık olup olmadığını görebilmek için Kruskal-Wallis testi yapılmıştır. Çizelge 5.27'deki test sonuçlarına bakıldığında istatistiksel olarak bir fark olmadığı görülmektedir. Ancak eğitim seviyesi yüksek olanların düşük olanlara oranla yönetim kurullarında daha az yer aldıkları yönetimdeki işlerin daha çok ilköğretim mezunları tarafından yerine getirildiği söylenebilir.

Çizelge 5.27. Yetiştiricilerin birliklerin yönetim kurullarında görev almalarının eğitim durumuna göre farklılaşması Kuruskall-Wallis testi tablosu

Eğitim durumu	N	Sıra Ort.	SD	χ^2	p
Eğitimi yok	13	210.50	3	3.617	0.306
İlköğretim	244	186.30			
Lise	88	176.95			
Yükseköğretim	24	187.44			
Toplam	369				

Yetiştiricilerin gelirlerine göre birlik yönetimlerinde görev alma durumları Çizelge 5.28’de verilmiştir.

Çizelge 5.28. Yetiştiricilerin gelirlerine göre yönetimlerde görev alma durumu

Yönetimde Görev Alma		Faaliyet Geliri (TL)			Toplam
		0-50.000	50.001-100.000	100.001+	
Evet	Sayı	27	18	6	51
	Toplam içindeki %	52.9	35.3	11.8	100.0
	Grup içindeki %	14.8	14.3	10.0	13.8
	Genel %	7.3	4.9	1.6	13.8
Hayır	Sayı	156	108	54	318
	Toplam içindeki %	49.1	34.0	17.0	100.0
	Grup içindeki %	85.2	85.7	90.0	86.2
	Genel %	42.3	29.3%	14.6	86.2
GENEL	Sayı	183	126	60	369
	Toplam %	49.6	34.1	16.3	100.0
$\chi^2 = 0.892$		SD= 2			p =0.640

Çizelge 5.28'de genel kurullara katılım açısından gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık görünmemektedir. Genel olarak birliklerin yönetimlerinde görev alma oranı ise %13.8 olarak tespit edilmiştir. Ki- kare analiz sonuçlarına göre yetiştiricilerin gelirleri ile birliklerin yönetim kurullarında görev alma arasında bir farklılık yoktur. Ancak geliri yüksek olan grubun yönetim kurullarında görev alma oranlarının daha az gelire sahip gruplara göre biraz daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durum büyük işletme sahiplerinin iş yoğunluğu ile açıklanabilir.

Yetiştiricilerin sosyo-ekonomik yapıları ile ilgili bilgilere ulaşmayı amaçlayan anket bölümünün son sorusu ucu açık olarak hazırlanmış ve yetiştiricilerden faaliyet alanlarına göre sorunlarını sıralamaları istenmiştir. Burada yetiştiricilerin belirttikleri ve genel olarak tüm yetiştiricileri etkilediği düşünülen sorunlar 3 farklı birlik üyeleri için ayrı ayrı ele alınmıştır.

İlk olarak DSYB üyeleri tarafından belirtilen, sığır yetiştiricilerinin sorunları toparlanmıştır. Sığır yetiştiricilerinin çok büyük bir bölümü kullandıkları girdilerin çok pahalı olduğunu belirtmektedir. Kesif yem, mazot, gübre ve veterinerlik hizmetleri başta olmak üzere girdilerin çok pahalı olduğunu beyan eden üreticiler buna karşın başta süt olmak üzere ürünlerinin hak ettiği değeri bulamadığından şikâyet etmişlerdir.

Hayvancılık piyasasındaki istikrarsızlığın yanı sıra, yetiştiriciler, damızlık materyal bulma sorunu yaşadıklarını ve suni tohumlama hizmetlerinden etkin olarak yararlanamadıklarını belirtmektedirler. Koruyucu sağlık hizmetlerinin düzensiz olduğu ve aşılama çalışmalarına rağmen salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadelede istenen sonuçlara ulaşamadığı söylenmektedir. Desteklemelerin yetersizliği ve birlikler aracılığı ile dağıtıldığı dönemlerde yetiştiricilerin eline ulaşmadan eridiği yine sıkça dile getirilen problemler arasındadır.

Yörede etkin ve yaygın pazarlama organizasyonlarının olmaması, birliklerin bu anlamda yeterince çaba sarf etmemesi ürünleri pazarlamayı zorlaştırmaktadır. Ürünlerin çiftlik avlusundaki fiyatları ile marketlerin raflarındaki fiyatları arasındaki fark rahatsız edici derecede yüksek bulunmaktadır. Ayrıca birliklerin çiftçi örgütü olmasına karşın kar amacı güden şirketler gibi faaliyet göstermeye çalışmalarından rahatsızlık duyulduğu beyan edilmiştir. Sığırcılık işletmeleri, işletme sermayesi bulma konusunda da sıkıntılar yaşamaktadır.

DKKYB üyelerinin en temel problemi ise çoban bulunmaması olarak ortaya çıkmaktadır. Yetiştiricilik tekniği açısından çok daha fazla meraya bağımlı olan koyun yetiştiricileri, meraların yetersiz ve kalitesiz olduğunu beyan etmişlerdir. Meraların farklı amaçlar için kullanıma açılması koyun yetiştiriciliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Koyun yetiştiriciliği geleneksel ağıl tipi olarak bilinen yeterli hava ve ışıktan yoksun ağıllarda yapılmaktadır. Bu tarz ağılların daha çok köy yerleşim alanları içerisinde bulunması da yetiştiricilerin zaman zaman köy sakinleri ile problemler yaşamasına neden olmaktadır. Modern ağılların çok az olması koyun yetiştiriciliği için bir başka problem olarak dile getirilmektedir

Yem bitkisi yetiştirmek için ihtiyaç duyulan mazot ve gübre gibi girdilerin yanı sıra veterinerlik hizmetlerinin pahalı olması koyun yetiştiricileri açısından da zorlayıcı faktörlerdir. Koyun yetiştiricilerinin önemli bir bölümü devlet desteklerini yetersiz bulmaktadır.

Genel olarak hayvancılık piyasasındaki istikrarsızlık koyun yetiştiricileri için de ciddi bir sorun olarak ortada durmaktadır. Aynı şekilde sığır yetiştiricileri gibi koruyucu

hayvan sağlığı hizmetlerinin yetersiz olduğu ve salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadelede ciddi sıkıntılar yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Daha fazla insan gücü gerektirdiği için özellikle sağım konusundan feragat ettiklerini bu anlamda süt fiyatlarının ve koyun sütü piyasasının da etkin olmamasının kararlarında etkili olduklarını beyan eden yetiştiriciler bulunmaktadır. Yine yetiştiricilerin önemli bir kısmı yapağının herhangi bir ekonomik değeri olmadığını, yok pahasına ellerinden çıkardıklarını bildirmişlerdir.

Arı yetiştiricilerinin dile getirdikleri problemler sığır ve koyun yetiştiricilerine göre farklılaşmaktadır. AYB üyelerinin hemen tamamı ürettikleri balın kalitesini ispat edememekten şikâyet etmektedir. Piyasada bol miktarda sahte bal bulunduğunu ve çabalara rağmen engellenemediğini beyan eden AYB üyeleri kendi balları için bireysel anlamda analiz yaptırmanın çok pahalı olduğunu, birliklerin bu yönde bir çabası ve pazarlama organizasyonu bulunmadığını bildirmişlerdir. Kaliteli ve güvenli temel petek ve döllelenmiş ana arı bulmak üretim açısından sıralanan önemli sorunlardır. Bilinçsiz ve yaygın kullanılan pestisitlerin kolonileri ve kaliteli bal üretimini olumsuz etkilediği gibi çevre kirliliğine de sebep olduğu belirtilmektedir.

Hem gezginci hem de sabit arıcılık yapan yetiştiricilerin konaklama konusunda rahatsız oldukları görölmektedir. Arıcıların konaklayacakları bölgelerde koloni sayısının hesaplanmasında hatalar yapıldığı ve bu nedenle belirli bölgelerde kapasitenin üzerinde koloni bulunmasının bal verimini düşürdüğü söylenmektedir. Konaklama yerlerinin altyapıdan yoksun olması ve bazı muhtarların gezginci arıcıları rant kapısı olarak görmesi de arı yetiştiricilerinin belirttiği önemli sorunlardır. Son olarak arı yetiştiricileri devlet desteklerinin ve arı hastalıkları ile mücadelenin yetersiz olduğunu bildirmişlerdir.

5.2. Yetiştirici Birliklerine Üye Olmayı Etkileyen Faktörlere Ait Bulgular

YEM yapısı gereği teorik bir model oluşturmakla başlar. Yetiştirici birliklerine üye olmayı etkileyen faktörleri belirlemek için daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş ve üye olmayı etkileyen gözlenen değişkenler 5 faktör altında toplanarak bir model oluşturulmuştur. Hangi faktör altında hangi gözlenen değişkenlerin olacağı tamamen

teoriye dayalı bir şekilde belirlenmiştir. Bu aşamadan sonra oluşturulan modelin doğrulanıp doğrulanmadığını görmek için model test edilmiştir. Veri analizi sürecinde ilk olarak çalışma kapsamında elde edilen verilerin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır. Bu amaçla doğrulayıcı faktör analizi ve Cronbach's Alpha değerlerine bakılmıştır. DFA her bir faktör için ayrı ayrı yapılmış ve uyum iyiliği değerlerine erişilinceye kadar yani model kabul edilebilir duruma gelinceye kadar analizler tekrarlanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

5.2.1. Ekonomi faktörü gizil değişkeninin göstergelerinin incelenmesi

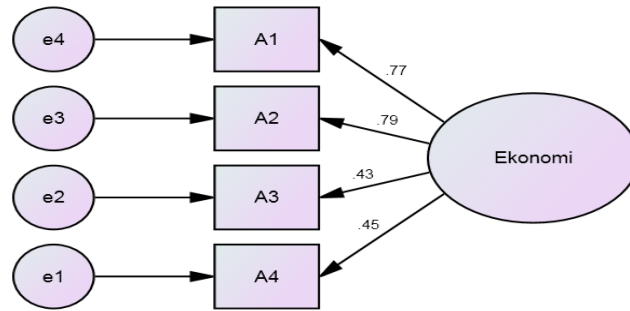
Yetiştiricilerin pazarlama ve girdi temini başta olmak üzere ekonomik anlamda kendilerine katkı sağlayacağını düşündükleri organizasyonlarda yer almaları beklenmektedir. Bu bilgidan yola çıkılarak ekonomik faktörünü oluşturduğu düşünülen gözlenen değişkenler aşağıda verilmiştir;

A1-Birlik sayesinde ürünlerimi daha iyi koşullarda ve daha iyi fiyata pazarlayabiliyorum.

A2-Birlik aracılığı ile daha ucuza girdi temin edebiliyorum.

A3-Birliğe üye olduğum içim üye olmayanlara göre daha fazla maddi destek alıyorum.

A4- Birlik üyeliğim sayesinde üretim ve pazarlama ile ilgili riskleri azaltacağıma inanıyorum.

Şekil 5.1. Ekonomi Faktörüne Ait DFA Sonucu

Ekonomi faktörüne ait 4 gözlenen değişkenin Cronbach's Alpha değeri 0.671 bulunmuştur ve bu değer ölçek güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğunu göstermektedir (İslamoğlu ve Almaçık, 2014). 4 gözlemlenen değişken ile yapılan doğrulayıcı faktör analizi için kurulan hipotezler ve analizin sonuçları aşağıda verilmiştir.

H0: A1, A2, A3, A4 gözlenen değişkenleri EKONOMİ faktörüyle ilişkilidir.

H1: A1, A2, A3, A4 gözlenen değişkenleri EKONOMİ faktörüyle ilişkili değildir.

Ekonomi değişkeni için faktör yükleri Şekil 5.1'de görüleceği üzere 0.43 ile 0.79 arasında değişmektedir. Modele ait uyum iyiliği değerlerinin yanı sıra DFA sonucu görülen tüm yollar istatistiksel olarak anlamlı ve güvenilirdir.

Çizelge 5.29. Ekonomi faktörü uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	2.429
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.297
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	1.215
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.024
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0145
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.992
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.998
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.997
AGFI	$0.90 \leq A GFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.984

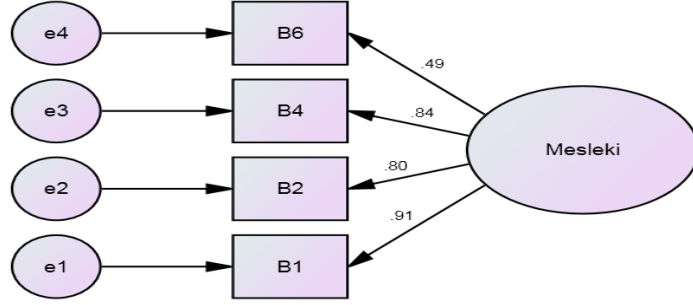
Modele ait uyum iyiliği değerlerinin verildiği Çizelge 5.29'a bakıldığında χ^2 değerinin anlamlı olduğu ve Ki Kare/sd'nin 3'ün altında ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir. RMSEA, NFI, CFI, GFI ve AGFI değerlerinin tamamı iyi uyum sınırları içerisindedir. Sonuç olarak Ho: A1, A2, A3, A4 gözlenen değişkenleri EKONOMİ faktörüyle ilişkilidir hipotezi kabul edilir. Oluşturulan tek faktörlü model DFA sonucu kabul edilmiştir. Pazarlama faaliyetlerinin, girdi temininin, devletin doğrudan desteklerinin ve örgütlülük halinin üretimle ilgili riskleri azaltmaya katkı sağlayacağı inancının ekonomi faktörü ile ilgili olduğu ve bu faktör altında toplanabileceği görülmektedir.

5.2.2. Meslek faktörü gizil değişkeninin göstergelerinin incelenmesi

Yetiştirici birlikleri ekonomik olduğu kadar mesleki birlikler olarak da kabul edilmelidir. Bu ön kabul ile bir meslek örgütünden beklenen faaliyetler meslek faktörü altında toplanmıştır.

B1- Birlik, üretim faaliyetlerimizle ilgili her türlü sorunumuza çözüm arıyor ve yol gösteriyor

- B2- Birlik üyesi olarak yenilikleri daha kolay takip edebileceğimi düşünüyorum.
 B3- Birliğin sunduğu danışmanlık ve yayım hizmetlerinden yararlanıyorum
 B4- Birlikten üretime yönelik teknik destek alabiliyorum
 B5- Birlik işletme bilgilerim düzenli olarak tutuluyor
 B6- Birlik, diğer üyeler ile sosyal ilişkiler geliştirme ve dayanışma olanağı sağlıyor.

Şekil 5.2. Meslek Faktörüne Ait DFA Sonucu

Meslek faktörüne ait 6 gözlenen değişkenin Cronbach's Alpha değeri 0.908 bulunmuştur. Ancak 6 gözlenen değişken ile yapılan DFA'nın model uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir sınırların dışındadır. Bu nedenle B3- Birliğin sunduğu danışmanlık ve yayım hizmetlerinden yararlanıyorum ve B5- Birlik işletme bilgilerim düzenli olarak tutuluyor, gözlenen değişkenleri analizden çıkarılarak analiz tekrar edilmiş ve hipotezler şu şekilde kurulmuştur.

H0: B1, B2, B4, B6 gözlenen değişkenleri MESLEK faktörüyle ilişkilidir.

H1: B1, B2, B4, B6 gözlenen değişkenleri MESLEK faktörüyle ilişkili değildir.

Modelin kabul edilebilir değerlere sahip olduğu yapı Şekil 5.2 de gösterilmiştir. Analiz tekrarında kalan 4 gözlenebilen değişkene ait Cronbach's Alpha değeri 0,845 bulunmuştur ve bu değer ölçek güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014).

Meslek değişkeni için faktör yükleri 0.49 ile 0.91 arasında değişmektedir. Modele ait uyum iyiliği değerlerinin yanı sıra DFA sonucu görülen tüm yollar istatistiksel olarak anlamlı ve güvenilirdir.

Çizelge 5.30. Meslek faktörü uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin uyumu
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	8.456
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.015
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	4.228
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.094 (orta)
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0209
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.988
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.991
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.989
AGFI	$0.90 \leq A GFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.946

Modele ait uyum iyiliği değerleri Çizelge 5.30'da verilmiştir. Çizelgeye bakıldığında χ^2 değerinin anlamlı olduğu ve Ki Kare/sd'nin 5'in altında ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir. RMSEA değeri orta dereceli uyumu göstermektedir. SRMR, NFI, CFI, GFI ve AGFI değerlerinin tamamı iyi uyum sınırları içerisindedir.

Analiz sonucu H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Teorik olarak oluşturulan 6 maddeli meslek faktörü doğrulanmamış ve revize edilerek 4 maddeyi içeren hali doğrulanmıştır.

Birliklerden eğitim almadım diyenlerin oranı %69.4'tür. Bu sonuca bakıldığında B3 ifadesinin modelden çıkmış olması anlamlı görünmektedir. Birlikler üyeleri için en önemli yayım organizasyonlarından biri olmak durumundadır.

İşletmelerin kayıtlarının tutulması noktasında birlikler yeterince aktif değildir. Bu konu araştırma süresince ziyaret edilen işletmelerde gözlenmiştir. Yetiştiriciler daha çok kendi kayıtlarını tutmakta ve ancak yolları düştüğünde birliklere bu kayıtları vermektedir. Sonuç olarak işletmelerden düzenli ve doğru veri toplanamadığını belirtmek gerekir. B5 değişkeninin yetiştiriciler tarafından bu şekilde değerlendirildiği söylenebilir.

5.2.3. Birlik faktörü gizil değişkeninin göstergelerinin incelenmesi

Güçlü ve organize bir tüzel kişiliğin varlığının üyelik ve örgütlenme üzerinde olumlu etkisi olacağı savıyla böyle bir faktör oluşturulmuştur.

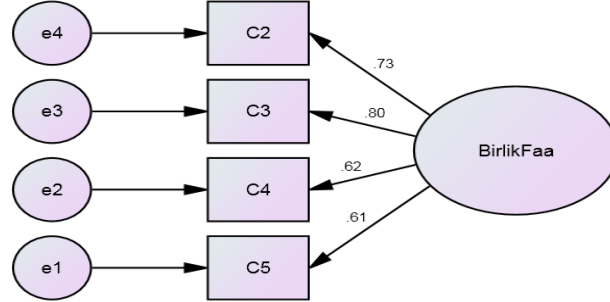
C 1-Birlik personelinin üreticilere olumlu yaklaşımı üye olmamda etkili oldu

C 2-Birliğin yöneticilerini tanyorum ve samimiyetlerine güveniyorum

C 3-Birliğin faaliyetlerini görüyorum ve takdir ediyorum.

C 4-Birlik, kaynakların ortak kullanımını organize ediyor.

C 5-Mesleki faaliyet dışında da üye olmanın avantajlarından yararlanıyorum.

Şekil 5. 3. Birlik Faktörüne Ait DFA Sonucu

Birlik faktörüne ait 5 gözlenen değişkenin Cronbach's Alpha değeri 0.826 bulunmuştur. Ancak 5 gözlenen değişken ile yapılan DFA'nın model uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir sınırların dışındadır. Bu nedenle C 1-Birlik personelinin üreticilere olumlu yaklaşımı üye olmamda etkili oldu, gözlenen değişkeni analizden çıkarılarak DFA ve güvenilirlik analizleri tekrarlanmış ve hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H0: C2, C3, C4, C5 gözlenen değişkenleri BİRLİK faktörüyle ilişkilidir.

H1: C2, C3, C4, C5 gözlenen değişkenleri BİRLİK faktörüyle ilişkili değildir.

C1 değişkeni çıkarılarak yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha değeri 0.782 bulunmuş ve bu değer ölçek güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğunu göstermektedir.

Birlik Faaliyetleri değişkenine ait faktör yükleri 0.61 ile 0.80 arasında değişmektedir. Modele ait uyum iyiliği değerlerinin yanı sıra DFA sonucu birlik faaliyetleri değişkenine ait görülen tüm yolların istatistiksel olarak anlamlı ve güvenilir olduğu görülmektedir.

DFA ya ait model uyum iyiliği değerleri Çizelge 5.31'de verilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı gibi model bu haliyle kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine sahiptir. Bu

sonuçla birlikte C2, C3, C4, C5 gözlenen değişkenleri BİRLİK faktörüyle ilişkilidir şeklinde kurulan Ho hipotezi kabul edilmiştir. Modelden çıkarılan tek değişken birlik çalışanları ile ilgili olmaktadır. Yetiştiricilerin tüzel kişiliğin kendisini ve yöneticilerini ön plana aldıkları söylenebilir. Birlik çalışanları bu noktada istatistiksel olarak bir farklılık oluşturmamaktadır. C1 ifadesi ile ilgili olarak, birlik personeli ile üyelerin üye olma aşamasına kadar çok fazla karşılaşmadıklarının gözlemlendiğini belirtmek gerekir. Aynı zamanda danışmanlık yapan birlik çalışanlarının da varlığı bu ifadenin dışında değerlendirilmelidir.

Çizelge 5.31. Birlik faktörü uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin uyumu
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	4.024
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.134
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	2.012
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.052
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0191
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.990
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.995
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.994
AGFI	$0.90 \leq A GFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.972

5.2.4. Demokrasi ve örgütlenme faktörü gizil değişkeni göstergelerinin incelenmesi

Türkiye’de Tarım sektörünün küçük aile işletmelerinden oluşması ve kitle iletişim araçlarındaki gelişmeye paralel olarak demokrasi ve örgütlenme bilincinin artmış olması teorik olarak böyle bir faktörün oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Demokrasi ve örgütlenme faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

D1- Birlik üyesi olduğum için aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalmıyorum.

D2- Birlik, sektörde sesimizi duyurabileceğimiz bir araçtır.

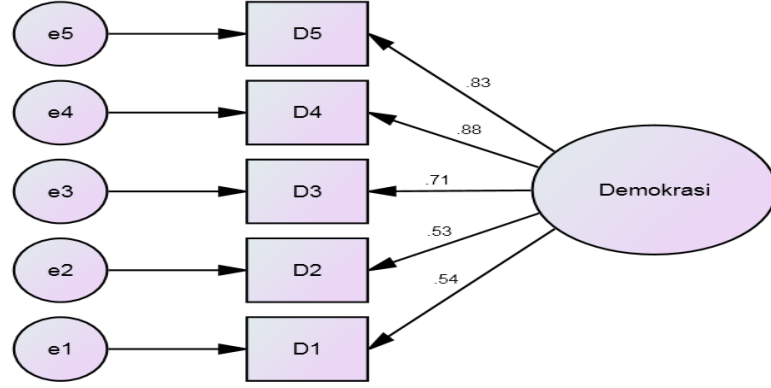
D3-Birliğin güç odaklarından (siyaset, mezhep vb.) bağımsız bir örgüt olduğunu düşünüyorum.

D4- Birlik içerisinde söz ve karar hakkım var.

D5- Birlik tüm üyelere eşit yaklaşıyor.

Şekil 5.4'te görülen demokrasi ve örgütlenme değişkenine ait faktör yükleri 0.53 ile 0.88 arasında değişmektedir. Modele ait uyum iyiliği değerlerinin yanı sıra DFA sonucu demokrasi ve örgütlenme değişkenine ait görülen tüm yolların istatistiksel olarak anlamlı ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Şekil 5.4. Demokrasi ve Örgütlenme Faktörüne Ait DFA Sonucu

Model için kurulan hipotezler;

H0: D1, D2, D3, D4, D5 gözlenen değişkenleri DEMOKRASİ ve ÖRGÜTLENME faktörüyle ilişkilidir.

H1: : D1, D2, D3, D4, D5 gözlenen değişkenleri DEMOKRASİ ve ÖRGÜTLENME faktörüyle ilişkili değildir.

Demokrasi ve örgütlenme faktörüne ait 5 gözlenen değişkenin Cronbach's Alpha değeri 0,830 bulunmuştur ve bu değer ölçek güvenilirliğinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (İslamoğlu ve Alınçık, 2014).

Çizelge 5.32. Demokrasi ve örgütlenme faktörü uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin uyumu
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	12.505
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.028
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	2.501
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.064
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0263
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.983
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.989
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.987
AGFI	$0.90 \leq A \leq GFI \leq$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.961

Faktöre ait gözlemlenen değişkenler ile yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucu da uyum iyiliği değerleri modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

DFA ya ait model uyum iyiliği değerleri Çizelge 5.32'de verilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı gibi model bu haliyle kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine sahiptir. RMSEA, SRMR, NFI, CFI, GFI ve AGFI değerlerinin tamamı iyi uyum sınırları içerisindedir. Bu sonuçla birlikte D1, D2, D3, D4, D5 gözlenen değişkenleri DEMOKRASİ ve ÖRGÜTLENME faktörüyle ilişkilidir şeklinde kurulan Ho hipotezi kabul edilmiştir. Teorik olarak kurulan tek faktörlü model veri tarafından doğrulanmıştır. Çalışma alanındaki yetiştiriciler birliğin kendilerini aracı ve tefecilerden koruyabileceğine ve birlik aracılığı ile seslerini duyurarak kendilerini ifade edebileceklerine inanmaktadır denilebilir.

5.2.5. Sosyal ve çevre faktörü gizil değişkeni göstergelerinin İncelenmesi

İnsan sosyal bir canlıdır ve belirli bir çevrede var olmaktadır. Çevresi ile etkileşim halindedir. Dolayısıyla sosyal ve çevresel faktörler örgütlenme konusunda çok önemli yer tutar. Bu doğrultuda oluşturulan faktöre ait gözlenebilen değişkenler şu şekildedir;

F1- Ailem üretici örgütlenmesi konusunda beni teşvik ediyor.

F2- Eğitim düzeyim üyelik kararında etkili oldu.

F3- Yörede diğer yetiştiricilere öncü olmak için üye oldum.

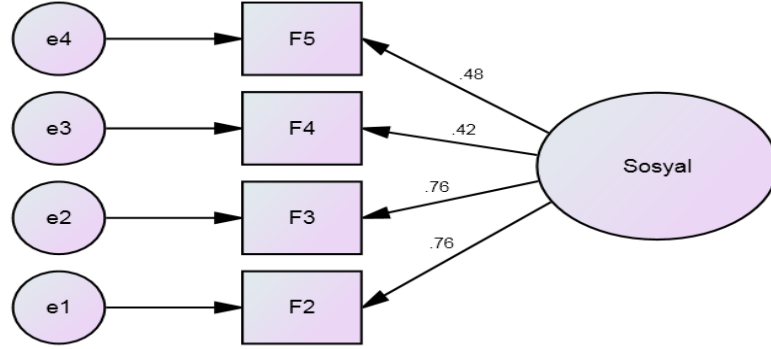
F4- Birliğe üye olmamda kitle iletişim araçları (TV, İnternet, Gazete vb.) etkili oldu.

F5- Birlik üyesi olmak kendimi daha iyi ve güvende hissetmemi sağlıyor.

Sosyal ve Çevresel olarak adlandırılan faktöre ait 5 gözlenen değişkenin Cronbach's Alpha değeri 0.775 bulunmuştur. Ancak 5 gözlenen değişken ile yapılan DFA'nın model uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir sınırların dışındadır. Bu nedenle F1- Ailem üretici örgütlenmesi konusunda beni teşvik ediyor, gözlenen değişkeni analizden çıkarılarak DFA ve güvenilirlik analizleri tekrarlanmış ve hipotezler aşağıdaki gibi kurulmuştur.

H0: F2, F3, F4, F5 gözlenen değişkenleri SOSYAL ve ÇEVRESEL faktörüyle ilişkilidir.

H1: F2, F3, F4, F5 gözlenen değişkenleri SOSYAL ve ÇEVRESEL faktörüyle ilişkili değildir.

Şekil 5.5. Sosyal ve Çevresel Faktörüne Ait DFA Sonucu

F1 değişkeni çıkarılarak yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha değeri 0.701 bulunmuş ve bu değer ölçek güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğunu göstermektedir.

Şekil 5.5'te verilen sosyal ve çevresel faktörler değişkenine ait faktör yükleri 0.42 ile 0.76 arasındadır. Modele ait uyum iyiliği değerleri ve DFA sonucu sosyal ve çevresel faktörler değişkenine ait görülen tüm yolların istatistiksel olarak anlamlı ve güvenilir olduğu görülmektedir.

DFA ya ait model uyum iyiliği değerleri ise aşağıdaki çizelgede verilmiştir. Çizelge 5.30'da RMSEA, SRMR, NFI, CFI, GFI ve AGFI değerlerinin tamamı iyi uyum sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçla birlikte F2, F3, F4, F5 gözlenen değişkenleri SOSYAL ve ÇEVRESEL faktörüyle ilişkilidir şeklinde kurulan Ho hipotezi kabul edilmiştir.

Tek faktörlü modelden veri tarafından doğrulanmayan tek gözlenebilen değişken; ailem üretici örgütlenmesi konusunda beni teşvik ediyor şeklinde ifade edilen maddedir. Bu durumun anket yapılan yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğunun aile reisi olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışma alanı geleneksel toplumun güçlü olduğu bir yerdir ve aile reisleri genelde kararları kendileri almaktadır.

Çizelge 5.33. Sosyal ve çevresel faktör uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin uyumu
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	2.735
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.255
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	1.368
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.032
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0191
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.990
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.997
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.996
AGFI	$0.90 \leq A \leq GFI \leq$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.982

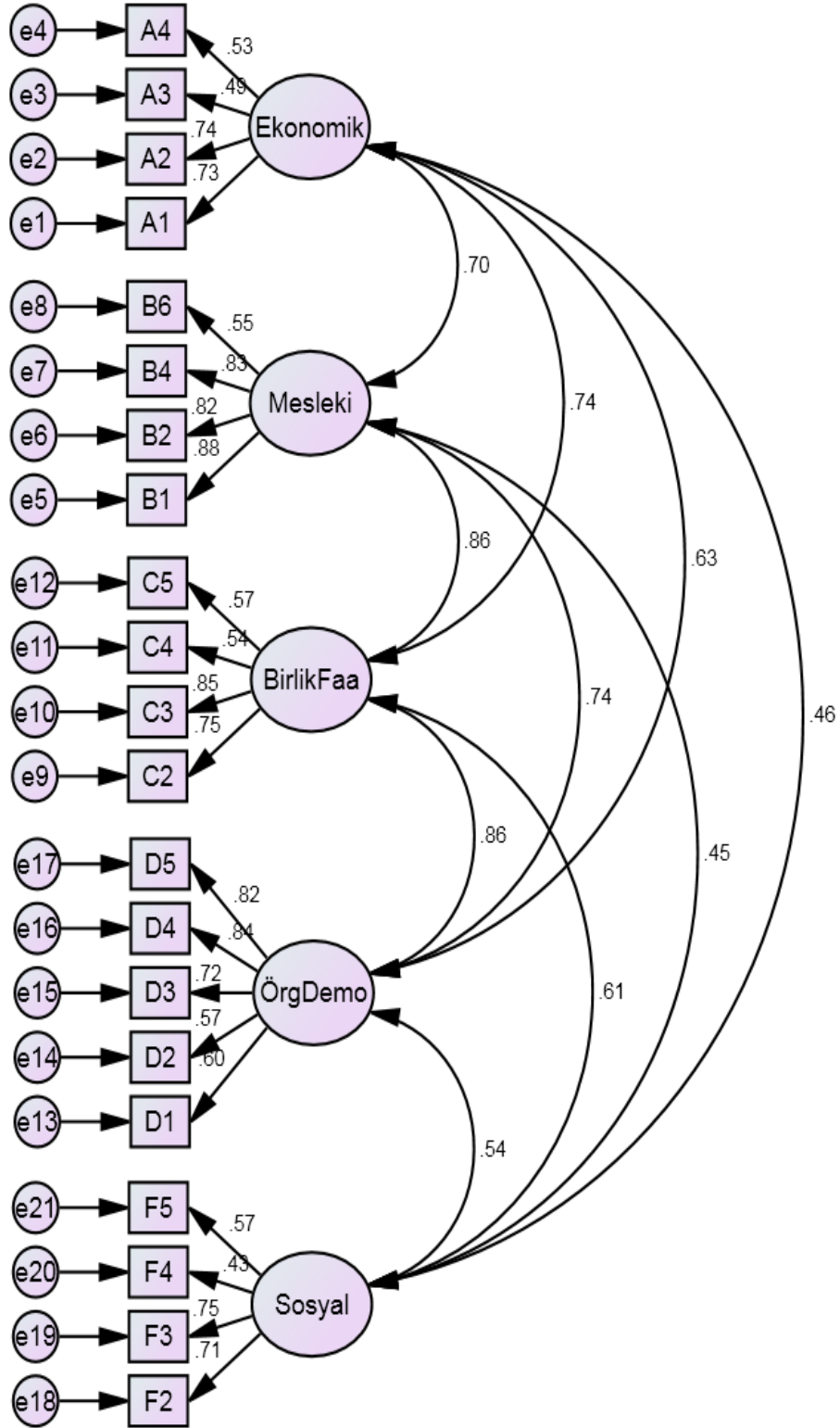
5.2.6. Üyelik değişkenini etkileyen faktörlerin birincil seviye faktör analizi

Ekonomik, mesleki, birlik faaliyetleri, örgütlenme ve demokrasi ve sosyal ve çevresel faktörler olarak isimlendirilen ve yetiştirici birliklerine üye olmayı etkilediği düşünülen faktörlerin tek tek DFA'ları yapıldıktan sonra tüm bu faktörlerin birbirleri ile ilişkilerini gösterecek olan birincil seviye faktör analizi için ulaşılan model aşağıda verilmiştir.

Modelin ilk hali 21 gözlenebilen değişkenden oluşmaktadır. Bu değişkenler ile yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha değeri 0.922 ile yüksek ölçek güvenilirliğini vermektedir.

Birincil seviye DFA sonucu, faktör yükleri ekonomi gizil değişkeni için 0.49 - 0.74, mesleki gizil değişkeni için 0.55 - 0.88, birlik faaliyetler gizil değişkeni için 0.54 - 0.85, örgütlenme ve demokrasi bilinci gizil değişkeni için 0.57 - 0.84 sosyal ve çevresel faktörler gizil değişkeni için ise 0.43 - 0.75 arasında değişmektedir.

Şekil 5.6'ya bakıldığında tüm gizil değişkenler arasında aynı yönlü güçlü ilişkilerin olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki çift yönlü oklar üzerindeki değerler pozitifdir dolayısıyla ilişkinin aynı yönlü olduğunu ve 1 e yaklaşan değerlerde var olan ilişkinin gücünü göstermektedir.

Şekil 5.6. Birincil seviye faktör analizi

İlişkilerin pozitif, aynı yönlü ve güçlü olduğu görüldükten sonra modelin doğrulanıp doğrulanmadığı konusunda karara varmak için elde edilen değerlere bakıldığında χ^2/sd (CMIN/DF) 4.823 ile kabul edilebilir değerler arasında olduğu görülmektedir. Ancak

GFI, CFI, RMSEA gibi değerler iyi uyum ya da kabul edilebilir uyum değerleri arasında değildir.

Çizelge 5.34'de Modelin Şekil 5.6'daki hali ile yapılan analizler sonucu elde edilen regresyon değerlerin görülmektedir. Regresyon değerleri gözlenen değişkenlerin gizil değişkenleri tahmin etme gücünü, bir başka deyişle faktör yüklenimlerini göstermektedir. Çizelgede görülen her ikili ilişki için p değerleri 0,05'ten küçük olduğu için faktör yüklenimlerinin önemli olduğu kabul edilmektedir. P değerleri önemli olması da maddelerin faktörlere doğru yüklendiği anlamına gelmektedir.

Çizelge 5.34. DFA Regresyon değerleri

			Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	P	Standardize Regresyon Değeri
A1	<---	Ekonomik	1.000				.731
A2	<---	Ekonomik	1.029	.087	11.815	***	.740
A3	<---	Ekonomik	.836	.100	8.332	***	.494
A4	<---	Ekonomik	.998	.113	8.860	***	.527
B1	<---	Mesleki	1.000				.881
B2	<---	Mesleki	.997	.050	19.862	***	.821
B4	<---	Mesleki	.955	.047	20.225	***	.830
B6	<---	Mesleki	.590	.053	11.187	***	.548
C2	<---	BirlikFaa	1.000				.746
C3	<---	BirlikFaa	1.054	.064	16.367	***	.853
C4	<---	BirlikFaa	.529	.052	10.139	***	.543
C5	<---	BirlikFaa	.569	.054	10.610	***	.567
D1	<---	ÖrgDemo	1.000				.600
D2	<---	ÖrgDemo	1.030	.112	9.168	***	.570
D3	<---	ÖrgDemo	1.427	.131	10.927	***	.722
D4	<---	ÖrgDemo	1.625	.135	12.056	***	.843
D5	<---	ÖrgDemo	1.646	.139	11.835	***	.817
F2	<---	Sosyal	1.000				.709
F3	<---	Sosyal	1.047	.099	10.599	***	.745
F4	<---	Sosyal	.528	.075	7.006	***	.431
F5	<---	Sosyal	.688	.077	8.951	***	.568

*** Anlamlılık

Faktörlere ait kovaryans değerlerine bakıldığında yine p değerlerinin 0,05'ten küçük yani istatistiksel olarak önemli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu faktörlere ait tüm yollar modelde kalmalıdır.

Çizelge 5.35. DFA Kovaryans değerleri

			Tahmin	Standart Hata	Kritik	P
Ekonomik	<-->	Mesleki	.567	.066	8.540	***
Ekonomik	<-->	BirlikFaa	.502	.061	8.219	***
Ekonomik	<-->	ÖrgDemo	.285	.041	6.965	***
Mesleki	<-->	BirlikFaa	1.010	.102	9.954	***
Mesleki	<-->	ÖrgDemo	.581	.071	8.231	***
Mesleki	<-->	Sosyal	.521	.084	6.193	***
BirlikFaa	<-->	ÖrgDemo	.570	.069	8.235	***
BirlikFaa	<-->	Sosyal	.589	.082	7.166	***
ÖrgDemo	<-->	Sosyal	.347	.055	6.270	***
Ekonomik	<-->	Sosyal	.307	.054	5.705	***

*** Anlamlılık

Çizelge 5.36. DFA Varyans değerleri

	Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	P
Ekonomik	.469	.065	7.265	***
Mesleki	1.391	.133	10.421	***
BirlikFaa	.989	.122	8.077	***
ÖrgDemo	.445	.074	6.050	***
Sosyal	.945	.141	6.719	***
e1	.408	.042	9.625	***
e2	.410	.044	9.412	***
e3	1.015	.081	12.499	***
e4	1.214	.099	12.291	***
e5	.402	.046	8.754	***
e6	.668	.062	10.701	***
e7	.572	.055	10.485	***
e8	1.128	.087	12.990	***
e9	.789	.068	11.658	***
e10	.412	.046	9.048	***
e11	.662	.051	12.961	***
e12	.677	.053	12.878	***
e13	.791	.062	12.657	***
e14	.983	.077	12.791	***
e15	.831	.071	11.787	***
e16	.477	.050	9.478	***
e17	.601	.059	10.242	***
e18	.935	.100	9.316	***
e19	.831	.099	8.378	***
e20	1.157	.091	12.660	***
e21	.941	.081	11.639	***

Ayrıca Çizelge 5.36'daki p değerlerinin de 0,05'ten küçük yani istatistiksel olarak önemli olduğu görülmektedir.

DFA'nın model uyumuna ilişkin sonuçları, modelin Şekil 5.6 da görüldüğü hali ile GFI, CFI, RMSEA gibi değerler açısından iyi uyum ya da kabul edilebilir uyum değerleri arasında değildir.

Bu aşamada standardize edilmiş regresyon katsayıları içerisinde en düşük olan değişkenden başlayarak maddeler modelden tek tek çıkarılmış ve analizler tekrarlanmıştır. Uyum iyiliği değerleri ve model kabul edilebilir seviyeye geldiğinde sonuçlar yorumlanmıştır.

Şekil 5.6'da verilen modelin uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir seviyeye gelinceye kadar toplam 8 gözlemlenebilen değişken modelden çıkarılmıştır. Modelden çıkarılan değişkenler ve sonucu etki ettiği düşünülen mevcut duruma dair değerlendirmeler aşağıda modelden çıkarılma sırasına göre verilmiştir.

F4: Birliğe üye olmamda kitle iletişim araçları (TV, İnternet, Gazete vb.) etkili oldu; F4 ifadesi için faktör yükü 0.42, Yine araştırma bölgesindeki yetiştiriciler üzerinde genel olarak medyanın beklenen derecede etkisi olmadığı söylenebilir. Yetiştiricilerin bilgi kaynakları arasında da medya çok düşük bir oranla son sırada yer almaktadır.

A3: Birlik aracılığı ile daha ucuza girdi temin edebiliyorum.

A4: Birliğe üye olduğum için üye olmayanlara göre daha fazla maddi destek alıyorum.

Tek faktörlü DFA incelendiğinde A3'ün 0,43, A4'ün ise 0,45 ile bu faktördeki en düşük faktör yüküne sahip ifadeler olduğu görülmektedir.

Bu sonucu araştırma bölgesinde yeterli bulunmasa da bazı birliklerin bir pazarlama organizasyonunun varlığı ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Modelden çıkarılan ifadeler bakıldığında destekleme ödemelerinin bir şekilde tüm yetiştiricilere ulaşıyor olması birlikler üzerinden destekleme ödemesini bir politika aracı olarak kullanılmasının yetiştirici birliklerine üye kazandırma konusunda beklenen etkiyi sağlamadığı sonucuna ulaşılabilir. Politika aracı olarak destekleme ödemelerinin kullanılması teorik olarak uygun görülmeyle birlikte pratikte diğer yetiştiriciler ile fark yaratacak bir seviyede olmaması bu aracın etkisini azaltmaktadır. Ayrıca A4'te ifade

edildiği şekli ile üretim ve pazarlama ile ilgili riskleri azaltma konusunda birliklerden beklentiler karşılanmamıştır.

C4: Birlik, kaynakların ortak kullanımını organize ediyor.

C5: Mesleki faaliyet dışında da üye olmanın avantajlarından yararlanıyorum.

C4 ifadesinde belirtilmek istenen ise özellikle dönemsel olarak işletmeler tarafından ihtiyaç duyulan makine ve ekipmanların (örneğin balya makinesi) kullanımınıdır. Birliklerin araştırma bölgesinde bu yönde bir faaliyetine tanık olunmamıştır.

C5 ile ifade edilen durumun modelden çıkarılması ise birliklerin, üyelerinin farklı alanlarda ki gereksinimlerine dair hiçbir çalışmada bulunmadıklarının kanıtı olarak değerlendirilebilir. Araştırma sürecinde aksi bir durum gözlemlenmemiştir.

B6: Birlik, diğer üyeler ile sosyal ilişkiler geliştirme ve dayanışma olanağı sağlıyor; Araştırma süresince gözlemlenen ve araştırma sonucuna B6 ifadesinin modelden çıkarılması şeklinde yansıyan duruma göre birlikler, üyeleri arasında sosyal ilişkileri geliştirecek ve dayanışmayı sağlayacak faaliyetlerde bulunmamaktadır.

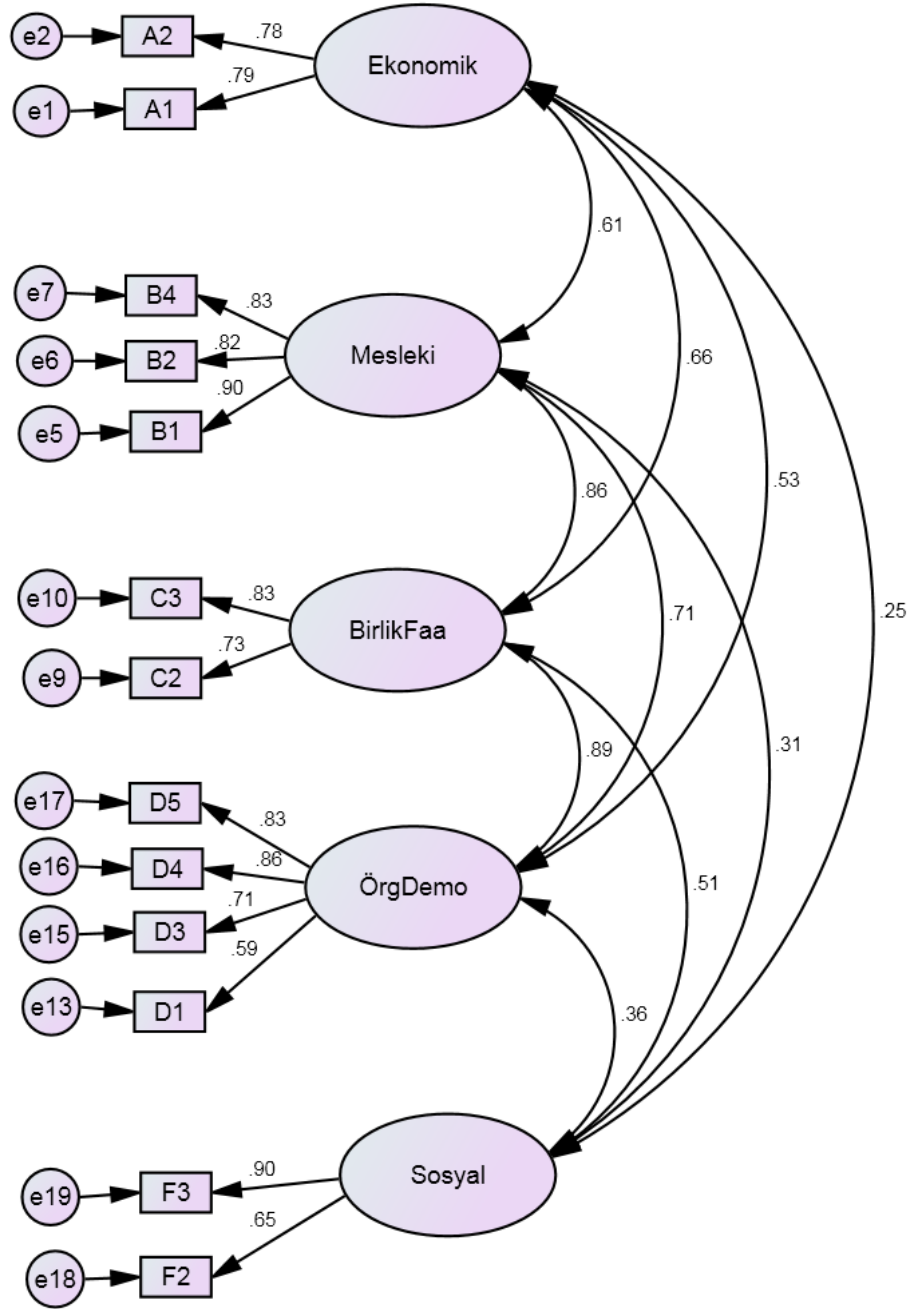
F5: Birlik üyesi olmak kendimi daha iyi ve güvende hissetmemi sağlıyor; F5 için ise 0,48 olarak tespit edilmiştir. . F5 ifadesinin modelden çıkarılmış olması birliklerin yetiştiricilere güven verememesi şeklinde yorumlanabilir. Birliklerin mevcut durumu ve faaliyetleri yetiştiricilerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak oranda değildir.

D2: Birlik, sektörde sesimizi duyurabileceğimiz bir araçtır; Tek faktörlü DFA ve birincil seviye DFA yapıldıktan sonra teorik modelde yalnızca D2 ifadesi çıkarılmıştır. Bu ifadenin faktör yükü tek faktörlü DFA sonucu 0.53 ile diğer ifadeler arasındaki en düşük değere sahiptir. D2 ifadesine yetiştiricilerin olumlu yaklaşmamasının nedeni olarak birliklerin kamuoyuna sorunları ifade etme konusunda yetersiz görmeleridir denilebilir. Tarım sektörü araştırma bölgesinde istihdama en yüksek oranda katkı sağlayan sektördür. Bu yüksek katkıya rağmen sektördeki örgütler aynı derecede görünür olmayı başaramamışlardır.

Tüm bu değişkenler modelden çıkarıldıktan sonra uyum iyiliğinin sağlandığı model Şekil 5.7'de verilmiştir. Bu modeli oluşturan 13 gözlemlenen değişken ile tekrar güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha değeri 0.902 olarak bulunmuştur. Bu değer yüksek ölçek güvenilirliğini ifade etmektedir.

Şekil 5.7'de ekonomik faktörler, birlik faaliyetleri ve sosyal ve çevresel faktörler olarak adlandırılan gizil değişkenlerin her biri ikişer adet indikatöre sahiptir. Mesleki faktörler üç, örgütlenme ve demokrasi faktörü ise dört indikatöre sahiptir.

Standart DFA' da tek gizil değişkenin en az 3 göstergesi varsa model tanımlanmış, iki ve ikiden fazla gizil değişkenin olduğu modelde her bir gizil değişken için en az 2 gösterge varsa model yine tanımlanmış olmaktadır. Araştırma modelinde beş gizil değişken bulunmaktadır bu nedenle modelin tanımlanması ile ilgili herhangi bir problem söz konusu değildir (Kline, 2005).

Şekil 5.7. Düzeltilmiş birincil seviye faktör analizi

Şekil 5.7 üzerinde yer alan standartlaştırılmış parametre tahminleri gizil değişkenlerin gözlenen değişkenlerden ne miktarda etkilendiğini açıklamaktadır. Modelde yer alan tüm yollar istatistiksel olarak anlamlıdır. Tüm gizil değişkenler arasındaki ilişkiler pozitif yani ilişkiler aynı yönlüdür. Gizil değişkenler arasında en yüksek 0.89 ile birlik faaliyetleri ile örgütlenme ve demokrasi arasında iki yönlü ve çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Birlik faaliyetleri ile sosyal faktörler arasındaki ilişki 0.51'dir. Mesleki faktörler ile birlik faaliyetleri arasındaki ilişki 0.86 ile oldukça güçlüdür. Mesleki faktörün örgütlenme ve demokrasi faktörü ile ilişkisi de oldukça güçlü görülmektedir.

Ekonomi faktörünün ilişki gücü sırasıyla birlik faktörü, mesleki, örgütlenme ve demokrasi, en zayıf ilişkisi ise sosyal ve çevresel faktörlerdir.

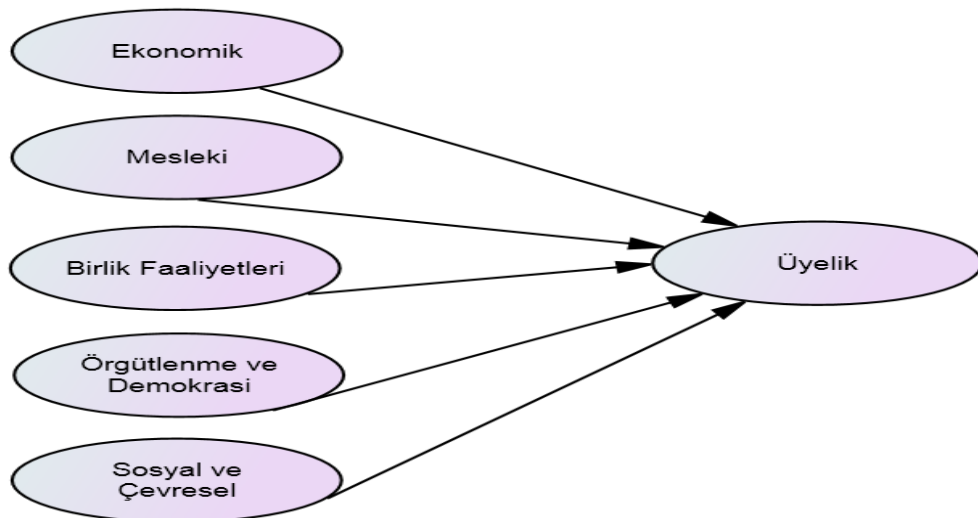
Çizelge 5.37’de birincil seviye faktör analizine ait uyum değerleri verilmiştir. RMSEA değerinin orta derecede uyum gösterdiği, SRMR, NFI, CFI, GFI ve AGFI değerlerinin ise kabul edilebilir uyum değerleri içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 5.37. Birincil seviye faktör analizi uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin uyumu
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	206.561
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.000
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	3.756
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.087
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0563
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.923
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.942
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.921
AGFI	$0.90 \leq A GFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.870

5.2.7. Yapısal eşitlik modelinin uygunluğu

Araştırma kapsamında elde edilen veri ile doğrulanıp doğrulanmadığı araştırılan model Şekil 5.8’de verilmiştir

Şekil 5.8. Yapısal eşitlik modeli

5.2.8. Üyelik faktörü gizil değişkeni göstergelerinin incelenmesi

Tüm gizil değişkenlerin birbirleri ile ve üyelik faktörü ile ilişkilerini gösterecek olan yol analizini tamamlamak için üyelik değişkenine ait DFA'nın yapılması gerekmektedir.

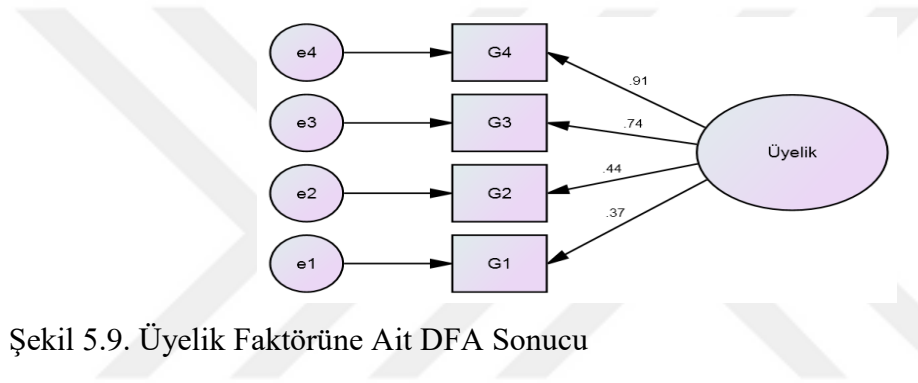
Üyelik faktörü için belirlenen 4 gözlenen değişken şu şekildedir;

G1- Birlik üyeliğinin kredi alırken olumlu yönde katkısı oluyor.

G2- Örgütlü olmanın üreticileri ekonomik olarak daha güçlü yapacağına inanıyorum.

G3- Sivil toplum kuruluşlarına üye olmakta bir sakınca görmüyorum.

G4- Piyasadaki büyük firmalara karşı örgütlenmek gerekiyor.

Şekil 5.9. Üyelik Faktörüne Ait DFA Sonucu

Şekil 5.9'da verilen üyelik değişkenine ait faktör yüklerinin 0.37 ile 0.91 arasında olduğu görülmektedir. Modele ait uyum iyiliği değerleri ve DFA sonucu üyelik değişkenine ait tüm yolların istatistiksel olarak anlamlı ve güvenilir olduğu görülmektedir. Modelin tamamlanması için son gizil değişken olarak tanımlanan üyelik faktörüne ilişkin DFA yapılarak sonuçlar aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 5.38. Üyelik faktörüne ait uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin uyumu
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	8.612
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.013
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	4.306
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.095
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.0345
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.975
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.980
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.988
AGFI	$0.90 \leq A GFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.940

Çizelgede görülebileceği gibi RMSEA değeri 0.095 tir. Bu değer orta dereceli uyuma işaret etmektedir (Çerezci, 2010). NFI, CFI, GFI, AGFI değerlerinin tamamı tablodaki sınırlar ile karşılaştırıldığında iyi uyum olarak değerlendirilmektedir. Ki-kare/sd değeri (CMIN/DF) ise 5'ten küçüktür ve kabul edilebilir bir değerdir (Aydın, 2010).

Faktöre ilişkin kurulan hipotezler.

H0: G1, G2, G3, G4 gözlenen değişkenleri ÜYELİK faktörüyle ilişkilidir.

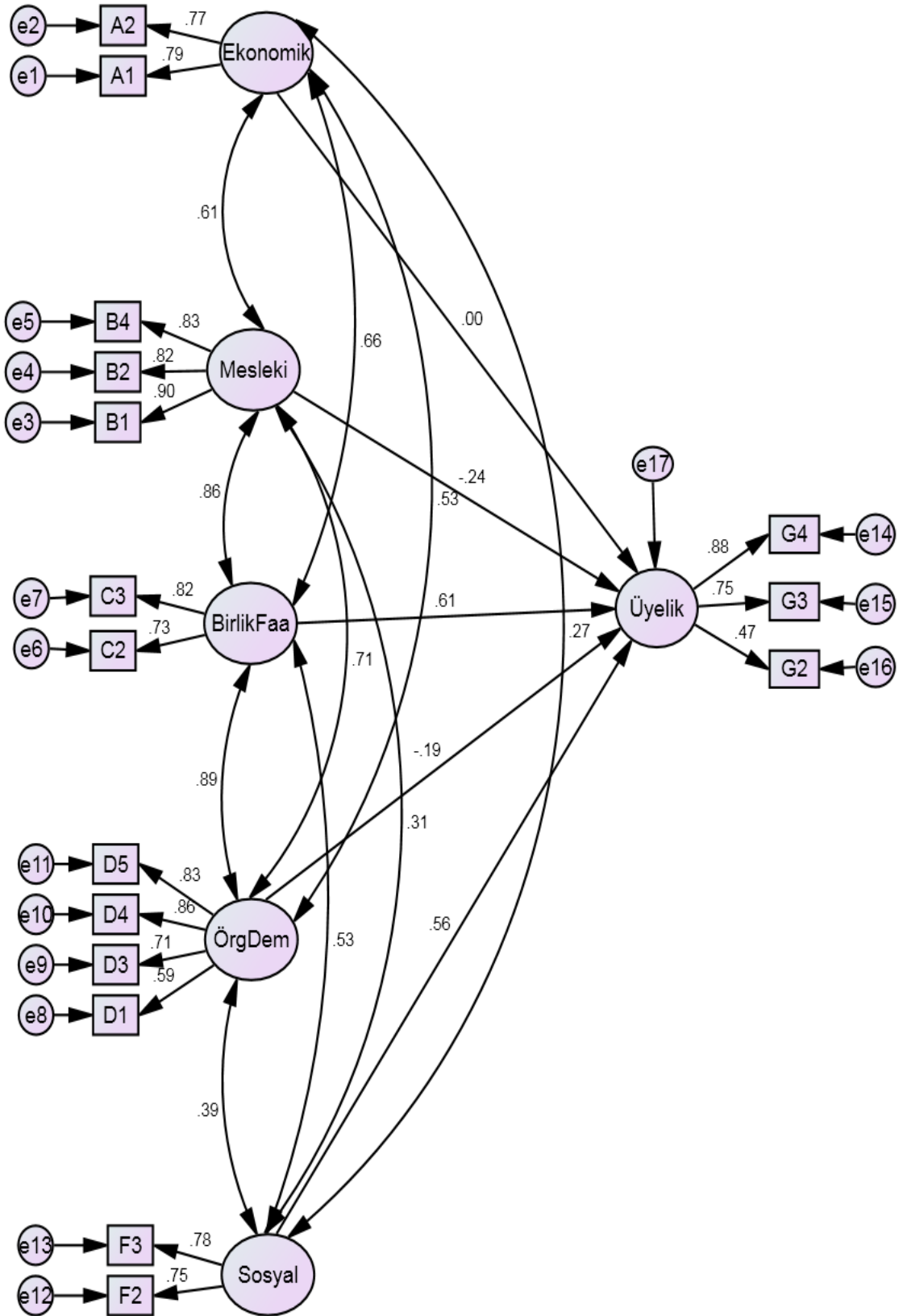
H1: G1, G2, G3, G4 gözlenen değişkenleri ÜYELİK faktörüyle ilişkili değildir.

Üyelik faktörüne ait 4 gözlenen değişkenin Cronbach's Alpha değeri 0,682 bulunmuştur ve bu değer ölçek güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğu anlamına gelmektedir (İslamoğlu ve Alınacı, 2014).

5.2.9. Yol Analizi

Modele ait yol analizi Şekil 5.10'da verilmiştir.

Teorik olarak kurgulanan ve her bir faktör için ayrı ayrı DFA yapıp kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine gelen faktörler Şekil 5.6'da görünen son halini aldıktan sonra ortaya çıkan modele birincil seviye faktör analizi uygulanmıştır. Model, Şekil 5.7'deki hali ile uyum iyiliği değerleri açısından kabul edilebilir seviyede bulunduğundan bu şekli ile yol analizi yapılmıştır. Ancak G1 ifadesinin faktör yükünün 0,37 gibi çok düşük çıkması ve modelin uyum iyiliği değerleri üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle modelden çıkarılmıştır. Modele ilişkin hipotezler oluşturulmuş ve bu hipotezlerde regresyon katsayılarının, yolların anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır.

Şekil 5.10. Yol analizi

Hipotez 1 (H1) :Ekonomik faktörlerin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Hipotez 2 (H2) : Mesleki faktörlerin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Hipotez 3 (H3) : Birlik faaliyetlerinin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Hipotez 4 (H4) : Örgütlenme ve demokrasi bilincinin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Hipotez 5 (H5) : Sosyal ve çevresel faktörlerin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Çizelge 5.39. Yol analizine ait regresyon değerleri

			Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	P
Üyelik	<---	Ekonomik	.005	.159	.033	.974
Üyelik	<---	Mesleki	-.199	.247	-.804	.421
Üyelik	<---	BirlikFaa	.631	.744	.848	.397
Üyelik	<---	ÖrgDem	-.295	.558	-.528	.597
Üyelik	<---	Sosyal	.548	.152	3.605	***
A1	<---	Ekonomik	1.000			
A2	<---	Ekonomik	.997	.094	10.642	***
B1	<---	Mesleki	1.000			
B2	<---	Mesleki	.968	.048	20.036	***
B4	<---	Mesleki	.939	.045	20.803	***
C2	<---	BirlikFaa	1.000			
C3	<---	BirlikFaa	1.037	.066	15.621	***
D1	<---	ÖrgDem	1.000			
D3	<---	ÖrgDem	1.437	.135	10.640	***
D4	<---	ÖrgDem	1.694	.142	11.910	***
D5	<---	ÖrgDem	1.699	.146	11.659	***
F2	<---	Sosyal	1.000			
F3	<---	Sosyal	1.038	.092	11.307	***
G4	<---	Üyelik	1.000			
G3	<---	Üyelik	.978	.072	13.533	***
G2	<---	Üyelik	.584	.068	8.639	***

Modelin istenen uyumu sağladığı görüldüğünde bile değişkenlerin yordama gücünün istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına da bakmak gerekir (Meydan ve Şeşen, 2015). AMOS metin çıktıları, tahminler sekmesinde ulaşılan ve Çizelge 5.39'da verilen regresyon ağırlıklarının yer aldığı tabloya bakıldığında Üyelik← Ekonomik, Üyelik← Mesleki, Üyelik← Birlik Faaliyetleri ve Üyelik← Örgütlenme Demokrasi yollarının anlamlı olmadığı görülmektedir.

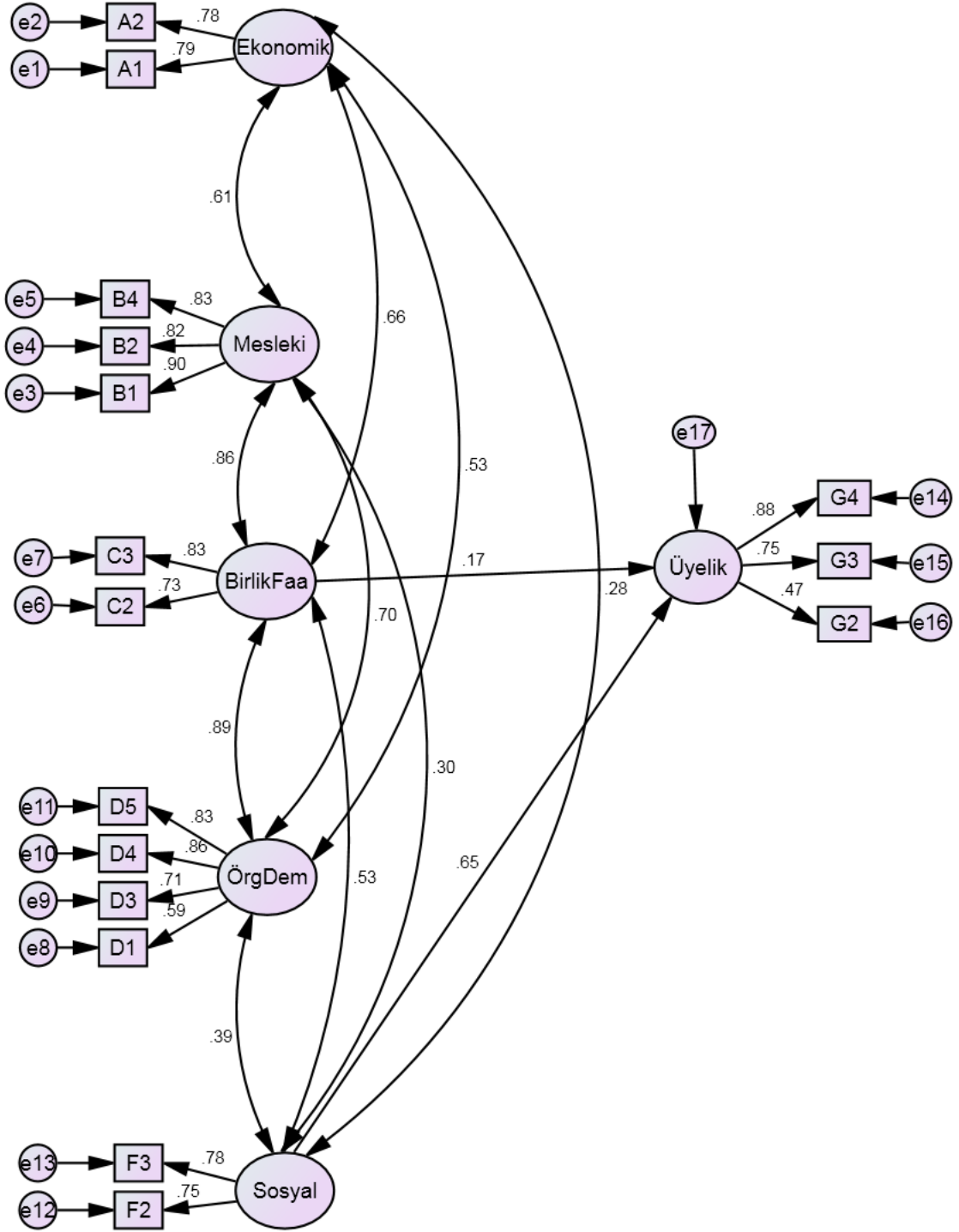
Bu aşamada anlamlı olmayan yollar modelden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Ancak anlamlı olmayan yolların modelden çıkarılması işi her seferinde bir yol olmak üzere yapılmıştır. Modelden çıkarılan her yol diğer yolların anlamlılık seviyelerini etkilemektedir (Meydan ve Şeşen, 2015).

İlk olarak anlamlılık düzeyi en düşük olan Üyelik← Ekonomik yolu modelden çıkarılmış ve analiz tekrar edilmiştir. Tekrarlanan analiz sonucu Üyelik← Örgütlenme Demokrasi yolu en düşük düzeyli yol olarak görülmüş ve bu yol da modelden çıkarılmıştır. Son olarak Üyelik← Mesleki yolu modelden çıkarılmış ve analiz tekrarlandığında diğer tüm yolların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Çizelge 5.40. Modifiye edilmiş yol analizine ait regresyon değerleri

			Tahmin	Standart Hata	Kritik Oran	P
Üyelik	<---	BirlikFaa	.179	.064	2.791	.005
Üyelik	<---	Sosyal	.638	.076	8.351	***
A1	<---	Ekonomik	1.000			
A2	<---	Ekonomik	1.006	.095	10.639	***
B1	<---	Mesleki	1.000			
B2	<---	Mesleki	.968	.048	20.021	***
B4	<---	Mesleki	.939	.045	20.817	***
C2	<---	BirlikFaa	1.000			
C3	<---	BirlikFaa	1.041	.067	15.634	***
D1	<---	ÖrgDem	1.000			
D3	<---	ÖrgDem	1.437	.135	10.638	***
D4	<---	ÖrgDem	1.694	.142	11.911	***
D5	<---	ÖrgDem	1.699	.146	11.659	***
F2	<---	Sosyal	1.000			
F3	<---	Sosyal	1.034	.091	11.384	***
G4	<---	Üyelik	1.000			
G3	<---	Üyelik	.972	.072	13.496	***
G2	<---	Üyelik	.580	.067	8.607	***

İstatistiksel olarak anlamsız olan yollar modelden çıkarıldıktan sonra modelin son hali Şekil 5.11'de verilmiştir.

Şekil 5.11. Anlamsız yollar çıkarıldıktan sonra modelin son hali

Sonuç olarak Hipotez 1 (H1) : Ekonomik faktörlerin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır, Hipotez 2 (H2) : Mesleki faktörlerin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır ve Hipotez 4 (H4) : Örgütlenme ve demokrasi bilincinin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır şeklinde kurulan hipotezler reddedilmiştir. Hipotez 3 (H3) : Birlik faaliyetlerinin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır ve Hipotez 5

(H5) : Sosyal ve çevresel faktörlerin üyelik üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır, kabul edilmiştir.

İstatistiksel olarak anlamsız olan yolların yani reddedilen hipotezlerin modelden çıkarılması modelin uyum iyiliği değerleri üzerinde küçükte olsa olumlu bir etki yapmıştır ve kabul edilen modele ait son uyum iyiliği değerleri Çizelge 5.41'de verilmiştir.

Çizelge 5.41. Modifikasyon sonucu yol analizi uyum iyiliği değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	296.513
P değeri	$0.05 \leq p \leq 1$	$0.01 \leq p \leq 0.05$	0.000
χ^2/sd (CMIN/DF)	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	3.223
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.078
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.106
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0.908
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0.934
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.909
AGFI	$0.90 \leq A GFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.865

Uyum iyiliği değerleri incelendiğinde sadece CFI değerinin 0.934 ile 0.95 değerinden çok az aşağıda olduğu görülmektedir. Ancak modele ait tüm regresyon, korelasyon ve varyans yollarının istatistiksel olarak anlamlı olması göz önüne alındığında bu değer tolere edilebilir bir seviyededir.

Çizelge 5.42. Yol analizine ait standardize edilmiş değerler

Toplam Etkiler		Sosyal	Örg	Birlik	Mesleki	Ekonomik	Üyelik
	Üyelik	.648	.000	.172	.000	.000	.000
Direkt Etkiler		Sosyal	ÖrgDem	BirlikFaa	Mesleki	Ekonomik	Üyelik
	Üyelik	.648	.000	.172	.000	.000	.000
Dolaylı Etkiler		Sosyal	ÖrgDem	BirlikFaa	Mesleki	Ekonomik	Üyelik
	Üyelik	.000	.000	.000	.000	.000	.000

Çizelge 5.42'de verilen toplam etkilere ait standardize edilmiş değerlere bakıldığında sosyal faktörlerin üyelik faktörünü toplam yordama (tahmin) gücünün 0,648, Birlik faaliyetlerinin ise üyelik üzerindeki yordama gücünün 0.172 olduğu görülmektedir.

Üyelik üzerinde dolaylı etkisi olan herhangi bir faktör olmadığı için toplam etkiler ile direk etkilerin eşit olduğu görülmektedir. Sosyal faktörler ve Birlik faaliyetlerinin yetiştirici birliklerinde üyeliği doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Teorik olarak oluşturulan modelde yer alan ve tüm analizler ve modifikasyonlar sonucunda anlamlılığı istatistiksel olarak kabul edilen ve yetiştirici birliklerine üye olmayı etkileyen değişkenler aşağıda listelenmiştir. Her bir değişken için araştırma alanındaki mevcut durum ve araştırma süresince yapılan gözlemlere dayanılarak modelde kalmalarını sağladığı düşünülen koşullar yorumlanmıştır.

Ekonomi faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

A1-Birlik sayesinde ürünlerimi daha iyi koşullarda ve daha iyi fiyata pazarlayabiliyorum: çalışma alanında DSYB tarafından kurulan bir süt toplama organizasyonu vardır ve çalışma alanının genişliğine rağmen önemli sayıda yetiştiriciye ulaşmaktadır. Ayrıca süt toplama ağı gelişmeyi sürdürmektedir. DKKYB ise üyelerine zaman zaman pazarlayacakları kuzular için önderlik etmektedir. Ancak bu durum süreklilik göstermemektedir. AYB ise bu konuda en az aktif olan örgütlenmedir ve ürünlerini birlik aracılığı ile pazarlayanların oranı sadece %1.9'dur.

A2-Birlik aracılığı ile daha ucuza girdi temin edebiliyorum: Birlikler üyelerin bazı girdileri temini konusunda çalışmalar yapmaktadırlar. AYB, döllenmiş ana arı, temel petek ve bazı ilaçları toptan temin ederek üyelerine daha ekonomik koşullarda sunmaktadır. DKKYB ise yürütülen halk elinde ıslah projesi kapsamında çeşitli ilaçlar ve veterinerlik hizmetleri sunmaktadır.

Kamu kurumları ile işbirliği halinde damızlık koç temini çalışmaları da mevcuttur. DSYB, çalışma alanında üyelerin büyük çoğunluğuna suni tohumlama hizmeti sunmaktadır. Süt pazarlama organizasyonunun bir parçası olarak dönem dönem buzağı ve süt yemi sağlamak için çalışmalar yapmaktadır.

Mesleki faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

B1- Birlik, üretim faaliyetlerimizle ilgili her türlü sorunumuza çözüm arıyor ve yol gösteriyor: istenilen düzeyde olmasa da birlikler yetiştiricilerin sorunlarına çözüm

bulmak için iletişim kanallarını açık tutmaktadırlar. Tüm birliklerde konu uzmanı teknik personel istihdam edilmektedir.

B2- Birlik üyesi olarak yenilikleri daha kolay takip edebileceğimi düşünüyorum: birlikler iletişim çağının sunduğu olanaklardan yararlanarak üyelerine ulaşmakta ve bilgilendirmektedir. Çalışma alanında örgütlü tüm birlikler kısa mesaj sistemi ile destekleme ödemelerini, önemli tarihleri ve potansiyel başvuru sahibi olabilecekleri hibe programları konusunda üyelerini bilgilendirmektedir.

B4- Birlikten üretime yönelik teknik destek alabiliyorum: daha önce belirtildiği gibi tüm birlikler konu uzmanı teknik personel istihdam etmektedir. Yetiştiricilerin talebine bağlı olarak üretim teknikleri konusunda teknik personel yetiştiricilere talep ettikleri bilgileri sunmaktadır.

Birlik faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

C2- Birliğin yöneticilerini tanıyorum ve samimiyetlerine güveniyorum: birlik yöneticilerine ve faaliyetlerine güvenin önemine dair tespitlerde bulunan çalışmalar mevcuttur (Xiang ve Sumelius, 2010. Aydoğan ve Yulafçı, 2014., Feng ve ark., 2011). Daha dar ve geleneksel toplumlarda liderlik çok önemli bir rol oynamaktadır dolayısıyla birliklerin yöneticileri yetiştiricilerin üye olması noktasında çok önemlidir. Dürüst ve güvenilir liderlik örgütlenmeyi kolaylaştıran önemli bir faktördür.

C3- Birliğin faaliyetlerini görüyorum ve takdir ediyorum: bu durum bir demonstrasyon faaliyeti gibi de düşünülebilir. Birliklerin üyeler tarafından takdirle karşılanan faaliyetleri yeni üyelerin kazanılmasında ve üyeliklerin devam ettirilmesinde son derece önemlidir.

Demokrasi ve örgütlenme faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

D1- Birlik üyesi olduğum için aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalmıyorum: küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından örgütlü olmak ve piyasadaki aktörlere karşı yalnız olmamak hissi oldukça önemlidir. Üyeler bu bilinçle örgütlere katılmaktadır ve kendilerini yalnız hissetmedikleri oranda üyeliklerini sürdürmektedirler.

D3-Birliğin güç odaklarından (siyaset, mezhep vb.) bağımsız bir örgüt olduğunu düşünüyorum: yetiştiricilerin, mevcut örgütlenmelerin kendi faaliyet alanları için

kurulduğunu başka bir güç odağının himayesinde hareket etmediğini gördüklerinde bu tür örgütlere üye olmakta çekince göstermedikleri gözlemlenmiştir ve araştırma boyunca yetiştiriciler tarafından bu durumun önemi dile getirilmiştir.

D4- Birlik içerisinde söz ve karar hakkım var: yetiştiricilerin kendilerini ifade edebilmeleri ve birliklerin bunu sağlayacak zeminleri oluşturmaları önemlidir. Örgütlerinin kendilerine değer verdiği ve dinlendikleri sürece üyeliklerini devam ettirme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir.

D5- Birlik tüm üyelere eşit yaklaşıyor: yetiştiricilerin sorunlarına odaklanma ve bu sorunları üyeler arasında hiçbir ayırım gözetmeden çözüme çabası yetiştiricilerden takdir görmektedir.

Sosyal ve çevre faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

F2- Eğitim düzeyim üyelik kararında etkili oldu: eğitim arttıkça bilinç ve örgütlenmenin de arttığı bilinmektedir.

F3- Yörede diğer yetiştiricilere öncü olmak için üye oldum: yetiştiricilerin öncü rolü birliklerin örgütlenmesinde ve yayım faaliyetlerinde oldukça önemlidir. Birçok yenilik öncü olabilecek yetiştiriciler üzerinden diğer üyelere ulaşmaktadır.

Üyelik faktörü ile ilgili gözlenen değişkenler,

G2- Örgütlü olmanın üreticileri ekonomik olarak daha güçlü yapacağına inanıyorum: çalışma boyunca yetiştiricilerin örgütlenme konusundaki bilinç düzeyine ve isteklerine tanık olunmuştur. Yetiştiriciler örgütlenmenin, birlikte hareket etmenin kendileri açısından öneminin farkındadır.

G3- Sivil toplum kuruluşlarına üye olmakta bir sakınca görmüyorum: örgütlenmenin önemine dair bilinç burada da görülmektedir. Doğru olduğunu düşündükleri örgütlenmelere katılmalarında herhangi bir engel yoktur. Faaliyet alanları açısından doğru işler yapan birliklerin üye bulma konusunda herhangi bir problemle karşılaşmayacakları düşünülmektedir.

G4- Piyasadaki büyük firmalara karşı örgütlenmek gerekiyor: yetiştiriciler tarım sektörünün yapısı ve kendi durumları hakkında bilgi sahibidirler. Ne yapılması gerektiği konusunda bir fikirleri vardır ve doğru örgütlenme modelleri ve aktif bir yapı gördüklerinde bu tür örgütlenmelere katılmaktan çekinmeyecekleri söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Güçlü bir üretici örgütlenmesi, tarım sektörünün diğer bileşenleri üzerinde de olumlu etkiye sahip olabilecektir. Tarımsal sanayinin motive edilmesi, araştırma geliştirme faaliyetlerinin üreticilerin talepleri ile ve üretimle doğrudan bağlantılı olarak gelişmesi ve en önemlisi tüketiciler açısından güvenilir gıdaya erişim bu olumlu etkilerden birkaçı olabilir.

Örgütsüzlüğün getirdiği yalnız kalma duygusu, korumasız ve dayanışmadan yoksun üreticiler açısından güçlü bir örgütlülüğün birçok sosyal sorunun giderilmesi hiç olmazsa azaltılmasına da katkıda bulunacağı kaçınılmazdır.

Araştırma için kullanılan anketler iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde üreticilerin sosyo ekonomik özelliklerine ait verilere ulaşmak için sorular sorulmuştur. İkinci bölümde ise birliklere üye olmalarını etkileyen faktörlere dair sorulara yer verilmiştir. Bu kısımda her iki bölüm için ulaşılan verilerin analizi ile elde edilen sonuçlara dayanılarak üretici örgütlenmesine katkıda bulunacağı düşünülen önerilere yer verilecektir.

Araştırma kapsamındaki yetiştiricilerin %25.5'ini Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine (DSYB), %29'unu Arı Yetiştiricileri Birliğine (AYB), %45.5'ini ise Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğine (DKKYB) üye yetiştiriciler oluşturmaktadır.

Yetiştiricilerin eğitim durumlarına bakıldığında eğitim seviyesi en yüksek yetiştiriciler AYB üyeleridir. Genel toplamda ise yetiştiricilerin %66'sı ilköğretim mezunu olarak görülmektedir. İlköğretim mezunlarının oranı DSYB üyeleri için %75.5, KKYB üyeleri için %72.6 ve AYB üyeleri için ise %47.7 olarak görülmektedir. Farklı birliklerin üyeleri arasında eğitim seviyeleri açısından ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Birlikler üzerinden yetiştiriciler için hazırlanacak tüm proje, eğitim ve yayım programları vb. faaliyetler birlik üyelerinin eğitim düzeyleri göz önüne alınarak dizayn edilmeli ve yetiştiriciler açısından anlaşılır olmalıdır.

Yetiştiricilerin yaş grupları açısından incelenmesinde %60'a yakınının 40-60 yaş aralığında olduğu, 30 yaş altı yetiştiricilerin %5'i ancak bulabildiği görülmektedir. Kırsal alanda gençlerin istihdamına katkı sağlayacak ve genç yetiştiricileri hayvancılık sektöründe tutacak düzenlemelere ihtiyaç vardır. İş yükünün ağır olduğu kırsal alanda gençlerin evlilik konusunda zorluk yaşadıkları gözlenmektedir. Evli gençlerin bir kısmının ise okul çağına gelen çocuklarına daha iyi bir eğitim sağlamak veya eğitim hayatlarında çocuklarının yanlarında olabilmek için hayvancılık faaliyetlerinden vazgeçerek şehir merkezlerine göç ettikleri bilinmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında genç yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetlerini sürdürebilmeleri çok daha geniş çapta bir planlama ve entegre bir yaklaşım ile ancak olasıdır.

Sosyal güvenlik açısından bakıldığında toplamda %5 civarında yetiştiricinin sosyal güvenlikten mahrum olduğu ve bunların önemli bir kısmının DKKYB üyesi olduğu belirlenmiştir. Koyun yetiştiricileri arasında bu oranın yüksek olmasının nedenleri araştırılmalı ve çözüm için çalışmalar yapılmalıdır. Emekli sandığına bağlı olanların ise önemli bir kısmı AYB üyesidir. Bu durum arı yetiştiriciliğinin doğası ile açıklanabilir. Çalışma kapsamındaki diğer hayvancılık faaliyetlerine göre çok daha az ve dönemsel işgücü gerektirdiği için kamu çalışanları tarafından da arıcılık faaliyetleri yürütülebilmektedir.

Genel olarak yetiştiricilerin mesleki deneyimlerinin oldukça iyi olduğu söylenebilir. Yetiştiricilerin deneyimlerini paylaşabileceği ve aralarında mesleki dayanışmayı artıracakları organizasyonların birlikler tarafından hayata geçirilmesinin başta genç ve deneyimsiz üyeler olmak üzere tüm yetiştiriciler için olumlu sonuçlar doğuracağı söylenebilir. Dışarıdan bir yayımcı müdahalesi ile kabul edilmesi daha çok zaman alacak yeniliklerin, deneyim paylaşımı ile daha kısa sürede kabul edilebileceği düşünülmektedir. Yine yetiştiriciler için hazırlanacak yayım programları bu deneyimlerden yararlanılarak geliştirilmelidir.

Yetiştiricilerin ürünleri pazarlama durumları incelendiğinde, birlik aracılığı ile ürünlerini pazarlayanların %77.5'ini DSYB üyelerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu oran DKKYB'inde %17.5, AYB de ise sadece %5 tir. DSYB'nin araştırma bölgesinde bir süt toplama organizasyonunun olması ürünlerin birlik aracılığı ile pazarlanması üzerinde oldukça etkilidir denebilir. Analizler sonucu üye olunan birlik ile pazarlama

şekli arasında %5 önem seviyesine göre bir ilişki bulunduğu sonucunun bu organizasyondan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Birlikler tarafından bir pazarlama organizasyonu yapıldığında üyelerin ilgi gösterdiği söylenebilir. Araştırma bölgesi oldukça geniş bir coğrafyayı kapsamasına karşın kurulan süt toplama ağı DSYB üyelerinin %33'üne ulaşmaktadır. Arı yetiştiricilerinin en önemli ürünü olan bal bilindiği gibi üzerinde en çok oynanan gıda maddelerinden birisidir. Bu hassas ürün için AYB veya bu alanda faaliyet gösteren arıcılık örgütlerinin sorumluluk alması tüketici üzerinde güven oluşturacaktır. DKKYB üyeleri aracı ve toptancılara en çok ürün satan yetiştiricilerdir. Burada koyun yetiştiriciliğinin kendine has özellikleri olması, kuzuların bir dönem sonra elden çıkarılma zorunluluğu etkilidir.

Birliklerin, yetiştiricilerden ürünleri sadece toplama ve pazarlama değil, katma değer yaratacak süreçleri hayata geçirmeleri gerekmektedir. Çeşitli hibe, eş finansman kaynakları hem araştırma bölgesi için hem de tüm iller için erişilebilir durumdadır. Birlikler bu programlardan yararlanma açısından kapasitelerini artırmalı ve çaba sarf etmelidir.

Yetiştiricilerin kendi faaliyet alanlarında örgütlü birliklerden haberdar olma konusunda aralarında istatistiksel olarak farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Üye olmadan önce birlikten haberdar olduğunu söyleyenler içerisinde en yüksek orana sahip olan DSYB üyeleridir. Bunun nedenlerinden biri birliğin bölgedeki süt toplama organizasyonu diğeri ise üyelerine sunmuş olduğu yapay tohumlama hizmeti olarak gözlenmiştir. Üretici örgütlerinin çalışma bölgelerinde her türlü faaliyetleri bilinirliklerine katkı yapmaktadır. Dolayısıyla bu faaliyetlerin örgütlenme üzerine olumlu etkileri vardır. Yetiştiricilik tekniği açısından gün içerisinde ve yıl içerisinde daha uzun süre mera, otlak ve yaylalarda vakit geçiren koyun yetiştiricilerinin birliklerden haberdar olma konusunda son sırada olmaları anlaşılabilir. Çiftçi örgütleri, üye olabilecek hedef kitleye ulaşmak için yapacakları çalışmalarda faaliyet alanının özelliğine uygun programlar ortaya koymalıdır. Bu tür çalışmalar yaygın üretim tekniğine ve iş yükünün azaldığı dönemlere göre hayata geçirilmelidir.

Genel toplamda yetiştiricilerin birlikler ile ilgili bilgi kaynaklarında ilk sırayı %42.3 ile başka bir çiftçi/çevre seçeneğinin aldığı görülmektedir. Bilgi kaynakları il/ilçe tarım

müdürlükleri olanların oranı ise %35'tir. Birliklerde istihdam edilen danışmanların buradaki oranı %17.6 olarak tespit edilmiştir. Çevresinden bilgi edinen yetiştiricinin doğru bilgiye ulaşması konusunda problemler olabilmektedir. Yetiştiricilerin temas kurduğu diğer yetiştiricilerin bakış açısıyla çiftçi örgütleri hakkında ilk bilgilerini edinmelerinin olumsuz sonuçlar doğurması olasıdır. Birliklerde görevli tarım danışmanlarının ve il/ilçe müdürlüklerinin örgütlenmenin önemi ve birliklerin varlık amaçları ile ilgili doğru ve eksiksiz bilgiyi yetiştiricilere ulaştırmak için daha fazla inisiyatif almaları gerekmektedir.

Yetiştiricilerin birliklere üye olma aşamasında karar vermesinde etkili olan faktörler açısından değerlendirme yapmaları istendiğinde %38.8 ile desteklemelerden yararlanmak için yasal zorunluluk olması ilk sırada yer almaktadır. Birlik kurucuları, arkadaşlar ve danışmanların etkisi birbirine oldukça yakın olup %15 seviyelerindedir. Yukarıda bahsedilen desteklemeler, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yetiştiricilere farklı miktarlarda yapılan ödemeleri tarif etmektedir. Çiftçi örgütleri açısından esas olan kamudan tamamen bağımsız ve kendi ayakları üzerinde durabilen, sürdürülebilir yapılar olmalarıdır. Ancak özellikle Türkiye'de ve benzer durumdaki, çiftçi örgütlenmesinin zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelerde yetiştiricilerin çiftçi örgütlerine üye olmalarını özendirerek politika araçlarının kullanılması doğrudur. Bunun yanı sıra çiftçi örgütlerinin kurucularının ve tarım danışmanlarının üreticilere ulaşma ve ikna etme süreçlerinde daha aktif rol almaları gerekmektedir.

Yetiştiricilerin üye oldukları birliklerin genel kurullarına katılımları aynı zamanda kendi örgütlerine sahip çıkma durumları açısından da bir işaret kabul edilebilir. Araştırma kapsamında birlik genel kurullarının tamamına katılıyorum diyenlerin %47.1'i AYB üyeleridir. Hiçbirine katılmadığını beyan edenlerin içerisinde ise DKKYB üyeleri %42.8 ile ilk sıradadır. Bu yetiştiricilerin önemli bir bölümü yüz yüze anket esnasında aynı zamanda sürü bakıcısı oldukları için genel kurullara katılmadıklarını belirtmişlerdir. Genel değerlendirme sonucu tamamına katılıyorum diyenlerin oranı %18.4, hiçbirine katılmıyorum diyenlerin oranı ise neredeyse %40 tır. Katılım açısından oran oldukça düşüktür. Yetiştiricilerin, üye oldukları birliklerin geleceğini planlayan ve yönetecek olan kurulun seçildiği süreçlere dahil olmaları son derece önemlidir. Tüm yetiştiricilerin bu süreçlere dahil olabileceği yollar oluşturulmalıdır. Bu çalışmada olduğu gibi faaliyet

alanı son derece geniş olan birlikler/çiftçi örgütleri için, üyelerin tamamına genel kurul kararını, yerini ve tarihini bildirmek zorunlu hale getirilmelidir.

Genel kurulların tamamına katılıyorum diyenlerin oranı AYB üyeleri açısından %30 civarında ve DSYB için %13.8, DKKYB üyeleri için %13.7 ile diğer birlik üyelerinin iki katından fazladır. Ki kare testinde üye olunan birlik ile yetiştiricilerin genel kurullara katılımı birbirinden bağımsız değildir sonucuna ulaşılması bu durumu istatistiksel açıdan doğrulamaktadır. Arı yetiştiriciliği, diğer yetiştiricilik dallarına göre daha az mesai ve dönemsel aktivite içermektedir. Dolayısıyla genel kurulların zamanı belirlenirken faaliyet alanına göre görece daha az iş yükünün olduğu dönemlerin dikkate alınması genel kurullara katılımı olumlu yönde etkileyecektir.

Çalışma kapsamında yetiştiricilerin üye oldukları birliklerin yönetim kurullarında görev alma durumları incelendiğinde yetiştiricilerin %13.8'i görev aldığını ifade ederken %86.2'si görev almadığını belirtmiştir. Görev almayanların oranı oldukça yüksektir. Ki kare analizi üye olunan birlik ile yetiştiricilerin birlik yönetim kurullarında görev almaları arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Demokratik örgütlerde üyelerin çoğunluğunun yönetime aktif olarak katılması beklenmektedir. Daha fazla üyenin yönetim kurullarına gönüllü katılımı için teşvik edici önlemler alınmalıdır.

Yetiştiricilerin birliklerin görev ve yetkileri ile ilgili bilgi durumu ve birliklerden eğitim alma durumlarına beraber göz atıldığında, birliklerin görev ve yetkilerini biliyorum diyenler içerisinde en yüksek oranı oluşturan AYB üyelerinin yine en yüksek oranla birlikten eğitim aldım diyen grubu oluşturduğu görülmektedir. Birlik tarafından sağlanan herhangi bir eğitim programına katılmış olmak birlik ile bir temas anlamına gelmektedir ve üyenin birliğini tanıması açısından oldukça önemlidir. AYB üyeleri açısından genel kurullardaki yüksek katılım oranının da birliklerin bu üyeler tarafından bilinmesi sonucuna etki yaptığı düşünülmektedir. Birlikler üyeleri ile teması artıracak çalışmaları organize etmeli ve kendilerini öncelikle üyelere anlatarak işe koyulmalıdır.

Birlikler, üyeleri için en önemli yayım organizasyonlarından biri olmak durumundadır. Çalıştıkları alanı, üyeleri ve yöreyi çok iyi tanıması beklenen birliklerin/çiftçi örgütlerinin bu özellikleri ile öne çıkmaları beklenirken üyeler için eğitim ve yayım programlarında geri kalmış olmaları çok ciddi bir eksikliklerdir. Kendi faaliyet alanlarında

yapılan bilimsel çalışmaların, araştırmaların ve üyeleri ilgilendiren her türlü politik ve ekonomik kararın üyelere ulaştırılması için birliklerin daha fazla sorumluluk almaları gerekmektedir.

Yetiřtiricilerin birlikleri nasıl değerlendirdiğine bakıldığında, çok başarılı bulanların oranı oldukça dūřüktür (%0.8). Başarılı bulanların oranı %32.8, başarısız diyenler ise %37.7'dir. Üye oldukları birlikleri başarısız bulanların içerisinde DSYB üyeleri %48.9 ve çok başarısız diyenler içerisinde de %13.8 ile ilk sıradadır. Birlikler üyelerin dūřüncelerini ve taleplerini dönem dönem küçük çaplı anket çalışmaları ile belirlemeli ve çalışma programlarında bu taleplere yer vermelidir.

Birlik üyelerinin yarısından fazlası faaliyet alanları ile ilgili ilave veya yeni yatırım yatırım yapma kararında olduklarını beyan etmişlerdir. Birlikler, yatırım konusunda üyelerin önlerini açacak çalışmaları hayata geçirmelidir. Gerek pazar araştırmaları ile gerekse teknik olarak yetiştiricileri rahatlatacak ve doğru karar vermelerini sağlayacak çalışmalar yaparak üyelerine sunmalıdır.

Yetiştiricilerin eğitim seviyeleri ile üyesi oldukları örgütlerin genel kurullarına katılımı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Özellikle eğitimi olmayan üyelerin genel kurullara daha az katılım gösterdiği görülmektedir. Daha az eğitilmiş üyelerinde kendilerini ifade edebilmeleri ve birliklerin yönetim mekanizmalarına katılabilmeleri için gerekli önlemler alınmalıdır. Tüm kesimlerin mesleki bilgi birikiminden yararlanılmalı, daha katılımcı ve yenilikçi yöntemler hayata geçirilmelidir. Bunun için resmi organlarda görev almasalar bile düzenli olarak üyelerin görüşlerini paylaşabilecekleri ve önerilerini sunacakları toplantılar organize edilmelidir.

Aynı durum üye yetiştiricilerin gelir grupları için de söz konusudur ve bu alanda da gerekli önlemler alınmalıdır.

DSYB üyeleri sorunlarını sıralarken en çok girdi fiyatlarındaki yükseklikten şikâyetçi olmuşlardır. Yörede, birlik tarafından organize edilen bir girdi temini söz konusu değildir. Böyle bir girdi temin etme çabasının, diğer tüm ekonomik durumlardan bağımsız olarak girdi fiyatlarında küçük de olsa bir dūřüş oluşturacağı açıktır. Damızlık materyal bulma konusunda üyelerin yaşadığı problemleri çözebilmek adına en azından birlikler kendi içerisinde bir organizasyona gitmeli ve ihtiyaç sahipleri ile satıcıları

buluşturmalıdır. Birlikler katma değer yaratacak faaliyetlere yönelerek çiftlik fiyatı ile raf fiyatı arasındaki farkın üreticinin hesabına yazılabilmesi için gerekli önlemleri almalıdır.

Koyun yetiştiricileri arasında dile getirilen en büyük problemlerden birisi çoban bulunamamasıdır. Çobanlara yönelik kamunun dönem dönem bazı destekleri olmuş ancak dönemsel desteklemeler kalıcı bir sonuç yaratmamıştır. Bunlardan en önemlisi çobanlar için uygulanan sigorta desteğidir. Bu desteğin sürekli hale getirilmesi, aylık ücretlerin bir kısmının devlet tarafından karşılanması gibi kapsamı genişletilmiş desteklemeler sorunun çözümüne katkı sunacaktır.

Mera alanlarının amaç dışı kullanıma açılması, yetersiz ve kalitesiz olması en çok koyun yetiştiricilerini olumsuz etkilemektedir. Mevcut mera ıslah projeleri beklenen sonucu vermemiştir. Mera ıslah projelerinin yeni bir anlayışla ele alınması gerekmektedir. Yetiştiricilerin sürülerini meralar için kritik dönemlerde meralardan uzak tutabilmesi için ilave kaba yem desteklemelerinin yapılması meralar üzerindeki baskıyı azaltacak ve meraların toparlanmasına katkı sağlayacaktır. Bazı yörelerde meraların kiraya verilmesi aşamasında mera kapasitelerinin gerçek durumdan farklı hesaplanarak zaten kötü durumda olan meralar için otlatma baskısının daha da arttığı gözlenmektedir. Bu tür hesaplamalar daha özenli yapılmalıdır.

Koruyucu hayvan sağlığı hizmetleri ve programlı aşılama takibi yapılmalı ve bu hizmetlerin zamanında yerine getirilmesi sağlanmalıdır. Birlikler bu konularda ilgili kamu kurumları ile işbirliği içinde olmalıdır.

Söz konusu arı yetiştiriciliği olduğunda sorunlar da doğal olarak farklılaşmaktadır. Arı yetiştiricileri açısından en önemli sorunlardan biri balda kalite tayinidir. Bal doğası gereği taklit edilmeye açık, oldukça önemli bir besin maddesidir. Detaylı analizlerin pahalı oluşu yetiştiricileri bireysel olarak kendi ürünlerinin analizini yaptırarak piyasaya ürün sürmelerini engellemektedir. Birlikler bu anlamda önemli bir rol üstlenebilecek konumdadır. Sadece üyelerin ürünlerinin pazarlanması değil tüketicilerin güvenli gıda talebinin de karşılayıcısı olabilecek durumdadırlar. Bu alanda sorumluluk almaları ve bal da sahtecilikle mücadelede daha aktif olmaları gerekmektedir. Gelişmiş analizleri daha uygun ücretlerle yapabilecek laboratuvarların kurulumu veya üyelerin ballarının

analizinin daha uygun koşullarda anlaşılmalı laboratuvarlar aracılığı ile yaptırabilmeleri için birlikler inisiyatif alabilirler.

Gezginci ve sabit arıcıların hemen hepsi yörelerindeki koloni kapasitelerinin hesaplanmasından şikâyetçidir. Son yıllarda yaşanan küresel iklim değişikliği eski alışkanlıklarla ve gözlemlerle yapılan hesaplamaları doğrulamamaktadır. Flora daha erken zamanda olumsuz etkilenmekte, daha hissedilir hale gelen kuraklıklar kolonilerin belirli bölgelere sıkışmasına neden olmaktadır. Değişen iklim koşullarına göre bölgelerin koloni kapasiteleri yeniden hesaplanmalıdır. Birlikler bu konuda daha bilimsel ve uyarıcı faaliyetlerde bulunmalı, ilgili kurumlar ile işbirliği içinde olmalıdır.

Arı yetiştiricileri tarımsal ilaçların düzensiz ve bilinçsiz kullanımından şikâyetçidir. Bitkisel üretim yapılan alanlarda bitki zararlıları ile mücadelede ilk olarak doğa dostu yöntemler ile mücadele yoluna gidilmelidir. Zorunlu olarak pestisit kullanımı gerekli ise kontrollü şekilde ve yöredeki arı yetiştiricileri ile iletişim halinde kullanımı sağlanmalıdır.

Bu aşamadan itibaren çalışmanın ana hedefi olan yetiştirici birliklerinde üyeliği etkileyen faktörlere dair sonuç ve önerilere yer verilecektir.

Aktif pazarlama faaliyetlerinin varlığı üyeliği olumlu yönde etkilemektedir. Birlikler var olan pazarlama organizasyonlarını geliştirmeli olmadığı yerlerde ise bu organizasyonun kurulması için sorumluluk almalıdır.

Girdi temin edilmesi de yetiştiricilerin örgütlerden beklediği en önemli faaliyetlerden biri olarak kabul edilmektedir. Yetiştiriciler ihtiyaç duydukları girdilerin temin edilmesi durumunda örgütleri ile daha iyi ilişkiler geliştirmektedirler. Girdi temini konusunda birlikler yeterli çabayı göstermelidir. Örgütlü olmanın avantajını kullanarak üyelerine ucuz ve kaliteli girdi temin etmelidirler.

Politika aracı olarak destekleme ödemelerinin kullanılması teorik olarak uygun görülmele birlikte pratikte diğer yetiştiriciler ile fark yaratacak bir seviyede olmaması bu aracın etkisini azaltmaktadır. Örgütlenme seviyelerinin istenen düzeye gelmesi ve

çiftçi örgütlerinin sürdürülebilir bir şekilde var olabilmeleri için bu tür politika araçları kullanılmaya devam edilmelidir.

Birliklerin üyelerini güvende hissedecekleri bir organizasyona ihtiyaç vardır. Risk yönetimi ile ilgili çalışmalar tüm üyelere ulaştırılmalı ve birlikler bu alanda daha aktif rol almalıdır. Piyasadaki riskler başta olmak üzere tüm risk faktörleri ile ilgili üyeleri uyaracak ve önlem almalarına yardımcı olacak düzenlemeler için bakanlık başta olmak üzere kamu ile çalışmak birlikler ve yetiştiriciler açısından olumlu sonuçlar verecektir.

Birlikler yetiştiricilerin sorunlarına çözüm geliştirebilmek ve onlara faaliyet alanları ile ilgili yenilikleri zamanında ulaştırabilmek için ihtiyaç duyulan teknik personelin istihdamını sağlamalıdır. Araştırma kuruluşları ve üniversiteler ile işbirliği yapmalı konuları ile ilgili yenilikleri ulaştırabilmek için gerekli eğitim ve yayım programlarını hazırlamalıdır. Bu yönde gerekli iletişim teknolojilerini kullanmalı ve işletme bilgilerinin düzenli olarak kayıt altına alınması için gerekli organizasyonları yapmalıdır. İşletme bilgilerinin düzenli olarak tutulması karar vericilerin ve yetiştiricilerin doğru adımlar atması konusunda faydalı olacaktır.

Birlikler, yetiştiricilerin birbirleri ve örgütleri ile daha sıkı bağlar geliştirmesi için sosyal faaliyetler organize etmelidir.

Birliklerin personelleri yetiştiricilerin üye yapılması aşamasında daha aktif olarak kullanılmalıdır. Güvenilir bir yönetim organizasyonu örgütlenmeyi kolaylaştıracak ve yetiştiricilerin güvenini kazanacak önemli bir unsurdur. Herhangi bir gerekçe ile bu güveni sarsacak kişilerin yönetimlerde bulunması olumsuz sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu konuda birlikler dikkatli davranmalıdır.

Birlik faaliyetleri görünür olmalıdır. Yapılan tüm faaliyetlerin yöredeki tüm yetiştiricilere ulaştırılması için gerekli çaba gösterilmelidir. Hangi faaliyetlerin ne amaçla yapıldığı yetiştiricilere açık bir şekilde ifade edilmelidir.

Yetiştiriciler tarafından dönemsel olarak ihtiyaç duyulan makine ve ekipmanların ortak kullanımını organize edilmelidir. Birlikler üyelerinin ortak kullanımına yönelik makine-

ekipman parkları oluşturmalıdır. Bu şekilde küçük ve orta byklkteki işletmelerin ihtiyaç duydukları farklı alanlara kaynak ayırmaları sağlanabilir.

Birlikler mesleki faaliyet dışında da yetiştiricilerin yararlanabilecekleri hizmetleri sunmalıdır. Örneğin; sigorta, düğün, cenaze vb. işlerin organizasyonu konularında yetiştiricilerin yanında olmak birlikler açısından olumlu sonuçlar verecektir.

Yetiştiriciler kendilerini piyasa aktörleri karşısında yalnız ve çaresiz hissetmemelidir. Birlikler yelerine ve tüm yetiştiricilere bu güvene verecek şekilde organize olmalıdır. Birlikler yelerinin sesi olmak durumundadır. Faaliyet alanları ile ilgili lobi faaliyetlerini de içermek üzere politikaların oluşturulması noktasında inisiyatif almalı ve düşünceleri hem yetiştiriciler hem de kamuoyu ile paylaşmalıdır.

Birlikler, hiçbir güç odağına bağlı kalmadan, kendi ayakları üzerinde durabilecek bir yapılanmaya gitmeli ve yetiştiricilerin çıkarları ile faaliyet alanlarına odaklanmalıdır. Tüm yetiştiricilerin düşüncelerini ifade edebilecekleri zeminleri hazırlamalıdır. Kk gruplar halinde yetiştiricilerin bulunduğu köylerde toplantılar yapmalı, onları dinlemeli ve taleplerini ilgili yerlere ulaştırmalıdır. yeleri arasında ayırım yapmamalı tüm üyelere eşit yaklaşmalıdır.

Başta ilgili kamu kurumları olmak üzere, birlikler tarafında da yetiştiricilerin örgütlenmeye dair bilincini artıracak çalışmalar yapılmalıdır. Kitle iletişim araçları özellikle internet, birliklerin tanıtımı, örgütlenme ve eğitim faaliyetleri için daha etkin kullanılmalıdır. Birlikler, yeleri ile güven ilişkisine dayalı bir bağ kurmalıdır.

Kk ve orta byklkteki işletmelerin krediye ulaşımını kolaylaştırmak için yerel bankalarla anlaşma zeminleri aranmalı ve bunun için birlikler kendi organizasyonlarının gücünü kullanmalıdır.

Yetiştiricilerin sahip olduğu örgütlenme bilinci kmsenmemeli, faaliyet alanları ile ilgili çalışmalara organize bir şekilde katılım arzularına yanıt verebilecek adımlar atılmalıdır. Bu anlamda kamu kuruluşları daha çok inisiyatif alabilmelidir. Gerektiğinde birliklerden bağımsız olarak yetiştiricileri dinlemeli, üyelerin örgütleri hakkındaki düşüncelerini karar verme süreçlerinde dikkate almalıdır.

Ekonomik, mesleki, birlik faaliyetleri, örgütlenme ve demokrasi, sosyal ve çevresel faktörler olarak belirlenen ve yetiştirici birliklerine üye olmayı etkilediği düşünülen faktörlerin tamamı birbirleri ile ilişkilidir ve bu ilişki aynı yönlü ve oldukça güçlüdür. Dolayısıyla tümünün dikkate alınması bu alanda yapılacak çalışmalar açısından önemlidir.

Araştırmanın amacı yetiştirici birliklerinde üyeliği etkileyen faktörleri bir model olarak ortaya koymaktır. Üretici örgütlenmesi alanında YEM kullanılarak yapılan ilk çalışma olması nedeniyle önemli olmakla birlikte bu alanda yapılacak çalışmalar için önemli bir temel oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Çalışma sonunda veri ile doğrulanmış ve daha önce olmayan bir model ortaya konulmuştur. Bu anlamda orijinal bir sonuca ulaşılmıştır. Ortaya konulan model bundan sonraki çalışmalara temel oluşturabilecek niteliktedir. Farklı bölgelerde test edilip geliştirilebilir ve bu şekilde arzu edilen örgütlenme düzeyine kavuşmaya katkıda bulunabilir.

Teorik modelin ve araştırma sonucu modifiye edilerek elde edilen modelin araştırma bölgesinde elde edilen veriler ile test edildiğini bir kez daha vurgulamak önemlidir. Farklı eğitim düzeyleri, sosyal ve ekonomik yapılar içerisinde yetiştiricilerin farklı tutumlar takınmaları doğaldır. Yukarıda belirtilen ifadelerin yetiştiriciler tarafından algılanması da yöreden yöreye değişiklik gösterebilir. Bu konuda çalışma yapmak isteyen araştırmacıların, ifadelerin oluşturulma tarzı başta olmak üzere çalışma alanlarına ve kendilerinin teoriyi yorumlama durumuna göre modelde değişiklikler yaparak çalışmalarında kullanmaları daha doğru sonuçlar verebilir.

7. KAYNAKLAR

- Abacı, İ. N., Demiryürek, K., Emir, M. ve Yıldırım, Ç., 2015. Factors Affecting the Use of Microcredit among Women Entrepreneurs in the Samsun Province of Turkey. *Anthropologist*, 20(3): 397-406.
- Akkurt, M. ve Köknaroğlu, H., 2016. Isparta İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye Olan ve Olmayan İşletmelerin Performanslarının Karşılaştırılması ve Üreticilerin Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği İle İlişkilerinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 11 (2):79-90, 2016
- Anonim, 2004a, Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme, II.Tarım Şurası, X Komisyon Raporu Ankara.
- Anonim, 2004b, Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040706.htm#2Erişim> (18.02.2018)
- Anonim, 2011.History & Objectives, COPA: European agricultural union. <http://www.copa-cogeca.be/CopaHistory.aspx> (18.02.2018).
- Anonim, 2012a, Co-operatives between Myth and Reality. European Milk Board, Hamm, Germany.
- Anonim, 2012b, Agricultural Cooperatives: Key to Feeding The World. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Rome, Italy.
- Anonim, 2013a, Gıda Sektöründe Değer zinciri Analizi, Kırmızı Et ve Et Ürünleri, Süt ve Süt Ürünleri, Şeker, Türkiye Ekonomik Araştırmalar Vakfı, Ankara.
- Anonim, 2013c, World Farmers' Organizations. <http://www.wfo-oma.org/about-wfo.html> Erişim (21.02.2018)
- Anonim, 2014, Tarımsal Yapıda Etkinlik ve Gıda Güvenliği, Özel İhtisas Komisyonu Raporu Ankara.
- Anonim, 2015. History & Objectives, The dynamic force of European farmers and their cooperatives. <http://www.copa-cogeca.be/CogecaHistory.aspx> (18.02.2018).
- Anonim, 2016. Mevzuat Bilgi Sistemi. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.22801&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=%C4%B1slah4/22> 21.11.2016
- Anonim, 2017f. 2017 yılı Faaliyet Raporu, İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Sivas.
- Anonim, 2017a. <https://viacampesina.org/en/index.php/organisation-mainmenu-44> (19.09.2017).
- Anonim, 2017b. DSYB Ana Sözleşmesi., <http://www.dsymb.org.tr/wp-content/uploads/2017/08/s%C4%B1%C4%9F%C4%B1r-anas%C3%B6zle%C5%9Fme.pdf> (19.01.2018).
- Anonim, 2017c. DKKYB Ana Sözleşmesi <http://albinacmsfile.albinasoft.com/Dosyalar/61/234/LK234D127022017113856O63.pdf> (19.01.2018).
- Anonim, 2017d. AYB Ana Sözleşmesi <http://www.tab.org.tr/wp-content/uploads/2017/02/ar%C4%B1-anas%C3%B6zle%C5%9Fme.pdf> (09.07.2017).
- Anonim, 2017e. <http://www.koykoop.org/roportaj.aspx?id=5011#> (09.07.2017).
- Ateş, V., 2014. Üniversitelerin Bilişim Teknolojileri Risk Yönetim Başarısını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle Modellenmesi. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, B., 2010. Motivasyonu Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle Belirlenmesi: Bir Tekstil İşletmesi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi

- Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Aydoğan, M. ve Yulafçı, A., 2014. Samsun İlindeki Tarımsal Üretici Örgütlerinin Yapısal Sorunları ve Çözüm Önerileri. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun.
- Bayram, N., 2013. Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları. Ezgi Kitabevi, 161 s, Bursa.
- Bilginturan, S. ve Ayhan, V., 2009. Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Hayvansal Üretim Dergisi, 50 (1), 1-8.
- Bolat, A.B., 2009. Firma Performansını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi. (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sayısal Yöntemler Bilim Dalı
- Can, F, M., 2014. A socio-economic analysis of small ruminant breeders' membership relations and organizational effectiveness. Ankara Üniversitesi Veteriner Fak Der Dergisi, 61 : 119-124.
- Can, F, M., ve Sakarya, E., 2012. Dünya ve Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi ve Mevcut Durumu. Veteriner Hek Der Dergisi, 83 (1), 27-36.
- Chamala, S. ve Shinghi, P.M., 2007. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Improving Agricultural Extension. A reference manual. Rome. <http://www.fao.org/docrep/W5830E/w5830e0n.htm>
- Çerezci, E.T., 2010. Yapısal Eşitlik Modelleri ve Kullanılan Uyum İyiliği İndekslerinin Karşılaştırılması. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik, Ankara.
- Çetin, H., 2013. Kamu Ekonomisi Yönünden Türkiye’de Kırsal kalkınma Sürecinde Kooperatifçiliğin Rolü Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği Örneği . (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İzmir.
- Daft, L. R., 2015. Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak. Nobel Yayınları, 632 s, Ankara.
- Demirtaş, M., Kilci, M., Demirtaş, R. ve Saçlı, Y., 2014. Türkiye’de Tarımsal Üretici Örgütlenmesindeki Gelişmeler. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun
- Dursun, Y. ve Kocagöz, E., 2010. Yapısal Eşitlik Modellemesi ve Regresyon: karşılaştırmalı Bir Analiz. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 35, 1-17.
- Ekmen, E, M., 2006. Avrupa Birliği Ortak Piyasa Mekanizmasının Uygulanmasında Çiftçi Örgütlerinin Rolü ve Türkiye İçin Öneriler. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara.
- Eraktan, G. 2001. Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası. Uzel Yayınları, İstanbul.
- Eraktan, G., 2018. AB-Türkiye Üretici Örgütlülüğü ve Değişim. Erişim Tarihi: 16.02.2018;http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/6e6a93212e4482d_ek.pdf?tipi=14&sube=
- Eroğlu, E., 2003. Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Yapısal Eşitlik Modeli İle Analizi. (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ertekin, İ., 2017. Klasik Örgüt Kuramları. Journal of Emerging Economies and Policy. Volume 2 | Issue 2 (64-73).

- Everest, B. Ve Yercan, M., 2014. Hayvancılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Tarımsal Amaçlı Örgütlerin Mevcut Durumu: Türkiye Örneği. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun.
- Falkowski, J. Ve Ciaian, P., 2016. Factors Supporting the Development of Producer Organizations and their Impacts in the Light of Ongoing Changes in Food Supply Chains. EUR 27929 EN; doi:10.2791/21346.
- Feng, L., Nilsson, J., Ollila, P. ve Karantininis, K., 2011. The human values behind farmers' loyalty to their cooperatives. international conference on Economics and Management of Networks, December 1 – 3, 2011, in Limassol, Cyprus.
- Göktolga, Z, G., 2015. İktisadi ve İdari Bilimler için İstatistik. Seçkin Yayıncılık, 376 s, Ankara.
- Grace, G., 2011. Exploring the Determinants of joining Dairy Farmers Cooperatives in Rwanda: A Perspective of Matimba and Isangano Cooperatives. (Master Thesis), master of Arts in Development Studies, International Institute for Social Studies, The Hague, the Netherlands.
- GTHB, 2016a. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Verileri. Kırsal Kalkınma Verileri. <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/TRGM.pdf> (01.11.2016).
- GTHB, 2016b. Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü Verileri. <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/GKGM.pdf>
- Huang, Z., Vyas, V. Ve Liang, Q., 2015. Farmer Organizations in China and India, China Agricultural Economic Review Vol. 7 No. 4, pp. 601-615
- İnan, İ.H., Gülçubuk, B., Ertuğrul, C., Kantürer, E., Baran, E.A. ve Dilmen. Ö. 2000. Türkiyede Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi. [http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/00c563bfd2c48c1_ek.pdf?tipi=14&sube=\(Erişim Tarihi: \(25.12.2016\).](http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/00c563bfd2c48c1_ek.pdf?tipi=14&sube=(Erişim Tarihi: (25.12.2016).)
- İslamoğlu, H.A. ve Almaçık, Ü. 2014. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Beta Yayıncılık, 495 s, İstanbul.
- Karadaş, K., Şahin, K., Ertürk, E. ve Demir, O., 2014. Iğdır İli Tarım İşletmelerinde Örgütlenme Bilincinin Belirlenmesi. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun.
- Karagöz, Y., 2016. SPSS ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler. Nobel Yayınları, 1195 s, Ankara.
- Karaturhan, B., Şevik, T. ve Yıldız, Ö., 2014. Yetiştirici Birliklerinin Tarımsal Kalkınmaya Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Edirne Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Örnek Olayı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 51 (2): 175-184.
- Karlı, B., Bilgiç, A. ve Çelik, Y., 2006. Factors Affecting Farmers' Decision to Enter Agricultural Cooperatives Using Random Utility Model in the South Eastern Anatolian Region of Turkey. Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics, 107 (2): 115–127
- Karlık, A.İ., 2010. Türkiye’de ve Avrupa Birliğinde Tarımsal Örgütlenme Modelleri. (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İktisat Bölümü, Malatya.
- Kaya, M., 2013. Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentisinin Yapısal Eşitlik Modeli ve Chaid Analizi İle Belirlenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama,. (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Kızılaslan, N., 1997. Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

- Kigathi, C.C.W., 2016. Motivating Factors for Dairy Cooperatives Membership in Kenya: A Case of Small Holder Dairy Farmers in Kiambu County. (Yüksek Lisans Tezi), Strathmore University, Strathmore Business Scholl, Nairobi, Kenya.
- Kline, Rex B., 2005. Principles and Practice of Structural Equation Modeling, Guilford Press, 445 s. New York.
- Köroğlu, S., 2003. Avrupa Birliğinde (AB) ve Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme. (AT Uzmanlık Tezi), Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Meydan, H.C. ve Şeşen, H. 2015. Yapısal Eşitlik Modellemesi Amos Uygulamaları. Detay Yayıncılık, 138 s, Ankara.
- Murat, B., 2011. Ege ve Orta Anadolu Bölgesi Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Bağlı Süt Sığırcılık İşletmelerinin Ekonomik Analizi. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Ojiagu, C.N. ve Onugu, C., 2015. Effects Of Membership Of Cooperative Organizations And Determinants On Farmer-Members’ Income In Rural Anambra State, Nigeria. International Journal of Scientific & Technology Research, Volume: 4 (8).
- Önal, R. A. ve Özder, M., 2008. Edirne İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye İşletmelerin Yapısal Özellikleri. Tekirdağ Ziraat Fak Der Dergisi, 5 (2): 197-203.
- Örnek, Ü., 2012, ABD de Çiftçi Örgütleri. [http://blog.milliyet.com.tr/abd-de-ciftci-orgutleri/Blog/?BlogNo=357675 2/3Erişim](http://blog.milliyet.com.tr/abd-de-ciftci-orgutleri/Blog/?BlogNo=357675%203Erişim) (21.02.2018)
- Özalp, A. ve Yılmaz, İ., 2014. Yeni Nesil Kooperatifler ve Türkiye’de Tarımsal Kooperatiflerin Sorunlarının Analizi. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun.
- Özdemir, F., Burak, A.H., Yılmaz, İ.H. ve Boz, İ., 2014. Üretici Bakışıyla Tarım Kredi Kooperatifleri: Afyonkarahisar İli Dinar İlçesi Örneği. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun.
- Özdemir, G., Keskin, G. ve Özüdoğru, H., 2010. Türkiye’de Ekonomik Krizlere Alternatif Bir Çözüm Önerisi: Tarımda Güçlü ve Etkin Üretici Örgütlenme Modeli, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa. s.530-537.
- Rehber, E., Tarımda Örgütlenme ve Sorunları. <http://www.erekonomi.com/orgut.pdf> Erişim Tarihi: 30.11.2016
- Rwelamira, J., 2015. Strengthening Farmers Organizations and Civil Society Organizations. Feeding Africa, 21-23 October 2015, Dahar, Senegal.
- Sağlam, U., 2013. Uşak İlinde Tarımsal Üretici Örgütlenmesi ve Yapısal Sorunlar. (Doktora Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.
- Sağlam, U. ve İnan, H.İ., 2014a. Türkiye’de Tarımsal Üretici Örgütlenmesine Genel Bakış. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun
- Sağlam, U. ve İnan, H.İ., 2014b. Uşak İlindeki Üreticilerin Tarımsal Üretici Örgütlenmesi ve Sorunları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun
- Saleh, A.S.E., 2012. A Study of the Socioeconomic Determinants of the Performance of the New Lands Cooperatives. Topics in Middle Eastern and African Economies, 14.

- Sarı, M.M., 2016. Tarım İşletmelerinin Örgütlenme Durumu ve Buna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi: Erzurum ili Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Erzurum.
- Stockbridge, M., Dorward, J. K., Kydd, J., Morrison, J. ve Poole, N., 2003. Farmer Organisation For Market Access: An International Review. FOs
- Şahin, A., Cankurt, M., Günden, C. ve Miran, B., 2008. Çiftçilerin Risk Davranışları: Bir Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23 (2): 153-172.
- Şahin, A., Cankurt, M., Günden, C., Miran, B. ve Meral, Y., 2013. Türkiye’de Kooperatiflere Ortak Olmada ve Kooperatif Başarısında Etkili Faktörlerin Analizi. Akademik Ziraat Dergisi, 2 (1): 23-34.
- Terin, M. ve Ateş, Ç.H., 2010. Çiftçilerin Örgütlenme Düzeyi ve Örgütlerden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Van İli Örneği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 47 (3): 265-274.
- Tezcan, C., 2008. Yapısal Eşitlik Modelleri. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, Ankara.
- Toklu, İ. T., Ustaahmetoğlu, E. ve Küçük, H.Ö., 2016. Tüketicilerin Coğrafi İşaretili Ürün Algısı ve Daha Fazla Fiyat Ödeme İsteği: Yapısal Eşitlik Modellemesi Yaklaşımı. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yönetim ve Ekonomi 23 (1): 145-161.
- Topuz, K. B. ve Bozoğlu, M., 2016. Samsun İli Tarımsal Üretici Birliklerinde Güvene Etkili Faktörler. 12. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs, 2016, Isparta.
- Vural, H., 2014. Tarım Kesiminin Örgütlenmesinde Kooperatiflerin Önemi. 11. Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, 2014, Samsun.
- Xiang, L.Y. ve Sumelius, J., 2010. Analysis of the Factors of Farmers’ Participation in the Management of Cooperatives in Finland. Journal of Rural Cooperation, 38 (2): 134-155.
- Yamane, T., 2006. Temel Örnekleme Yöntemleri. Nobel Yayınları, 509 s, Ankara.
- Yener, H., 2007. Personel Performansına Etki Eden Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi ve Bir Uygulama. (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Yercan, M., 2007. Türkiye ve Avrupa Birliğinde tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler. Tarım Ekonomisi Dergisi, 13 (1): 19-29.
- Yılmaz, V. ve Çelik, H.E, 2009, LISREL İle Yapısal Eşitlik Modellemesi – I, Temel Kavramlar, Uygulamalar, Programlama, PEGEM Akademi, 196 s. Ankara.

8. EKLER

EK A Arı Yetiştiricileri Birliği Üyeleri Anketi

EK B Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği Üyeleri Anketi

EK C Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyeleri Anketi

EK D Tüm Birliklere Üye Olmayı Etkileyen Faktörleri İçeren Anket

EK A

ARI YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİNE ÜYE YETİŞTİRİCİLERİN SOSYO EKONOMİK DURUM ANKETİ

- 1- Üye olduğunuz yetiştirici Birliği: .....
- 2- Yaşınız (.....)
- 3- Eğitim durumunuz.
( ) Okur Yazar değil ( ) Okur Yazar ( ) İlköğretim ( ) Ortaöğretim ( ) Lise ( )
Yüksek Öğretim
- 4- Sosyal güvenlik durumu?
( ) Yok ( ) SSK ( ) BAĞ-KUR ( ) Emekli Sandığı
- 5-Aile içindeki tarımla uğraşan nüfus .....
- 6- Arıcılık geliriniz .....TL/Yıl
- 7- Tarım dışı geliriniz .....TL/Yıl
- 8-Çiftlik faaliyetleri açısından temel gelir kaynağınız
( )Küçükbaş Hayvancılık ( ) Sığır Yetiştiriciliği ( )Bitkisel Üretim ( ) Arıcılık
( ) Diğer
- 9-..... Yıldır bu alanda faaliyet gösteriyor.
- 10- Hayvan varlığınız.
Büyükbaş (..... adet) Küçükbaş (.....adet) Kovan (.....)
- 11- Üretim şekli
( ) Sabit ( )Gezgin
- 12- Kovan başına bal üretiminiz .....kg/kovan (son yıl)
- 13- Satışını yaptığınız ürünler?
( ) Bal ( ) Polen ( ) Arı sütü ( ) Propolis Diğer (.....)
- 14- Ana arıyı
( ) Kendisi Yetiştiriyor ( ) Dışarıdan temin ediyor
- 15- Ürünleri nasıl pazarlıyorsunuz?
( ) Birlik aracılığı ile ( ) Kendi olanaklarım ( ) Aracılara ( ) Hepsi
- 16- Üye olmadan önce yörenizde birlik faaliyetlerine tanık oldunuz mu?
( ) Evet ( ) Hayır
- 17- Yörenizdeki Birliğin varlığından nasıl haberdar oldunuz?
( ) İl/İlçe Müdürlüğü ( ) Danışmandan ( ) İnternet/TV/Gazete vb.( ) Başka bir
çiftçi/çevre ( ) Diğer.....
- 18-Üye olmanızda en etkili faktör?
( ) Aile bireyleri ( ) Arkadaşlar ( ) Birlik kurucuları ( ) Danışman ( ) Destekleme
için Yasal zorunluluk
( ) Diğer.....
- 19- Genel kurullara katılıyor musunuz?

Hepsine Çoğuna Çok azına Hiç katılmıyorum

20-Birlik yönetiminde görev aldınız mı/almayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır

21-Birlik üyelerinin Birliğin görev ve yetkilerini bildiğini düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen

22- Tarımsal faaliyetiniz ile ilgili üye olduğunuz birlik aracılığı ile eğitim aldınız mı?

Evet Hayır

23- Yetiştirici birliklerini başarılı buluyor musunuz?

Çok Başarılı Başarılı Fikrim yok Başarısız Çok Başarısız

24- İşletmenizi büyütme/yatırım yapmayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Kararsızım

25-Arıcılık faaliyetiniz ile ilgili sorunlarınızı sıralar mısınız?

EK B

DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİKLERİNE ÜYE YETİŞTİRİCİLERİN SOSYO EKONOMİK DURUM ANKETİ

- 1- Üye olduğunuz yetiştirici Birliği: .....
- 2- Yaşınız (.....)
- 3- Eğitim durumunuz.
( ) Okur Yazar değil ( ) Okur Yazar ( ) İlköğretim ( ) Ortaöğretim ( ) Lise ( )
Yüksek Öğretim
- 4- Sosyal güvenlik durumu?
( ) Yok ( ) SSK ( ) BAĞ-KUR ( ) Emekli Sandığı
- 5-Aile içindeki tarımla uğraşan nüfus .....
- 6- Çocuklarınızın işinizi devam ettireceğini düşünüyor musunuz?
( ) Evet ( ) Hayır
- 7- Sığır yetiştiriciliğinden geliriniz .....TL/Yıl
- 8- Tarım dışı geliriniz .....TL/Yıl
- 9-Çiftlik faaliyetleri açısından temel gelir kaynağınız
( )Küçükbaş Hayvancılık ( ) Sığır Yetiştiriciliği ( )Bitkisel Üretim ( ) Arıcılık
( ) Diğer
- 10- ..... Yıldır bu alanda faaliyet gösteriyor.
- 11- Arazi varlığınız. İşlenen (.....dekar) ÇKS de kayıtlı (.....dekar)
- 12- Arazinizin mülkiyet durumu.
( )Kendisinin ( ) Kiralık ( ) Hisseli ( ) Kira + K.Malı ( )İcar/Yarıcı
- 13- Hayvan varlığımız.
Büyükbaş (..... adet) Küçükbaş (.....adet) Kovan (.....)
- 14- Barınak durumu
( ) Serbest duraklı açık ( ) Serbest duraklı kapalı ( ) Bağlı duraklı kapalı ( )
Diğer.....
- 15- Barınağın mülkiyet durumu
( ) Mülkiyeti kendime ait ( ) Kiralık ( ) Hisseli ( ) Diğer.....
- 16- Barınağımızın Özel idare/ Belediyeden ruhsatı var mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- 17- Sağmal hayvan başına süt veriminiz .....kg/gün
- 18- Satışını yaptığınız ürünler?
( )Çiğ süt ( )Peynir ( )Tereyağı ( )Yoğurt (.....)
- 19- Damızlık düve satışınız var mı?
( ) Evet ( ) Hayır

20- Ürünleri nasıl pazarlıyorsunuz?

Birlik aracılığı ile Kendi olanaklarım Aracılara Hepsi

21- Üye olmadan önce yörenizde birlik faaliyetlerine tanık oldunuz mu?

Evet Hayır

22- Yörenizdeki Birliğin varlığından nasıl haberdar oldunuz?

İl/İlçe Müdürlüğü Danışmandan İnternet/TV/Gazete vb. Başka bir çiftçi/çevre Diğer.....

23- Üye olmanızda en etkili faktör?

Aile bireyleri Arkadaşlar Birlik kurucuları Danışman Destekleme için Yasal zorunluluk

Diğer.....

24- Genel kurullara katılıyor musunuz?

Hepsine Çoğuna Çok azına Hiç katılmıyorum

25- Birlik yönetiminde görev aldınız mı/almayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır

26- Birliğin görev ve yetkilerini biliyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen

27- Tarımsal faaliyetiniz ile ilgili üye olduğunuz birlik aracılığı ile eğitim aldınız mı?

Evet Hayır

28- Yetiştirici birliklerini başarılı buluyor musunuz?

Çok Başarılı Başarılı Fikrim yok Başarısız Çok Başarısız

29- İşletmenizi büyütme/yatırım yapmayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Kararsızım

30- Sığır yetiştiriciliği ile ilgili sorunlarınızı sıralar mısınız?

EK C

DAMIZLIK KOYUN KEÇİ YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİKLERİNE ÜYE YETİŞTİRİCİLERİN SOSYO EKONOMİK DURUM ANKETİ

- 1- Üye olduğunuz yetiştirici Birliği: .....
- 2- Yaşınız (.....)
- 3- Eğitim durumunuz.
( ) Okur Yazar değil ( ) Okur Yazar ( ) İlköğretim ( ) Ortaöğretim ( ) Lise ( )
Yüksek Öğretim
- 4- Sosyal güvenlik durumu?
( ) Yok ( ) SSK ( ) BAĞ-KUR ( ) Emekli Sandığı
- 5-Aile içindeki tarımla uğraşan nüfus .....
- 6- Çocuklarınızın işinizi devam ettireceğini düşünüyor musunuz?
( ) Evet ( ) Hayır
- 7- Koyun yetiştiriciliğinden geliriniz .....TL/Yıl
- 8- Tarım dışı geliriniz .....TL/Yıl
- 9-Çiftlik faaliyetleri açısından temel gelir kaynağınız
( )Küçükbaş Hayvancılık ( ) Sığır Yetiştiriciliği ( )Bitkisel Üretim ( ) Arıcılık
( ) Diğer
- 10- ..... Yıldır bu alanda faaliyet gösteriyor.
- 11- Arazi varlığınız. İşlenen (.....dekar) ÇKS de kayıtlı (.....dekar)
- 12- Arazinizin mülkiyet durumu.
( )Kendisinin ( ) Kiralık ( ) Hisseli ( ) Kira + K.Malı ( )İcar/Yarıcı
- 13- Hayvan varlığınız.
Büyükbaş (..... adet) Küçükbaş (.....adet) Kovan (.....)
- 14- Barınak durumu
( ) U Tipi ( ) I Tipi ( ) Geleneksel ( ).....
- 15- Barınağın mülkiyet durumu
( ) Mülkiyeti kendime ait ( ) Kiralık ( ) Hisseli ( ) Diğer.....
- 16- Barınağınızın Özel idare/ Belediyeden ruhsatı var mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- 17- Satışını yaptığınız ürünler?
( ) Kuzu ( ) Tereyağı ( ) Yoğurt ( ) Peynir Diğer (.....)
- 18- Damızlık Koyun/Dişi Kuzu satışınız var mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- 19- Damızlık Koç/Koçluk satışınız var mı?
( ) Evet ( ) Hayır
- 20- Ürünleri nasıl pazarlıyorsunuz?
( ) Birlik aracılığı ile ( ) Kendi olanaklarım ( ) Aracılara ( ) Hepsi

21- Üye olmadan önce yörenizde birlik faaliyetlerine tanık oldunuz mu?

Evet Hayır

22- Yörenizdeki Birliğin varlığından nasıl haberdar oldunuz?

İl/İlçe Müdürlüğü Danışmandan İnternet/TV/Gazete vb. Başka bir çiftçi/çevre Diğer.....

23- Üye olmanızda en etkili faktör?

Aile bireyleri Arkadaşlar Birlik kurucuları Danışman Destekleme için Yasal zorunluluk
 Diğer.....

24- Genel kurullara katılıyor musunuz?

Hepsine Çoğuna Çok azına Hiç katılmıyorum

25- Birlik yönetiminde görev aldınız mı/almayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır

26- Birliğin görev ve yetkilerini biliyor musunuz?

Evet Hayır Kısmen

27- Tarımsal faaliyetiniz ile ilgili üye olduğunuz birlik aracılığı ile eğitim aldınız mı?

Evet Hayır

28- Yetiştirici birliklerini başarılı buluyor musunuz?

Çok Başarılı Başarılı Fikrim yok Başarısız Çok Başarısız

29- İşletmenizi büyütme/yatırım yapmayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Kararsızım

30- Koyun yetiştiriciliği ile ilgili sorunlarınızı sıralar mısınız?

EK D

YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİNE ÜYELİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Yetiştirici Birliğine üyelik açısından gözlenebilen değişkenlerin etkisini ölçmek amacıyla değerlendirme yapılması istenmektedir. Lütfen size göre ilgili değişkenin birlik üyeliğine etkisinin derecesini belirtiniz.						
1 = Kesinlikle katılmıyorum 2 = Katılmıyorum 3 = Kısmen katılıyorum 4 = Katılıyorum 5 = Kesinlikle katılıyorum						
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
		1	2	3	4	5
1	Birlik üyeliğinin kredi alırken olumlu yönde katkısı oluyor.					
2	Birlik sayesinde ürünlerimi daha iyi koşullarda ve daha iyi fiyata pazarlayabiliyorum.					
3	Birlik aracılığı ile daha ucuza girdi temin edebiliyorum.					
4	Birliğe üye olduğum için üye olmayanlara göre daha fazla maddi destek alıyorum.					
5	Birlik üyeliğim sayesinde üretim ve pazarlamada riskleri azaltacağıma inanıyorum.					
6	Örgütlü olmanın üreticileri ekonomik olarak daha güçlü yapacağına inanıyorum.					
7	Birlik personelinin üreticilere olumlu yaklaşımı üye olmamda etkili oldu.					
8	Birliğin yöneticilerini tanıyorum ve samimiyetlerine güveniyorum					
9	Birliğin faaliyetlerini görüyorum ve takdir ediyorum.					
10	Birlik, kaynakların ortak kullanımını organize ediyor.					
11	Birlik üyesi olduğum için aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalmıyorum.					
12	Birlik, üretim faaliyetlerimizle ilgili her türlü sorunumuza çözüm arıyor ve yol gösteriyor.					
13	Birlik üyesi olarak yenilikleri daha kolay takip edebileceğimi düşünüyorum.					

14	Birliğin sunduğu danışmanlık ve yayım hizmetlerinden yararlanıyorum.						
15	Birlikten üretime yönelik teknik destek alabiliyorum.						
16	Birlik işletme bilgilerim düzenli olarak tutuluyor.						
17	Birlik, diğer üyeler ile sosyal ilişkiler geliştirme ve dayanışma olanağı sağlıyor.						
18	Mesleki faaliyet dışında da üye olmanın avantajlarından yararlanıyorum.						
19	Ailem üretici örgütlenmesi konusunda beni teşvik ediyor.						
20	Eğitim düzeyim üyelik kararında etkili oldu.						
21	Yörede diğer yetiştiricilere öncü olmak için üye oldum.						
22	Birliğe üye olmamda kitle iletişim araçları (TV, İnternet, Gazete vb.) etkili oldu.						
23	Sivil toplum kuruluşlarına üye olmakta bir sakınca görmüyorum.						
24	Piyasadaki büyük firmalara karşı örgütlenmek gerekiyor.						
25	Birlik üyesi olmak kendimi daha iyi ve güvende hissetmemi sağlıyor.						
26	Birlik, sektörde sesimizi duyurabileceğimiz bir araçtır.						
27	Birliğin güç odaklarından (siyaset, mezhep vb) bağımsız bir örgüt olduğunu düşünüyorum.						
28	Birlik içerisinde söz ve karar hakkım var.						
29	Birlik tüm üyelere eşit yaklaşıyor.						

9. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Murat DEMİRBÜK
Doğum Tarihi ve Yer: 01.03.1975-Almanya
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
Telefon : 0 542 893 09 13
Faks : 0 346 215 17 20
e-mail : mdemirbuk@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	GOPÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi A.B.D.	2013
Lisans	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Hayvansal Üretim Programı	2004
Önlisans	Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Veteriner Sağlık Önlisans Programı	1997
Lise	Konya Veteriner Sağlık Meslek Lisesi	1991

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2004-	Sivas İl Tarım Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
1995-2004	Sivas İl Tarım Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
1994-1995	Yıldızeli İlçe Tarım Müdürlüğü	Veteriner Sağlık Teknisyeni
1991-1994	Olur İlçe Tarım Müdürlüğü	Veteriner Sağlık Teknisyeni